

**ONDOKUZUNCU YÜZYILDA OSMANLI ENTARİSİ VE
SADBERK HANIM MÜZESİ ENTARİ KOLEKSİYONU**

DOKTORA TEZİ

Lale GÖRÜNÜR

402972001

Anabilim Dalı: SANAT TARİHİ

Programı: SANAT TARİHİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Semra ÖGEL

EKİM 2005

ÖNSÖZ

Osmanlı giyim kuşamı ile ilgili çalışmaları zenginleştirmeyi amaçladığımız bu tezin hazırlanması sırasında destek veren Sadberk Hanım Müzesi'ne, çektiği fotoğraflarla katkıda bulunan Selamet Taşkın'a ve Murat Çavdar'a, çizimleri yapan Kenan Pençe'ye, destekleri için, İsmail Bakar ve Demet Görünür'e, sonsuz yardımlarıyla Dr. Deniz Çalışır'a teşekkür ederim.

Hepsinden önemlisi, engin bilgisiyle yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Sayın Semra Ögel'e sevgiyle teşekkürlerimi ifade etmek isterim.

Lale Görünür

17.10.2005

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	x
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
2. TOPLUMDA VE MEKANDA ENTARİNİN YERİ	9
2.1. Osmanlıların Entari ve Kaftanları	9
2.2. Yaşama Mekanları ve Doğulu Oturuş Bağlamında Entari	11
2.3. Entarinin Yaşam Tarzlarının Değişmesi ile Kullanılmaya 20 Devam Edilmesi	
3. SHM KOLEKSİYONUNDAKİ 19.YÜZYIL ENTARİ ÇEŞİTLERİ	23
3.1.Önden	
Açık Entariler	23
3.1.1. Önden açık yırtmaçsız entariler	23
3.1.2. Önden açık yırtmaçlı entariler	29
3.2. Önden Kapalı Entariler	174
3.2.1.Önden kapalı yırtmaçlı entariler	174
3.2.2. Önden kapalı yırtmaçsız entariler	182
4. SHM 19. YÜZYIL ENTARİ KOLEKSİYONUNUN KRONOLOJİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ	270
5. SONUÇ	296
KAYNAKLAR	306
EKLER	311

KISALTMALAR

Kat. no.

Katalog No

SHM

Sadberk Hanım Müzesi

TİEM

Türk ve İslam Eserleri Müzesi

TSM

Topkapı Sarayı Müzesi

TABLO LİSTESİ

Ek 5.1	SHM Koleksiyonundaki Entarilerin Kesim Özellikleri.....	326
Ek 5.2	SHM Koleksiyonundaki Entarilerin Kollarının Kesim Özellikleri.....	329
Ek 5.3	SHM Koleksiyonundaki Entarilerin Kesim Detayları.....	332
Ek 5.4	SHM Koleksiyonundaki Entarilerde Kullanılan Kumaşlar.....	335
Ek 5.5	SHM Koleksiyonundaki Entarilerin Geldiği Yerler.....	338

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. XVI. Yüzyıl başlarında Türk Kadınları/ Viyana Milli Kütüphanesi	4
(Belger Krody, 2000: 72)	
Şekil 2.1. Şekil Kudüslü Yahudi çiftin giysileri/1854 Tarihli Renkli taş baskıdan kopya edilmiş....	12
(Osmanlı'da Yahudi Kıyafetleri, 1999: 47)	
Şekil 2.2 Avrupalı diplomatın sadrazam tarafından kabulü/ Victoria and Albert Museum	14
(Belger Krody, 2000: 79)	
Şekil 2.3 H.J.Van-Lennep-1862, Varlıklı Ermeni Kadını ve Hizmetkarı /Üçetek entarili kadınlar...	15
(Tuğlacı, 1984: 169)	
Şekil 2.4 Sadrazamın verdiği bir iftar yemeği (D'ohsson'dan)(Kayaoğlu, Pekin: 1992	17
Şekil 2.5 Tandır, Henriette Browne'un tablosundan Alberto Pasini deseni.....	19
(Germaner ve İnankur, 2002: 172)	
Şekil 2.6 Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonunda Sultan II. Mahmut'a ait entari.....	21 env
no:13/669 (Tezcan, Delibaş ve diğ. 1986: 143)	
Şekil 3.1 K.391-9721 no.lu	
entari.....	24
Şekil 3.2 12494-K.625 no.lu	
entari.....	26
Şekil 3.3 K.622-12485 no.lu	
entari.....	28
Şekil 3.4 K.808-14150 no.lu	
entari.....	30
Şekil 3.5 K.219-1301 no.lu	
entari.....	32
Şekil 3.6 K.310-1876 no.lu	
entari.....	34
Şekil 3.7 K.498-11931 no.lu	
entari.....	36
Şekil 3.8 K.565-12234 no.lu	

entari.....				38	
Şekil	3.9		K.566-12235		nolu
entari.....				40	
Şekil	3.10		K.787-14129		nolu
entari.....				42	
Şekil	3.11		K.933-15190		nolu
entari.....				44	
Şekil	3.12		K.811-14153		nolu
entari.....				46	
Şekil	3.13	K.326-1897	a		nolu
entari.....				48	
Şekil	3.14	K.326-1897	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				49	
Şekil	3.15	K.980-15343		a	nolu
entari.....				51	
Şekil	3.16	K.980-15343	a	nolu	entarinin
cepkeni.....				52	
Şekil	3.17	K.311-1872		a	nolu
entari.....				54	
Şekil	3.18	K.311-1872	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				55	
Şekil	3.19	K.641-13378		a	nolu
entari.....				57	
Şekil	3.20	K.641-13378	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				58	
Şekil	3.21		K.676-13803		nolu
entari.....				60	
Şekil	3.22		K.156-9504		nolu
entari.....				62	
Şekil	3.23		K.11-2593		nolu
entari.....				64	
Şekil	3.24		K.55-2637		nolu
entari.....				66	
Şekil	3.25	K.274-1745		nolu	entari
.....				68	
Şekil	3.26		K.545-12192		nolu
entari.....				70	
Şekil	3.27	K.543-12190		a	nolu
entari.....				72	
Şekil	3.28	K.543-12190	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				73	
Şekil	3.29		K.955-15239		nolu
entari.....				75	
Şekil	3.30	K.626-13287		a	nolu
entari.....				77	
Şekil	3.31	K.626-13287	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				78	
Şekil	3.32	K.58-2640		a	nolu
entari.....				80	
Şekil	3.33	K.58-2640	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				81	
Şekil	3.34	K.320-1887		a	nolu
entari.....				83	
Şekil	3.35	K.320-1887	a	nolu	entarinin
şalvarı.....				84	
Şekil	3.36	K.538-12196		a	nolu
entari.....				86	
Şekil	3.37		K.431-10331		nolu

entari.....		88	
Şekil	3.38	K.72-2654	nolu
entari.....		90	
Şekil	3.39	K.61812481	nolu
entari.....		92	
Şekil	3.40	K.621-12484	nolu
entari.....		94	
Şekil	3.41	K.202-9589	nolu
entari.....		96	
Şekil	3.42	K.286-1761	nolu
entari.....		98	
Şekil	3.43	K.513-11997	nolu
entari.....		100	
Şekil	3.44	K.214-1296	nolu
entari.....		102	
Şekil	3.45	K.216-1298	nolu
entari.....		104	
Şekil	3.46	K.287-1763	nolu
entari.....		106	
Şekil	3.47	K.203-9590	nolu
entari.....		108	
Şekil	3.48	K.818-14160	nolu
entari.....		110	
Şekil	3.49	K.544-12191	nolu
entari.....		112	
Şekil	3.50	K.1-2583	nolu
entari.....		114	
Şekil	3.51	K.353-8995	nolu
entari.....		116	
Şekil	3.52	K.10-2592	nolu
entari.....		118	
Şekil	3.53	K.13-2595	nolu
entari.....		120	
Şekil	3.54	K.2-2584	nolu
entari.....		122	
Şekil	3.55	K.716-13990	nolu
entari.....		124	
Şekil	3.56	K.728-14002	nolu
entari.....		126	
Şekil	3.57	K.686-13813	nolu
entari.....		128	
Şekil	3.58	K.683-13810	nolu
entari.....		130	
Şekil	3.59	K.682-13809	nolu
entari.....		132	
Şekil	3.60	K.785-14067	nolu
entari.....		134	
Şekil	3.61	K.872-14965	nolu
entari.....		136	
Şekil	3.62	K.861-14600	nolu
entari.....		138	
Şekil	3.63	K.853-14579	nolu
entari.....		140	
Şekil	3.64	K.813-14155	nolu
entari.....		142	
Şekil	3.65	K.733-14007	nolu
entari.....		144	

Şekil 3.66	K.639-13373	nolu
entari.....146		
Şekil 3.67	K.504-11940	nolu
entari.....148		
Şekil 3.68	K.454-10545	nolu
entari.....150		
Şekil 3.69	K.343-1999	nolu
entari.....152		
Şekil 3.70	K.342-1998	nolu
entari.....154		
Şekil 3.71	K.293-1787	nolu
entari.....156		
Şekil 3.72	K.4-2586	nolu
entari.....158		
Şekil 3.73	K.5-2587	nolu
entari.....160		
Şekil 3.74	K.331-3023	a nolu
entari.....162		
Şekil 3.75	K.331-3023	a nolu entarinin şalvarı
entari.....163		
Şekil 3.76	K.261-1710	a nolu
entari.....165		
Şekil 3.77	K.8-2590	nolu
entari.....167		
Şekil 3.78	K.491-11914	nolu
entari.....169		
Şekil 3.79	K.381-9644	nolu
entari.....171		
Şekil 3.80	K.318-1881	a nolu
entari.....173		
Şekil 3.81	K.12-2594	nolu
entari.....175		
Şekil 3.82	K.15-2597	a nolu
entari.....177		
Şekil 3.83	K.15-2597	a nolu entarinin şalvarı
entari.....178		
Şekil 3.84	K.19-2601	a nolu
entari.....180		
Şekil 3.85	K.19-2601	a nolu entarinin şalvarı
entari.....181		
Şekil 3.86	K.17-2599	a nolu entari.....183
Şekil 3.87	K.24-2606	nolu entari.....185
Şekil 3.88	K.54-2636	nolu entari.....187
Şekil 3.89	K.397-9751	nolu entari.....189
Şekil 3.90	K.519-12031	nolu entari.....191
Şekil 3.91	K.948-15232	nolu entari.....193
Şekil 3.92	K.240-1541	a nolu entari.....195
Şekil 3.93	K.240-1541	a nolu entarinin ceketi.....196
Şekil 3.94	K.617-12480	nolu entari.....198
Şekil 3.95	K.396-9750	nolu
entari.....200		
Şekil 3.96	K.307-1874	nolu entari.....202
Şekil 3.97	K.665-13491	nolu
entari.....204		
Şekil 3.98	K.270-1741	nolu
entari.....206		
Şekil 3.99	K.16-2598	nolu
entari.....208		

Şekil	3.100	K.395-9749	nolu
entari.....		210	
Şekil	3.101	K.330-3022	nolu
gelinlik.....		212	
Şekil	3.102	K.60-2642	nolu
entari.....		214	
Şekil	3.103	K.241-9544	nolu
entari.....		216	
Şekil	3.104	K.158-9530	nolu
entari.....		218	
Şekil	3.105	K.612-12475	nolu
entari.....		220	
Şekil	3.106	K.280-1754	nolu
entari.....		222	
Şekil	3.107	K.238-1539	a nolu
entari.....		224	
Şekil	3.108	K.729-14003	a nolu
entari.....		226	
Şekil	3.109	K.729-14003	a nolu entarinin
ceketi.....		227	
Şekil	3.110	K.697-13824	a nolu
entari.....		229	
Şekil	3.111	K.697-13824	a nolu entarinin
ceketi.....		230	
Şekil	3.112	K.398-9622	nolu
entari.....		232	
Şekil	3.113	K.730-14004	nolu
entari.....		234	
Şekil	3.114	K.934-15191	nolu
entari.....		236	
Şekil	3.115	K.27-2609	nolu
entari.....		238	
Şekil	3.116	K.436-10355	a nolu
entari.....		240	
Şekil	3.117	K.436-10355	a nolu entarinin
ceketi.....		241	
Şekil	3.118	K.379-9642	nolu
entari.....		243	
Şekil	3.119	K.435-10354	a nolu
entari.....		245	
Şekil	3.120	K.435-10354	a nolu entarinin
ceketi.....		246	
Şekil	3.121	K.380-9643	nolu
entari.....		248	
Şekil	3.122	K.7-2589	nolu
entari.....		250	
Şekil	3.123	K.6-2588	nolu
entari.....		252	
Şekil	3.124	K.236-1537	nolu
entari.....		254	
Şekil	3.125	K.327-1899	nolu
entari.....		256	
Şekil	3.126	K.583-12411	nolu
entari.....		258	
Şekil	3.127	K.584-12412	nolu
entari.....		260	
Şekil	3.128	K.288-1764	nolu
entari.....		262	

Şekil	3.129	K.198-3053	a	nolu
entari.....				264
Şekil	3.130	K.198-3053	a	nolu
ceketi.....				265
Şekil	3.131	K.246-1556		nolu
entari.....				267
Şekil	3.132	K.257-1704		nolu
entari.....				269
Şekil 4.1	Saçını Toplayan Kadın, Levni/18.yy kadın entarileri (İrepolu, 1999: 189).....			272
Şekil 4.2	Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonunda 18.yüzyıl kadın entarisi env no:13/1877 (Çağman, 1993: 270)			273
Şekil 4.3	Sevai üçetek entari, 19 yüzyıl Halep, George Antaki Koleksiyonu, entari büyüklerine ait (fot. Lale Görünür)			275 aile
Şekil 4.4	John Frederic Lewis(1805-1876), Lilium Auratum, 19.yy ortası uzun (Europa und der Orient 800-1900, 1989: 873)			276 etekli üçetek entarili kadınlar, Birmingham City Museum and Art Gallery
Şekil 4.5	III. Mustafa'nın kızı Fatma Sultan'ın kaftanı, 1754-1774, TSM 13/809 (Silks For The Sultans, 1996: 225)			278
Şekil 4.6	Üçetek entari ve şalvarı, 1875-1885, Royal Museum of Scotland, Edinburg (Scarce, 1987: 70)			280
Şekil 4.7	Osman Hamdi Bey, Haremnden, 1880, Uzun üçetek entarili kadınlar (Cezar, 1995: 666).			281
Şekil 4.8	Osman Hamdi Bey, Müzisyen Kızlar, 1882 tarihli L'Art Ottoman'dan alınmış, bulunduğu yer belli değil , Uzun üçetek entarili kadınlar resmi, (Cezar, 1995: 371)			283
Şekil 4.9	Kütahya Tepebaşı, gelin entarisi (Historical Costumes of Turkish Women, 1986: 112)..			284
Şekil 4. 10	Kütahya gelin kıyafeti, tepebaşı üçetek entari, 19. yüzyıl, Ankara Etnografya Müzesi (Özel, 1992: 16)			284
Şekil 4. 11	Osman Hamdi Bey Okuyan Emir, Ağabani erkek entarisi (Cezar, 1995: 722).....			286
Şekil 4.12	Sokakta oturan entarili bir erkek,1855, Fotoğraf:Robertson..... (Ölçer, Çizgen ve diğ., 1993: 42)			288
Şekil 4.13	İzmirli Haham, entarili bir musevi erkek, 1860, Fotoğraf: Rubbelin..... (Ölçer, Çizgen ve diğ., 1993: 42)			288
Şekil 4.14	İkietek entari, 19.yüzyıl, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no:13/1974			289
Şekil 4.15	Ankara gelin kıyafeti, bindallı entari ve ceket, 19. yüzyıl, Ankara Etnografya Müzesi (Özel, 1992: 35)			291
Şekil 4.16	Valide-i Hıdiviye Emine İlhami ,Mısır Hıdivi Abbas Halim II'nin annesi..... (Gülersoy, 1985: 80)			294
Şekil 5.1.	Thomas Allom, İstanbul'da arzuhalci, gravür: / Kız çocuğu büyüklerle aynı model üçetek entari giymiş, eteklerini beline toplamıştır. (Walsh, 1838: 75)			298
Şekil 5.2.	Osmanlı Efendisi İç oğlanı ile birlikte çubuk içerken (Savaş ve Barış, 1999:227).....			302
Şekil	C.1	K.391-9721	no.lu	entarinin
çizimi.....				311
Şekil	C.2	K.808-14150	no.lu	entarinin
çizimi.....				312
Şekil	C.3	K.219-1301	no.lu	entarinin
çizimi.....				313
Şekil	C.4	K.311-1872	a	nolu
çizimi.....				314
Şekil	C.5	K.545-12192	nolu	entarinin
çizimi.....				315
Şekil	C.6	K.955-15239	nolu	entarinin
çizimi.....				316
Şekil	C.7	K.431-10331	nolu	entarinin
çizimi.....				317
Şekil	C.8	K.621-12484	nolu	entarinin
çizimi.....				318
Şekil	C.9	K.491-11914	nolu	entarinin
çizimi.....				319

Şekil	C.10	K.12-2594	nolu	entarinin
çizimi.....		320		
Şekil	C.11	K.730-14004	nolu	entarinin
çizimi.....		321		
Şekil	C.12	K.436-10355	a nolu	entarinin
çizimi.....		322		
Şekil	C.13	K.583-12411	nolu	entarinin
çizimi.....		324		
Şekil	C.14	K.288-1764	nolu	entarinin
çizimi.....		325		

ÖZET

ONDOKUZUNCU YÜZYILDA OSMANLI ENTARİSİ VE SADBERK HANIM MÜZESİ ENTARİ KOLEKSİYONU

Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı, kadın kıyafetlerinin büyük değişiklikler gösterdiği, geleneksel giyim tarzından uzaklaşıp, tamamen ithal edilen bambaşka bir modanın etkisine girdiği dönemdir. Bu kesin değişiklik 19.yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşir. 1870'lerden sonra Osmanlı kadını, Avrupalı kadınınkinden ayırd edilemeyecek bir tarzda giyinmeye başlar. Ancak bu yüzyılda yaşanan değişimler bundan ibaret değildir, yüzyılın başlarında geleneksel kıyafetlerde de önemli çizgi değişiklikleri gerçekleşmiştir.

Geleneksel kadın kıyafetleri 16.yüzyıldan 19.yüzyıl sonlarına kadar temelde benzer öğelerle kullanılmaya devam edilmiş ancak kesimlerinde ve kullanılışlarında biçimsel değişiklikler olmuştur. Geleneksel kıyafette ana unsur entari, şalvar ve kaftandan oluşmaktadır, iç çamaşırı olarak bol ve uzun bürümcük gömlek vardır. Entari üzerine giyilen üstlükler değişmektedir. Aynı öğeler 19.yüzyılda da mevcuttur, fakat entarilerin eteklerinde ve kollarında bu giyim tarzının sona ermek üzere olduğunu bir göstergesi gibi uzamalar, yırtmaçlarda ve yakalarda 18.yüzyılda başlamış olan modanın uzantısı olarak derin açıklıklar görülmektedir. Derin yaka açıklıkları 19.yüzyıl başında devam eder, yüzyılın ortalarına doğru sona erer. Etek ve kol boylarındaki uzamalar ise abartılı bir seviyeye ulaşır ve bir moda olarak devam eder. Modayı belirleyen kesim saray ve çevresinde yer alan hanımlardır. Buradan halka yayılmaktadır. 19.Yüzyılın başında üçetek ve dört etek adı verilen entariler giymeye başlar. Bunlardan farklı olarak yüzyılın ortalarında önü kapalı olan ve iki etek entari adı verilen bir model ortaya çıkar. Yanları bele kadar yırtmaçlı olan bu entariler de şalvarla birlikte giyilmekte, eteğin uçları üç etekte olduğu gibi beldeki kemere takılmaktadır.

17. yüzyıldan itibaren ekonomik dengelerin değişmesi ile güç kazanmaya başlayan Avrupa Osmanlılar'a kendi kültürünü empoze etmeye başlamış ve yavaş yavaş kendi pazarını yaratmıştır. 19. Yüzyılda Sanayi devriminin de etkisiyle Osmanlı Devleti ve diğer İslam Ülkelerinde eş zamanlı olarak kültürel etkilerini artırarak kendi giyim kültürünü yerleştirmiştir. 19.Yüzyılda geleneksel kıyafetlerin kesimlerinde ve süslemelerinde Avrupa kıyafetlerinde görülen kesim ve ayrıntı etkileri başlar. Örneğin üç etek entarilerin uzun etekleri ile uyumlu uzun kolları, manşetli, düğmelerle iliklenen, bilek hizasında son bulan kısa kollara dönüşebilmektedir. Önü kapalı boy entarileri tam olarak Avrupa tarzı giysiler olarak değerlendirilemez ama takma kolları, Avrupa dantel ve su taşları ile süslenmeleri, kuyruklu etekleri ve kumaşları ile geleneksel kıyafet anlayışından uzaklaşmışlardır. Bu değişikliklere rağmen adı hala entaridir.

Genel olarak giyim tarzını otorite belirlemeye çalışmakta ve yasaklarla sınırlamalar getirmektedir. Gerek kumaş tasarrufu, gerekse modayı takip etmek uğruna kocalarına baskı yapan kadınların sebep olduğu huzursuzluklar yüzünden defalarca Padişahlar defalarca fermanlar çıkartmış, yeni modalara kota koymuşlardır.

19.Yüzyıl sonunda Avrupa tarzı kıyafet modası iyice yerleşmiş, buna rağmen geleneksel kıyafetlerin ortadan kalkmamış olduğu, 20.yüzyılda da varlıklarını sürdürdükleri örneklerimizde görülmektedir.

Bu çalışmada Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonunda yer alan 115 entari incelenmiş, 19.yüzyılda kullanılmış entari çeşitleri değerlendirilmiştir. Entarilerin 19. yüzyıl boyunca kullanılmış farklı örnekleri kesim detayları ile ele alınmış, geldikleri yerler tesbit edilmiştir. Başkent modasının uzak şehirleri de kısa zamanda etkilediği, entarilerin bir kısmının İstanbul'da imal edilip, hazır olarak taşraya satıldığı dolayısıyla modanın taşrada da takip edildiği görülmüştür.

SUMMARY

OTTOMAN ENTARI IN THE NINETEENTH CENTURY AND ENTARI COLLECTION IN THE SADBARK HANIM MUSEUM

The last century of Ottoman Empire is the era when women fashion had great variations and traditional clothes' style was replaced by the vogue which was affected by completely imported fashion. These definite changes occurred at the very last quarter of the 19th century. After 1870's Ottoman women's clothing were almost indiscernible with the European women's. But these were not the only changes at that century. At the beginning of the century traditional costumes had also important differences in their lines.

From 16th century till the end of 19th century similar elements were used in traditional women costumes. But cutting style and their usage had changed. In form inner robe (entari), baggy trousers (salvar) and caftan were primary elements of traditional costumes. Long and loose crimped fabric were used as an underwear. Various other garments could be worn over the entari instead of the caftan. Similar elements could be seen at the 19th century, but mannerist extensions of the laps and sleeve of the dresses presaged the approaching end of this style. Similarly, there were deep cut necklines as the continuation of the fashion which has begun at the 18th century. Those deep slits continued at the beginning of the 19th century, but ended in the middle of the century. In regard to extension at the length of sleeves and laps reached an excessive level that continued as fashion.

People who determined the fashion were women who lived in the palace or around it. By this way it disseminated to the public. At the beginning of the 19th century three panelled skirted dress (3 etek) or four panelled skirted dress (dört etek) characterized by skirts with three or four slits up to the hips, creating separate panels were worn. Apart from this in the middle of the century a new style known as the "two panelled skirted dress" (iki etek) appeared, which was closed down the front but had slits up to the hips at the sides. Like other styles, this was again worn over the şalvar and similar to "three skirts" the ends of the skirt were looped up and tucked in at the waist.

Since with the 17th century as a result of the changes in economic balances, Europe gained power and started to impose its culture on the Ottomans and gradually it created its own market. In the 19th century with the impact of the industrial revolution both in the Ottoman and in other Islamic countries Europe brought its own clothing culture by simultaneously increasing its cultural impact. In the nineteenth century european influence showed itself in the cut and decorated trimmings of traditional costumes. For instance, the long sleeves echoing the long skirts of the “three panelled skirted dress” style were transformed to shorter wrist-length sleeves with buttoned cuffs. the ground length entari with no front opening cant be considered as european style clothing entirely but with the European type fitted sleeves, trimmings of european lace and braid and trains it was departed from old customs. They still were called entari.

Usually, the authority tried to determine fashion style and set some limitations. Some women put on pressure to their husbands because of cloth saving and following the fashion. And that caused the sultans to give firman and assign a quota about new fashion. At the end of the 19th century european style costum fashion was entrenched thoroughly. But it can be seen in the examples that even at the 20th century the traditional costumes didnt disappear.

In this study, 115 entari in the Sadberk Hanım Museum examined and the costumes which were used at the 19th century were evaluated. Various examples of entaris used throughout were examined 19th century costumes’ with the cutting details and their places of origin were determined. This fashion in the capital city affected other cities in a short time. Some of the entaris were made in İstanbul and sold to other cities. Therefore it was seen that the capital city fashion was followed in other cities as well.

PAGE

PAGE ii

- Şekil 1.1. XVI. Yüzyıl başlarında Türk Kadınları/ Viyana Milli Kütüphanesi (Belger Krody, 2000: 72)
- Şekil 2.1. Şekil Kudüslü Yahudi çiftin giysileri/1854 Tarihli Renkli taş baskıdan kopya edilmiş (Osmanlı'da Yahudi Kıyafetleri, 1999: 47)
- Şekil 2.2 Avrupalı diplomatın sadrazam tarafından kabulü/ Victoria and Albert Museum (Belger Krody, 2000: 79)
- Şekil 2.3 H.J.Van-Lennep-1862, Varlıklı Ermeni Kadını ve Hizmetkarı /Üçetek entarili kadınlar (Tuğlacı, 1984: 169)
- Şekil 2.4 Sadrazamın verdiği bir iftar yemeği (D'ohsson'dan)(Kayaoğlu, Pekin: 1992)
- Şekil 2.5 Tandır, Henriette Browne'un tablosundan Alberto Pasini deseni (Germaner ve İnankur, 2002: 172)
- Şekil 2.6 Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonunda Sultan II. Mahmut'a ait entari env no:13/669 (Tezcan, Delibaş ve diğ. 1986: 143)
- Şekil 4.1 Saçını Toplayan Kadın, Levni/18.yy kadın entarileri (İrepoğlu, 1999: 189)
- Şekil 4.2 Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonunda 18.yüzyıl kadın entarisi env no:13/1877 (Çağman, 1993: 270)
- Şekil 4.3 Sevai üçetek entari, 19 yüzyıl Halep, George Antaki Koleksiyonu, entari, aile büyüklerine ait (fot. Lale Görünür)
- Şekil 4.4 John Frederic Lewis(1805-1876), Liliium Auratum, 19.yy ortası uzun etekli üçetek entarili kadınlar, Birmingham City Museum and Art Gallery (Europa und der Orient 800-1900, 1989: 873)
- Şekil 4.5 III. Mustafa'nın kızı Fatma Sultan'ın kaftanı, 1754-1774, TSM 13/809 (Silks For The Sultans, 1996: 225)
- Şekil 4.6 Üçetek entari ve şalvarı, 1875-1885, Royal Museum of Scotland, Edinburg. (Scarce, 1987: 70)
- Şekil 4.7 Osman Hamdi Bey, Haremnden, 1880, Uzun üçetek entarili kadınlar (Cezar, 1995: 666).
- Şekil 4.8 Osman Hamdi Bey, Müzisyen Kızlar, 1882 tarihli L'Art Ottoman'dan alınmış, bulunduğu yer belli değil, Uzun üçetek entarili kadınlar resmi, (Cezar, 1995: 371)
- Şekil 4.9 Kütahya Tepebaşı, gelin entarisi (Historical Costumes of Turkish Women, 1986: 112)
- Şekil 4. 10 Kütahya gelin kıyafeti, tepebaşı üçetek entari, 19. yüzyıl, Ankara Etnografya Müzesi (Özel, 1992: 16)
- Şekil 4. 11 Osman Hamdi Bey Okuyan Emir, Ağabani erkek entarisi (Cezar, 1995: 722)
- Şekil 4.12 Sokakta oturan entarili bir erkek,1855, Fot.: Robertson (Ölçer, Çizgen ve diğ., 1993: 42)
- Şekil 4.13 İzmirli Haham, entarili bir musevi erkek, 1860, Fot.: Rubbelin (Ölçer, Çizgen ve diğ., 1993: 42)

Şekil 4.14 İkietek entari, 19.yüzyıl, Topkapı Sarayı Müzesi, env. no:13/1974

Şekil 4.15 Ankara gelin kıyafeti, bindallı entari ve ceketi, 19. yüzyıl, Ankara Etnografya Müzesi (Özel, 1992: 35)

Şekil 4.16 Valide-i Hıdiviye Emine İlhami ,
Mısır Hıdivi Abbas Halim II'nin annesi
(Gülersoy, 1985: 80)

Şekil 5.1. Thomas Allom, İstanbul'da arzuhalci, gravür: / Kız çocuğu büyüklerle aynı model üçetek entari giymiş, eteklerini beline toplamıştır. (Walsh, 1838: 75)

Şekil 5.2. Osmanlı Efendisi İç oğlanı ile birlikte çubuk içerken (Savaş ve Barış, 1999:227)

Şekil C.1 K.391-9721 nolu entarinin çizimi

Şekil C.2 K.808-14150 nolu entarinin çizimi

Şekil C.3 K.219-1301 nolu entarinin çizimi

Şekil C.4 K.311-1872 a nolu entarinin çizimi

Şekil C.5 K.545-12192 nolu entarinin çizimi

Şekil C.6 K.955-15239 nolu entarinin çizimi

Şekil C.7 K.431-10331 nolu entarinin çizimi

Şekil C.8 K.621-12484 nolu entarinin çizimi

Şekil C.9 K.491-11914 nolu entarinin çizimi

Şekil C.10 K.12-2594 nolu entarinin çizimi

Şekil C.11 K.730-14004 nolu entarinin çizimi

Şekil C.12 K.436-10355 a nolu entarinin çizimi

Şekil C.13 K.583-12411 nolu entarinin çizimi

Şekil C.14 K.288-1764 nolu entarinin çizimi

1. GİRİŞ

İnsanlar giyinme yani örtünme ihtiyaçlarını fark ettikten sonra, zaman içinde temel amacı ısınma ve korunma olan giysiye anlam yüklemeye başlamışlardır. Giysileri vücutlarına uygun şekilde kesip dikmeyi öğrenmişler, giysileri ile kendilerini ifade etmek, kim olduklarını vurgulamak istemişlerdir. Giysilerini tasarlarken bu belirleyici bir faktör olmuştur. Giysi tasarlanmasında, özellikle biçim açısından bugünkü kadar özgür davranmak söz konusu olamazdı. Yüzyıllarca aynı biçimleri uygularken kullandıkları malzeme, yani kumaş ve bezeme unsurları ile kendilerini ifade etmeye çalışmışlardır.

Biçiminin temelde aynı kaldığı ve yüzyıllarca yaşadığı ancak günün şartlarına uygun ve anlam yüklenmiş malzemenin kullanıldığı giysi örneklerinden biri, Asyalı toplulukların kullandığı bir çeşit üst giysi olan “entari”dir. Entarinin altında, bugün kullandığımız iç çamaşırının karşılığı olan içlikleri mutlaka olmuş, altına, entarinin tarihi boyunca 19. yüzyıl sonlarına kadar şalvar giyilmiştir.

Osmanlı Devleti tebasının temel giyim unsuru entariyi 19.yüzyıldaki anlamıyla incelemek istediğimiz bu tez çalışmasında, ilk olarak Türkler ve atalarına bakmak gerekmektedir. Bozkır kuşağında en erken örnekler Hun mezarlarında karşımıza çıkar. Yapılan kazılarda etek boyu uzun, kolları uzun, önü boydan boya açık olan ve ipekten yapılmış bu tür kıyafetlere rastlanmaktadır. Bunların Çin ipeğinden yapılmış olduğu anlaşılmıştır. İ.Ö. 2.yüzyıldan kalan bu giysilerin tasarımı acaba Çinlilere mi aittir sorusu akla gelmektedir.

Osmanlı giyim geleneği, Orta Asya giyim kültürünün devamı niteliğindedir. Uzak Doğu,

giyim kuşamıyla da akrabalıkları bulunur. Bunun yanı sıra İslam ve Anadolu geleneklerinden de etkilenmiştir. Önden açık boy giysileri olan entari ve kaftanların geçmişini araştırdığımızda, Asya kökenli giyim tarzının devamı olduğu sonucuna ulaşırız. Osmanlı giyiminde kullanılan önden açık, uzun kollu boy entarisinin kesim tekniği ile paralellik gösteren, en eski bilinen örnekler Pazırık kurganlarında görülmüştür. Bu mezarlar İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlenmektedir. Kuzey Moğolistan'da da İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen mezar buluntularında tekrar aynı kesim tekniği ile hazırlanmış ipek kıyafetler ortaya çıkarılmıştır. Bu kurganlarda bulunan malzeme uzun yıllar donmuş ve buz içinde korunarak 20.yüzyıl başına kadar kalmıştır (İnan, 1967: 24). Aksi halde tekstil türünden malzeme en çabuk yok olan malzeme olduğundan, bu kadar geriye gitme imkanımız olmazdı. Türkler'in yüzyıllar boyunca batıya doğru yönelmeleri ve yer değiştirmeleri süresince giyim gelenekleri de birlikte taşınmış, yerel etkilerle zenginleşmiştir. 9.Yüzyıla tarihlenen Bezeklik Tapınağı'ndaki Uygur duvar resimlerinde figürlerin önden açık boy entarileri giydikleri görülmektedir (Scarce, 1987: 34). Türkler batıya yöneldikleri bu süreçte, uzun önden açık boy entarisini de birlikte getirmişlerdir. 9.Yüzyıl Samarra duvar resimlerinde de entari ve Doğu Türkistan tipi olarak adlandırılan paçaları bol olup büzülerek bilekte toplanmış şalvar giyen figürler görülür. Samarra'da bulunan Türk askerlerinin Araplar'dan farklı olarak vücuda oturan ve üst üste iki tane kaftan giydikleri, Emel Esin'in verdiği bilgiler arasındadır (Süslü, 1989: 182). Üst üste giyinme örnekleri, günümüze kadar devam edecektir. Marino Sanuto'nun günlüğünde yer alan bilgilere göre 1533'te Venediklilerin Preveze'de gördüğü otuzlu yaşlarının sonundaki Osmanlı komutanı, Türk usulüne göre bağdaş kurmuş oturmaktadır ve gömleğinin üzerine sarı atlas bir entari, onun üstüne iri desenli brokar bir kaftan ve üstüne bir tane daha giymiştir. 20. Yüzyılda Türk köylüsü de güneşin altında çalışırken, kat kat giyinmektedir.(Tezcan, Delibaş ve diğ.,1986: 26)

Selçuklu kültürü ile Anadolu'ya taşınan bu giysilerin örnekleri seramikler üzerinde, taş kabartmalarda, madenlerdeki bezemelerde ve minyatürlerde bize ulaşarak bilgilenmemizi

sağlamaktadır. “Varka ve Gülşah” minyatürleri, Anadolu Selçuklu devri giysilerini tanıtmaya yönünden önemli bir kaynaktır. Minyatürlerde iki sevgilinin aynı biçim ve aynı boyda entariler giydiği görülmektedir. Kullanış şeklinde de paralellikler olduğu görülür. Kaynaklarda I. Alaattin Keykubat’ın karşılanması töreninde, emir Çaşnigir’in eteklerini beline topladığı anlatılmaktadır (Oral, 1962: 14). Anadolu Selçuklu Devrinden 20.yüzyıl başına kadar kadın erkek ayrımı olmaksızın bu gelenek devam etmiştir. Osmanlı dönemine ait pek çok kıyafet albümünde eteklerini beline toplamış erkek ve kadın resimleri görülür (Anonim, 1986: 67,73).

Türk giyiminin etkisinde kalan Bizans’ta, 10.yüzyıldan sonra kaftana benzer üstlükler, Türk tipi başlıklar, şalvar veya pantolon diyebileceğimiz giysiler görülmeye başlanır. Önden açık giysi Türk etkisi ile ortaya çıkmış ve Bizans yoluyla Avrupa’ya kadar yayılmıştır.

Batı dünyasına yani Avrupa’ya baktığımızda Ortaçağda uzun elbiseler giyildiğini görürüz. Bu elbiseler önden kapalıdır. Üst giysileri ise cübbe ya da pelerin olup Türk giyim kültüründen oldukça farklıdır. Avrupa giyiminin 14.yüzyıldan itibaren şekil değiştirdiğini kesim detaylarının farklılaştığını izleriz. Ortaçağ kıyafetlerinin sadeliği sona ermiş, kadın elbiselerinde daha komplike kesimlerle ve zengin harçlarla elbiseler süslenmiştir. Erkek giyiminde de pantolon ve ceketler baş göstermiş, bunlar zengin bezeme teknikleri ile süslenmiştir.

Türk entarisi kesim özelliği açısından batıdan etkilenmemiştir ancak 17. yüzyıldan itibaren, işleme teknikleri ve bazı bezeme özellikleri batıdan etkilenmeye başlamıştır. Osmanlı entarisi yüzyıllar boyunca basit kesim tekniğini sürdürmüştür. Göz oyalayan canlı parlak renkleri ve göze hoş görünen kumaş desenleri ile veya ustaca yapılmış işlemleri ile bir sanat eseri estetiği taşımıştır (Şekil1.1). Entari yapımında kullanılan kumaşlardan bazıları, kemha, seraser, kadife iken, 18.yüzyıldan itibaren desen kompozisyonları değişen hafif ipekliler kullanılmaya başlanmıştır. Canfes, atlas, çitari, savai, selimiye gibi ipekliler veya işlendikten sonra biçilen hüseyini kumaşlar, ağabaniler,

keten ve pamuk kumaşlar, keten ve pamuk karışık ipekliler kullanılmıştır. Hüseyini adı verilen entari yapımı için hazırlanan işlemeli kumaşlar 18.yüzyılda üretilmeye başlanmış, ancak 19.yüzyılda kullanımı artmıştır. 19.yüzyılda elbiselerin işlemleri, mercan ve inci kullanımı da işin içine girince iyice ağırlaşmıştır (Tezcan,1997:78). Bu kumaşlar Galata’da veya Tepebaşı’nda işlendiği için “Tepebaşı” ve “Galata işi” olarak adlandırılmıştır. Silahdar Mustafa Paşa’nın eşi Beyhan Sultan(1765-1824)’ın satın aldığı malzemeler arasında “entari işlemesi” yeralır. Aynı Sultanın başka belgede işleme harçları için ödediği miktar belirtilmektedir (Tezcan,1997:78). Bu entarilere pahalı olması nedeniyle devletin koyduğu kotalarla engel getirilmeye çalışılmış ama başarı sağlanamamıştır.

Entari, Asyalı topluluklar tarafından kullanılagelmiş ve biçimini temel olarak 19.yüzyıl ortalarına kadar muhafaza etmiştir. Entari sözcüğü, bu kıyafeti tanımlamak için ne zamandan beri kullanılmaktadır? Türkçe bir sözcük olup olmadığı üzerinde, tezimizin amaçlarını ve kullanacağımız yöntemi belirledikten sonra duracağız.

Burada söz konusu edeceğimiz ve evrelerini inceleyeceğimiz entari için önemli bir saptama yapılabilir. Entari, yüzyıllar sonra 19.yüzyıl ortasında biçim değiştirecektir. Güçlenmiş olan Avrupa, bu tarihte Osmanlı halkının hayatını her alanda etkilediği gibi, giysileri de etkileyecektir.

Bu güne kadar Osmanlı kıyafet tarihi ile ilgili önemli saptamalar yapmış, kıyafet konusunda uzman araştırmacılar vardır. Ayrıca bir kaç önemli doktora tezi hazırlanmıştır. Ancak tüm araştırmaların ve yayınların sayısı pek fazla değildir. Kıyafet konusunda çoğu kez genellemeler tercih edilmiştir. Özel konulara değinen makaleler de vardır ancak

detaylar üzerinde yapılacak çalışmalar, tasnifler ve sembolizm üzerinde daha çok çalışma yapılmasına ihtiyaç görülmektedir.

Türkiye Müzelerinin Koleksiyonlarında yer alan kıyafetler de yeteri kadar incelenmiş değildir. Bu tezi hazırlarken 19.yüzyıl entarilerinin çeşitlerinden zengin bir koleksiyonun sahibi olan Sadberk Hanım Müzesi koleksiyonu temel alınacaktır. SHM koleksiyonundaki kıyafetlerin büyük çoğunluğunun 19. yüzyıldan günümüze geldiği bilinmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerinden entariler olduğu gibi, müze yurtdışından da entari satın alarak koleksiyona katmıştır (kat. no. 1, 2, 3). Eserleri müzeye veren kişilerden, ailelerinin Balkan göçmeni olduğunu veya şu andaki sınırlarımız dışında yaşamış olduklarını öğrenmiş bulunuyoruz (kat. no. 68, 69). Az sayıda olsa da kırsal kökenli örnekler de vardır (kat. no. 50, 51). Diğer müzelerle yapılan karşılaştırma sonucu bu koleksiyonun kuşatıcı olduğu görülmektedir. Bu döneme ait, Türkiye'deki en kapsamlı koleksiyon olduğu söylenebilir. Sürekli gelişme gösteren koleksiyonda 18.yüzyıldan az sayıda, koleksiyonun büyük kısmının ait olduğu 19.yüzyıldan çok sayıda ve 20.yüzyıl başından 19.yüzyıl geleneği ile devam etmiş çok sayıda kıyafetin yer aldığını belirtebiliriz. Koleksiyonda 1100 civarında kıyafet parçası mevcuttur, bunlar iç çamaşırları ve ayakkabılar dahil olmak üzere çeşitli giysileri kapsamaktadır ancak tezde incelenmek üzere kendimize 115 entariyi konu alacağız. Konunun çerçevesini entari ile sınırlı tutacağız. Entarinin Türk giyiminde temel unsur olduğunu konunun uzmanları kabul etmektedir. Ancak başlı başına entari üzerine ya da diğer kıyafet unsurlarına ayrılmış kapsamlı çalışmaların olmayışı, öncelikle somut örnekleri de mevcut olduğundan, bizi, entariyi radikal değişiminin gerçekleştiği, 19. yüzyılda incelemeye sevk etmiştir.

Tezimizi hazırlarken, 19.yüzyıl entarilerinin incelenmesiyle birlikte, ortaya konması gereken meseleler şöyle sıralanabilir:

1-Burada birinci amacımız 19. yüzyılın değişen ortamında Osmanlı giyiminin temel unsuru entarinin yüzyıllarca süregelen biçimini kaybettiğini göstermek ve yeni alacağı şekille aynı

adı korumaya devam ettiğini tesbit etmek aynı zamanda 19.yüzyıl içinde bu biçimlere neden girdiğini belirlemek.

2-İkinci amaç, entarinin Osmanlı yaşam biçimi içinde yaşanan mekanla, tefrişatla ve mobilya ile uyumunu araştırmak, birbirlerini ne derecede belirlediklerine bakmak.

3-Üçüncü amacımız ise 19.yüzyıl da kaftan ve entarinin kavramsal ve sembolik olarak anlamlarını tespit etmek olacaktır.

Entari sözcüğü karşımıza ilk olarak ne zaman çıkmaktadır, kıyafetin tarihi ile örtüşmekte midir, sorularının cevaplarını bulmaya çalışmak için Türkçe'nin incelendiği kaynaklara bakmak faydalı olacaktır. Entari veya elbise ile ilgili sözcüklere Divanü Lugat-it-Türk'te baktığımızda entari sözcüğüne rastlamıyoruz ancak karşımıza iki sözcük çıkıyor. Bunlardan biri “ton” diğeri “kaftan” (Kaşgarlı Mahmut, 1985: 250,638). Kaftan için kaftanı omzuna aldı, kaftanı kurladı yani ona kuşak yaptı ve bağladı, bir başka ifade de kaftanı kurşadı yani kuşakla bağladı şeklindedir” (Kaşgarlı Mahmut, 1985: 109,287,298). Ton sözcüğü için ise çok sayıda ifade ile karşılaşyoruz. Bunlar arasında çok ilginç olan bir tanesi “etekli ton”dur (Kaşgarlı Mahmut, 1985: 152). 20. yüzyıla kadar kullanılan etekli entari ve eteksiz entari terimlerini buna dayandırmak mümkün görünüyor.

Bahaeddin Ögel (1985: 5) , “entari” sözcüğünü kullanmaz, “kaftan”dan söz eder ve kaftanın bir tür üst giyim olduğunu söyler. Reşat Ekrem Koçu'ya göre entari kelimesinin aslı Türkçedir, elif harfi ile yazılır, Araplar bu Türkçe ismi almışlar ayın harfi ile yazarak “anteri” demişlerdir (Koçu, 1967: 102).

Nancy Micklewright, Pennsylvania Üniversitesinde 1986 yılında tamamladığı “Women's Dress in 19th Century İstanbul: Mirror of a Changing Society” adlı doktora tezinde Osmanlı kıyafetlerinin terminolojisi ile ilgilenmiş, entari sözcüğünü de ele almıştır. Entari kavramının biraz problemli olduğunu düşünen Micklewright 16.yüzyıldan itibaren Osmanlı kıyafetlerinden söz eden kaynakları incelemiş, özellikle seyahatnamelerde kıyafet isimlerinin kendi devirlerindeki gibi verildiklerini tespit etmiştir. Yüzyıllarca kullanılan bu

giysinin 16.yüzyılda entari olarak geçtiği anlaşılmaktadır. Micklewright bugün hala aynı sözcüğün mevcut olduğunu ve karşılığının ucuz pamuklu veya sentetik basma elbise olup, hazır elbise olarak pazarda satıldığını ve belli bir kesimden (kırsal kesim kökenli ve gelir düzeyi düşük) kadınlar tarafından giyildiğini vurgulamıştır (Micklewright, 1986: 137,138).

İngiliz elçisinin eşi olarak Osmanlı İmparatorluğu'na gelen Lady Mary Wortley Montagu 18.yüzyılın önemli bir tanığıdır. Kardeşi Lady Mar'a Edirne'den 1 Nisan 1717'de gönderdiği mektubunda, kendisi için hazırlanan Türk kıyafetinin ayrıntılı bir tanımını yapmaktadır 19.yüzyılda da çok benzer tarzda giyinildiği görülecektir. Lady Montagu şalvar, ince gömlek ve uzun entari giymektedir. Gömleğinin kenarları işlemelidir, yakası elmas bir düğme ile kapanmaktadır. Entarisi vücuda oturmakta olan bir ceket gibi, boyu kısa ancak kolları uzundur,. Elmas ve inci düğmeleri, sırma işlemleri olup yakası oldukça açıktır. Mektubunda Türkçe olarak “entari” terimini kullanmaktadır. Entarinin üzerinde kaftanı vardır ve kaftan da vücuduna oturmaktadır. Etekleri topuğuna kadar uzanmakta olan kaftanın kolları çok uzundur ve bileklerinden sarmaktadır. Belinde dört parmak genişliğinde mücevherli bir kemer ve bunun mücevherli bir tokası vardır. Mevsime göre kullanılan bol cübbelerdenden söz etmektedir. Bunların ağır brokar kumaşlarla kaplanmış ermin ya da samur kürkünden yapıldığını, kollarının ancak omuzların hemen altına kadar olduğunu söylemektedir. Kendininkinin de yeşil renkli ve altınla dokunmuş brokardan olduğunu yazmıştır; resimlerinden anlaşıldığı üzere kürkü ermindir. Ayağına ise beyaz keçi derisinden sırma işlemeli terlik giymiştir (Montagu, 1998: 69,70).

Angeliki Hatzimichali, Benaki Müzesi yayınları arasında çıkan “The Greek Folk Costume” adlı Yunan halk kıyafetlerini incelediği kitapta sözlük kısmına “anderi” sözcüğünü almıştır. Eski Atina'da karşılığı çizgili ve ya çiçekli dış giysi olarak verilmiş ve “tsoubes” ile aynı biçimde olduğunu belirtilmiştir. İkinci tanıda eski Veroia'da önden açık, uzun kollu dış giysi olarak bilindiği söylenmektedir. Bir diğeri de Roumluki'de gelinlikle birlikte giyilen ipek giysi (“sayias” altına giyilen)dir. Ayrıca Almyros'ta “anderofoemenes” diye bir sözcük var ki anderia giyen kadınlar anlamına gelmektedir.

Bölgesel olarak farklılık gösterdiği vurgulanıyor (Hatzimichali, 1984: 440).

Entari adı verilen giysi, yüzlerce yıldır “doğu dünyasında” giyilmektedir. Antik dönemde, Avrupa’nın ortaçağında buna benzetebileceğimiz giysilerin olduğunu biliyoruz ancak “entari” sözcüğünün kendisi doğuludur.

19.yüzyılda Osmanlı imparatorluğunun her bölgesinde kadınlar ve erkekler tarafından entari giyilmekteydi. Balkanlarda, Orta Doğuda ve diğer bölgelerde küçük farklılıklar olsa da, geleneksel giysi olan entari kullanılmaktaydı.

Topkapı Sarayı Kütüphanesinde bulunan ve 13.yüzyılda hazırlanmış bir Selçuklu eseri olan Varka ve Gülşah yazması bize gösteriyor ki Selçuklu kadınlarının ev giysileri gömlek, şalvar ve entariden oluşur. Şalvarlar bol paçalı, entariler uzun bol kollu, yakasız ve genellikle önden açıktır. Selçuklu kadınları bol entarilerine, bellerine taktıkları kuşak ya da kemerle, dizkapağı ile topuk arasında bir uzunluk kazandırmışlardır(Gürtuna, 1999: 3). Selçuklu ve Osmanlı döneminde kadın ve erkek giyimi birbirine paralel olup şalvar gömlek ve entari (kaftan)’dan oluşmaktadır. Osmanlı döneminde 18.yüzyıl sonu 19.yüzyıl başına kadar, hırka ya da mintan olarak adlandırılan gömleğin üzerine, entarinin altına giyilen, etek boyu kalçaları örtecek kadar olan bir giysi vardır (Çağman, 1993: 256), ki 19. yüzyılda buna rastlamıyoruz.

Entari geniş bir coğrafya üzerinde sürekli olarak yüzlerce yıldır kullanılmaktadır. Balkanlarda, Osmanlı etkisi mimaride olduğu gibi giyim kültüründe de oldukça belirgindir. Bu bölgede iki ayrı grup vardır ki bir grup daha doğuda kalan Bizans mirasçısı olan, Ortodoks’lar, Sırbistan vs., diğer grup daha batıda olup Roma Katolik kilisesine bağlı olan, Kuzey Arnavutluk, Hırvatistan, Macaristan gibi ülkelerdir. Bu ülkelerin giyim kültürü henüz Osmanlı topraklarına dahil olmadan doğulu etkiler almıştır. Osmanlı hakimiyetine geçtikten sonra buraya yerleşen Türkler ve Müslümanların etkisiyle giyim kültürü birleşmiş, buralarda da gömlek, şalvar, entari, hırka ve kaftan yüzyıllarca giyilmiştir. Bu bölge doğuya giden yol üzerinde geçiş bölgesi olduğu için zorunlu güzergahtadır, bir çok Avrupalı seyyah ve ressam tarafından, belgelenmiştir. Resimlerde halkın giyiminin

bölgesel özellikler taşıdığı ancak Osmanlı kültürünün uzantısı olduğu görülmektedir (Scarce, 1987: 90-98). Mısır ve Suriye gibi bölgelerde de Osmanlı giyim kuşam geleneği hakim olmuştur. Türkler Avrupa fetihlerinden sonra 16. yüzyılda itibaren doğuya dönüp Orta Doğuda ve kuzey Afrika'da fetihler yapıp kültürlerini yaymışlardır. Oryentalist ressamların çok sevdiği konular arasında bu bölgenin insanları olduğundan 18.yüzyıldan itibaren giysiler belgelenmiştir (Scarce, 1987: 113,126).

2. TOPLUMDA VE MEKANDA ENTARİNİN YERİ

2.1. Osmanlıların Entari ve Kaftanları

Entari ve kaftan sözcüklerinin anlamlarını bu konuda bilgisi olmayan günümüz insanına soracak olursak entarinin sıradan basit bir elbise, kaftanın ise daha değerli ve özel günlerde giyilebilen bir giysi olduğunu ifade edecektir. Bu gün ellerinde tarihi eser bir giysi olan kişilerin bazıları, üçetek entarileri, bindallı entarileri kaftan olarak nitelemektedir. Geleneksel düğün adetlerini yaşatan ailelelerde kına geceleri düzenlenmekte ve geline yeni yapılmış üç etek entari ya da bindallı entari giydirilmektedir. Bunları da kaftan olarak adlandıran pek çok kişi görülür. Burada, eski Türk adetlerinin ve Osmanlı devletinin, onurlandırmak amacıyla kaftanı kullanmasının kültürel bir uzantısı ve entari ile kaftanın karıştırılan özellikleri rol oynamaktadır.

Osmanlı giyim kuşamının önemli bir unsuru da kaftandır. Kaftan ile entari, biçimleri açısından birbirlerine çok benzeyen giysilerdir. Kaftan, entarinin üzerine giyilmekte, birbirlerinden kumaşları ve bazı kesiliş detayları ile ayrılmaktadırlar. Kullanılış alanları

çoğu zaman örtüşür ancak kaftan giymenin zorunlu olduğu ya da olmadığı yerler ayrılabilir. Entari, kadınlar, erkekler ve çocuklar tarafından mutlaka giyilmektedir, ancak kaftan her zaman giyilmeyebilir.

Entari, kaftana göre daha sıradan, herkesin ihtiyaç duyduğu için giydiği bir giysidir. Entari de tüm giysiler gibi kumaşı, bezeme unsurları ve dikiş kalitesi ile prestij göstergesi olarak kullanılmıştır ancak kaftan daha resmidir. Kaftan entariye göre, daha saygın bir giysi olmuş bir prestij malı, bir gösterge olarak anlam yüklenmiştir. Saray tarafından bir onur ödülü olarak verilmiş ve rütbe gösteren özelliklere sahip olmuştur. Saray, çalışanlarına veya onurlandıracağı kişilere vereceği giysileri kendi kontrolünde yaptırtmıştır.

“Hizmetkarların kıyafetleri için elbise imalathaneleri kurulmuştur; buralarda terziler ile dolamacılar çalışmaktadır; ..., özel bir esnaf hil’at, yani padişahın şerefliendirmek istediklerine armağan ettiği, ceketler ve kaftanlar imal etmektedir. Bu hil’atlar değerli kumaşlardan yapılmakta ve çoğu zaman içlerine pahalı kürkler geçirilmektedir. Bunlar (17.yy. da) İstanbul’da bu işte uzmanlaşmış olan ve yalnızca padişahın hesabına çalışan 105 terzi tarafından yapılmaktadır” (Mantran, 1991: 121-122).

Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş’te entari olarak adlandırılan bir giysiden bahsetmezken, kaftandan söz etmektedir:

“Kaftan sözünün aslının Farsça olduğu söylenir. Fakat Ahmet Vefik Paşa’ya göre Farsça kaftan sözünün aslı, Türkçe kaftandan gelmiştir. ... Kaftan, İran’da giyilen bir nevi, pamuklu bir savaş elbisesi idi. İçine ham ipek de konurdu. Asım Efendi’ye göre bu giyim, Türkistan’da kalmak ve Anadolu’da çukal denilen zırhın karşılığıdır. Kaftan, Çağatay lehçesinde kaptan şeklinde söylenir. Herhalde Ahmet Vefik Paşa buna bakarak yukarıdaki hükmü vermişti. Orta Asya lehçelerinde ise bu söz pek görülmez. Daha çok Anadolu, Kırım ve Karaim Türklerinde yaygındır. Bu söz, Memluk Türk lehçesinde de kaptan şeklinde görülür...Kaşgarlı Mahmud’un kaftandan söz açması da üzerinde durulacak mühim bir noktadır” (Ögel, 1985 : 5).

Kaftan, renklerle sembolizm kazanan bir giysi olmuştur. Kırmızı kaftan Türklerde hem gelin hem damat giysisi olarak kullanılmıştır.

“Tabii olarak kaftan sözünün karşıladığı giyim şekilleri, her çağa göre değişiyordu. Dede Korkut’ta mutlu bir günde giyilen kırmızı kaftan’dan söz açıldığı gibi, gelinin güveye hediye olarak verdiği, “ergenlik kırmızı kaftan” da bahsedilmekte idi. Ardı yırtıklı, yani “yırtmaçlı”kaftanı da yine burada görüyoruz” (Ögel, 1985: 5).

Padişah kaftanlarının kumaşları, özellikle klasik dönemdeki desenleri ile sembolik anlamlar yüklenmiştir. Giysilere renk ile anlam yüklemek eğilimi devam etmiş, kırmızı, gelin giysisinin rengi olmuş, yeşil renk İslamiyet’i temsil etmiştir. Kaftan başlı başına sembol haline gelmiş, entari ise bütün mütevaziliğine rağmen , gösterişli ve pahalı kumaşlardan

üretilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı halkı yaklaşık altı yüzyıl boyunca kadın ve erkek olmak üzere, içlik denilen gömlek ve donları ile şalvarlarının üzerine günümüzde de bize anlam ifade eden aynı sözcükle adlandırılan ancak biçimi farklı olan entariyi giymiştir. 16.Yüzyılda “entari” sözcüğü, boyu ve kolları uzun, önden boydan boya açık olup çeşitli şekillerde kapanan bütün halkın giydiği temel giysiyi ifade eden bir sözcüktür. Bundan sonraki dört yüzyıl boyunca entari sözcüğü çeşitli kumaşlardan yapılmış, kesim detayları dönemin modasına göre şekillenmiş önden açık giysileri ifade etmiştir. Entari çeşitli şekillerde karşımıza çıkan ve bazen tarifi zorlaşan bir giysidir. 16.Yüzyılda entari için kullanılan kumaşlar net olarak anlaşılmasa da, canlı renkli oldukları Nicola de Nicolay’ın resimlerinden anlaşılır. Seçkin kaliteli brokarlar olduğu tahmin edilebilir (Micklewright,1986: 137,138).

Geleneksel Osmanlı entarisi, tarihi giyim kuşam için yaşanan kavram kargaşası yüzünden kaftanla karıştırılabilmektedir. Entari, bazen dolama adını almaktadır. 17. Yüzyılda İstanbul’da bulunan seyyahlardan Thevenot “doliman” yani dolama adı verilen giysiyi tarif edişini Robert Mantran şöyle aktarıyor:

“Tenlerinin üzerine, hem önden hem de arkadan kapalı bir don giymektedirler; ...gömlekleri uzun olup donun üstünden aşağı düşmektedir; gömleğin üstüne topuklara kadar inen ve dar kol ağızları olan ve elin sırtını kaplayan yuvarlak bir kısmı bulunan, doliman (dolama) denilen entarileri giymektedirler. Bu dolamalar, bez, saten, tafta veya çok güzel başka kumaşlardan yapılmaktadır ve kışın pamuklu kumaşla kaplanabilmektedir. ...bellerinin etrafına kuşak dolamaktadırlar, ...veya bellerine altın veya gümüş halkaları olan veya üç parmak genişliğinde deri bir kemer sarmaktadırlar...Dolamanın üzerine Ferace giymektedirler. Tournefort tarafından tasvir edilen feraceye çoğu zaman kaftan denilmektedir, bu kıyafet parçası Türkler’in olanakları olduğunda çok lüks olmasını istedikleri elbisedir: “Bunlar, İngiltere, Fransa, Hollanda yünlü kumaşlarından olup, alacalı, misk rengi, kahverengi veya zeytin yeşilidir ve eskilerin entarileri gibi topuklara kadar inmektedirler”. Padişah birini şerefliendirmek, bir komutanı ödüllendirmek istediğinde, ona genelde pahalı kürklerle kaplı, muhteşem bir kaftan armağan etmektedir” (Mantran, 1991;203).

Entari iç gömleğinin üstüne kaftanın ise altına giyilmektedir, iç gömleğine göre daha ağır, kaftana göre daha hafif ve sade bir giysidir, çoğunlukla hafif ipekli kumaşlardan yapılmıştır. Kaftanlar ise her zaman en ağır en pahalı kumaşlardan, altın ve gümüş teller ile çok miktarda ipeğin kullanıldığı dokumalardan üretilmiş, sürekli saray tarafından hil’at olarak dağıtılmıştır. Ekonomik olarak, devlete külfet getiren bir giysi olmuştur.

Osmanlılar’ın entari yapımında kullandığı değerli ipeklerin yanı sıra ipekle karışık

pamuklu, keten veya yalnızca pamuklu kumaşların kullanıldığı görülür.

“18. Yüzyılda dokumada kullanılan ipek oranı 2/3 oranında azalmış, önceleri kemha, kadife , çatma, diba, seraser gibi ağır ipekliler kullanılırken 18.yy da hafif ipeklilerden entariler yapılmıştır” (Tezcan, 1997: 75).

Zaman zaman işlemeli kumaşlarda kullanılmıştır. Entarilerin değerli kumaşlardan ve değerli işlemlerle süslenmiş olması Osmanlılar için önem taşımıştır. Bu nedenle 18. yüzyılda azalan ipek oranını belki de takviye edecek olan işlemeye ağırlık verilmiştir. İşleme talepleri ise görülen o ki yeni bir sektör yaratmıştır.

“18.yy da her türden kumaş top halinde iken büyük kasnaklarda işlenmiş ve daha sonra biçilerek elbise yapılmıştır. Bu tür işlemeli kumaşlara “Hüseyin” adı verilir. Bunlar 19.yy da yaygınlaşmıştır” (Tezcan, 1997: 76,77).

17.Yüzyıl sonu 18. yy başında Osmanlı imparatorluğunun Avrupa’dan ithal ettiği ürünler artmaya başlamıştır. Bu durum kapitülasyonlar gibi sebeplerle gerçekleşmiş ve Avrupa için yeni bir pazar açılmıştır. Bu dönemden itibaren Lyon’da Osmanlı zevkine yönelik dokumalar üretildiği bilinmektedir. Osmanlı savai veya selimiyelerine benzer dokumalar, benzer kumaş desenleri ile üretilmiş (Tezcan, Delibaş ve dig, 1986: 27) .

Entari kumaşı genellikle yumuşak ve vücudu saran özelliklere sahiptir. Entariler kırık beyaz renkte “boğası”, “gaz”, “tülbent”, “mermerşahi” gibi astarlık bezlerle astarlanmaktadır. Kaftanlarda ise astarlar da değerli kumaşlardan veya pahalı kürklerden oluşmaktadır. Kürk kışlık üstlüklerin içine kaplanarak kullanılmış, 19. yüzyılda tamamen kullanımı sona ermemiş, kürklü hırkalar entarilerin üzerine giyilerek kullanılmaya devam edilmiş (Şekil 2.1)

Bu gün 21. yüzyılın başlangıcında Türkiye’de kadınlar elbiselerine hala entari demektedir.

2.2. Yaşama Mekanları ve Doğulu Oturuş Bağlamında Entari

Bağdaş kurarak oturmak, Türklere özgü bir oturuş biçimi olup “Türk oturuşu” olarak batılı araştırmacılar tarafından isimlendirilmiştir (Otto-Dorn, 1964:). Göçebe kavimlerde halk, yaşam alanları olan çadırları içinde mobilyaları olamayacağından minderler üzerinde

oturmak ve yer sofralarında yemek durumundaydı. Mevcut sistemin gerektirdiği oturuş biçimi uzun sürelerle at bindikleri için yorulan bacaklarının dinlenmesine olanak tanıyor olmalıydı. Türklerin tefrişatları gereği çoğunlukla yerde oturmaları gerekiyordu ve bağdaş kurma dışında da oturuş şekilleri vardı.

“Türklerde bağdaş ve çökmek gibi oturuşların buna nümasil çadır ile ilgili adabı olmuş bulunması muhtemeldir. Türk sanatında mütevazi kimseler iki diz üzerine çökmüş gösterilirdi. Türk köylerinde, yaşlı kimseler Kül Tigin ve Uygur Tarkanı gibi, bir diz üzerine çökerek oturur. Gençler ise eşikte iki diz üzerine çöker”(Esin, 1970: 231-242).

Türklerin giysileri bu şekilde oturmaya uygun giysilerdi. Kaftan, entari ve şalvar ister bağdaş kurarak ister çeşitli biçimlerde çökerek oturma biçimleri için idealdi (Şekil 2.2). Bağdaş kurmanın diğer oturuş biçimlerine göre bir ayrıcalık olduğu şu metinlerden anlaşılmaktadır.

“Türk sanatında, Selçuklu devrinin sonuna kadar, önden görünen bağdaş kurmuş kimse hükümdardır veya hükümdar payesinde allegorik şahısdır. ... Osmanlı eserlerinde ve silsilenamelerde, efsanevi hükümdarlar bağdaş kurmuş olarak tasvir edilir” (Esin, 1970: 238).

Selçuklu Beyleri, şalvarları ve önden açık giysileri ile rahatça bağdaş kurarak oturabilmektedir.

“Rey’de bulunmuş stuk panoda Tuğrul Bey Tasvir edilmiştir. Tuğrul bey bağdaş kurmuş olarak ortada görülür....Tuğrul Bey’in iki yanında maiyeti daha ufak boyutlarda işlenmiştir...Başlarında sivri külah ve yuvarlak başlıklar görülür. Giysiler önden açık ve kemerlidir. Baştaki iki figürde çakşır vardır” (Süslü,1989: 177).

Osmanlı imparatorluğunun son devresinde insanların hayatına Avrupa mobilyaları girene kadar yüzyıllarca aynı biçimde oturmaya devam etmişlerdir. Entari bu yaşam biçimi ile çok uyumlu bir giysi olmuş, altına şalvar giyiliyor olması, ön açıklığı ve yan yırtmaçları ile oturma biçimini kolaylaştırmıştır.

17. Yüzyılda (1639’da) İstanbul’da bulunan Du Loir, “Türkler bu halıların üzerine, tıpkı Fransa’da terzilerin çalışırken yaptıkları gibi bağdaş kurarak oturuyorlar ve duvarda mevsimine göre kadife, ipek veya diğer kumaşlardan büyük halılara yaslanıyorlar” (Mantran, 1991: 164) saptamasını yapmıştır.Osmanlı tebaasından Türk olmayanlar da aynı yaşama biçimini benimsemiş, onlar da Türklerle aynı giysileri giymiş, aynı şekilde döşenmiş evlerde yaşamışlardır (Şekil 2.3). Mutlaka farklılıklar vardır ancak giysinin ev dekorasyonu ve yaşama tarzı ile ilişkisini

yadsımmamak gerekmektedir. İkisinin de birbirini belirlediği düşünölmelidir. Türkler gibi Ermeniler de Avrupalı gibi oturup kalkmaya adapte olmakta zorluk çekmiştir.

“Rahip Sestini ... Avrupalılara konuk giden birkaç Ermeni’nin çatal bıçak kullanmaya çabalarırken, ya da iskemleye otururken ne denli sıkıntı çektiğini alaylı bir dille anlatır" (Ayda Arel, 1975: 9).

Osmanlı halkı aradan yüzyıllar geçmiş olmasına rağmen göçebe kültürünü yaşadığı zaman da çadır içinde rahatça kullandıkları eşyaları yerleşik olduğu evlere taşımış ve vazgeçememiştir. Bunun nedenlerinden birisi de evlerinin mülkiyetinin kendilerine ait olmayışı gibi gözükmektedir. Her an evden ayrılmak ihtimali ve öldükten sonra çocuklarına bırakamayacak olmaları belki hala göçebe ruhunu yaşatıyordu.

“Osmanlı evleri, 16. yüzyılın “klasik” döneminde görece küçüktü ve kolay inşaa edilebilir cinstendi. Ayrı ayrı ya da bağdadi tarzda kullanılan ahşap ve kerpiç tuğla gibi dayanıksız malzeme Osmanlı kent evlerinde daha çok görülür... 19.yüzyıla kadar Osmanlı evlerinde bugünkü anlamda mobilya diye niteleyebileceğimiz çok az eşya vardı:birkaç sandık ve kutu, üstüne kapkacak ya da sini koymak için tahtadan veya deriden bir yer sofrası altlığı, duvarda da üzerine lamba ya da kitap konulan raflar” (Faroqhi, 1997: 301).

Türk evinde iki temel öge vardır. Bunlar odalar ve sofadır. Odaların her biri geçmişte çadırdaki yaşarken olduğu gibi ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılayabileceği mekanlardır (Küçükerman, 1985: 53). Burada oturulur, yemek yenir, yıkanılır ve yatılır. Odalarda bütün bu fonksiyonları karşılayacak bölgeler vardır. Duvarlar arasındaki kısım, duvar dibinde yer alan oturma alanı, sedir veya minder dışında boş bırakılır ve burada yemek zamanı sofra kurulur, yatılacağı zaman döşek serilir. Büyük kalabalıklarda bu alanda oturulur (Günay,1999: 141)

“...iç duvarlar en azından pencerelerin altına kadar çini kaplıdır; bazen hafifçe yüksek bir peyke bu

kabul salonunu ikiye ayırmaktadır; kısa duvarlar boyunca halı ve yastık kaplı bir kerevet konulmaktadır, evin efendisi ve konukları sohbet için buraya oturmaktadırlar; burası sofadır. ya sohbet için ya iş görüşmek için, ya da eğer yalnızsa ve dinlenme ihtiyacı duyuyorsa uzanmak için...”.(Mantran,1991: 163).

Osmanlı evlerinin 19. yüzyıl sonuna doğru yükselen sedirlerinin yerine alçak minderlere oturulup kalkılması sırasında, hatta uzanırken konforlu olmak ve rahat hareket edebilmek için şalvar ve parçalı eteği olan giysi, entari çok kolaylık sağlamış olmalıdır.

“Yemek masası yoktur. Yemek zamanı.... büyük bir bakır tepsi getirirler tahta dayanağın üzerine koymakta,... yemek bitince tepsi ve dayanak kaldırılmaktadır. Kahve için küçük sehpa vardır. Demek ki mobilya işi olabileceği kadar basitleştirilmiştir” (Mantran, 1991: 165,166).

Yemek yerken, sarayda veya diğer evlerde alçak minderlere oturulmakta, çökerek veya bağdaş kurarak oturulmaktadır (Şekil 2.4).

“Sultan Mecid’in son senelerine kadar (1860) yer sofrasında yemek yendiğini bilmekteyiz” (İrez,

1988: 11).

Osmanlı evlerinde ısınma amacıyla evin en önemli bir veya birkaç odasında ocak bulunmakta, ocağın olmadığı odalarda mangalla ısınma sağlanmaya çalışılmaktadır. Osmanlı giyim eşyaları, yazlık kışlık ayırımından çok, üst üste birkaç kat giyilerek mevsimlere göre ayarlanmaktadır. Kullanılan kumaşlar, çoğunlukla ipeklilerdir. Üstlüklerde yünlü kumaşların ve kürklerin kullanıldığı görülmüştür. Soğuk günlerde entarilerin üzerine pamukla kapitone edilmiş hırkalar veya içleri kürkle kaplanmış hırkalar giyilmektedir.

“İyi düzenlenmiş evlerde, büyük odada,...bir şömine bulunmaktadır. Burada odun yakılmaktadır. Diğer odalarda yakıldığı gibi, burada ayrıca bir de tunç veya bakırdan az veya çok sanatkarane işlenmiş mangallar yakılmaktadır. Bu mangalların içinde odun kömürü veya köz yakılmaktadır. Bunlar bazen yetersiz kalmalarına rağmen tek ısınma araçlarıdır” (Mantran, 1991: 166).

Osmanlı evinde mekanı iyi ısıtamamak bir sorun olmuştur. Soğuk günlerde “tandır” adı verilen bir ısınma sistemi kullanılmıştır. Bir mangal üzerine masa yerleştirip etrafına sıralanıp, masanın üzerine bir yorgan örterek ısının içerde kalmasını sağlamıştır (Şekil 2.5). “Tandır safası Abdülaziz devrinin(1861-1876) sonlarına kadar devam etmiş” (Paşaoğlu, 1985: 103) başkentte terk edilmiştir. Aşırı soğukla mücadele edilen, Doğu Anadolu köy evlerinde ise günümüze kadar devam ettiği bilinmektedir. Bu sistem, bir grup insan bir arada otururken uygulanabilecek bir sistemdir. Türk evlerine, mekanın tamamını ısıtma konforu, 19.yüzyıl sonlarına doğru, Avrupa mobilyası kullanılmaya başlandığı dönemde, çini sobalarla gelecektir.

Avrupa modasına uygun, tarlatanlı kabarık eteklerle ve dar korsajlı bluzlarla , minderde, yerde oturmak veya tandır masasının altına yerleşmek, oldukça zor görünüyor. Geleneksel entariler ve geleneksel yaşam tarzının birlikte yok olup giysilerle, mekan ve tefrişatın modernleşmesi tesadüf değildir. Avrupa kendi kültürünü bir bütün olarak adapte etmiş ve büyük bir pazar bulmuştur.

“Osmanlılar’ın son dönemlerine kadar masa, sandalye, büfe, komodin gibi alışılmış türden mobilyanın pek geniş kullanım alanı olmamıştır. Daha çok alçak sedirlere oturulmuş, yer sofralarında yemek yenmiş ve günlük eşya da duvarların üst kısımlarına dizilmiş, yarı kapalı raflara, gömme ahşap dolaplara konulmuştur. Yeniçağın başlarında saraylara ve konaklara giren ve daha çok batıdan ithal edilen mobilya sonraları toplum yaşamında pirinç topuzlu metal karyolalar, kırma sandalyeler gibi türleriyle yer almıştır. Bunun dışında bronz, bakır, cam ve kristal eşyadan şamdan, mangal, lamba, alçak sehpa gibi günlük kullanım araçları arasında sayılabilir” (Dinçel ve Işık, 1979: 40,41).

Türkler'in , Avrupa mobilyası kullanmaya başlamadan önce, sandalyelere yabancı olmadığını söylemek gerekir. Bunların kendilerine göre adları dahi vardır (İrez, 1988: 10). Çok yaygın kullanımı yoktur ve minderde oturmak genel eğilim olmuştur.

Avrupa mobilyaları ithal edildikten belli bir süre sonra İstanbul'daki ustalar da sandalye, masa ve komodin üretmeye başlamışlardı (Faroqhi, 1997: 288).

Geleneksel giyim tarzı hem erkeklerde hem kadınlarda hareket kolaylığı sağlarken, modern giyim, dik durmayı, dik oturmayı gerektirmiştir. Doğulu giyim tarzının rahatlığına alışkın olan Türkler, günümüzde hala dik durmakta, kravat bağlamakta, düğmeleri ilikli hareket etmekten hoşlanmamaktadır.

2.3. Entarinin Yaşam Tarzlarının Değişmesi ile Kullanılmaya Devam Edilmesi

Entari 19.yüzyıl ortasına kadar, Osmanlı imparatorluğunda herkes tarafından giyilen bir giysidir. Osmanlı Sultanı da entari giymektedir (Şekil 2.6). Ancak radikal modernleşme eğilimi saraydan başlayarak hızlı bir şekilde yayılacaktır. Erkekler ve kadınların giysileri aniden denebilecek kadar çabuk Avrupa modasına uygun hale gelir. Yüzyılın sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nda erkeklerin sokakta, başlıkları hariç görüntüleri moderndir. Kadınların ise evde görüntüleri modern, ancak sokakta üst giysileri nedeni ile gelenekseldir. Dönemin normal eğilimi modern giyinmektir ama, geleneksel giysiden ödün vermeyen bir kesim vardır.

II.Abdülhamit'in kızı Ayşe Sultan anılarında 19.yüzyılın sonlarında sarayda bulunan Nerkisnihal Kalfa adında yaşlı bir saraylı hanımın giyimini şöyle anlatır:

“Babam başta olmak üzere cümlemiz bu kadına nine derdik. Nerkisnihal Hanım saray kalfaları gibi giyinmezdi. Kısa eteksiz entari giyer, üzerine büyük bir hırka geçirir, beline şal kuşak takar, başına fes şeklinde bir şey giyip oyalı yemeni bağlardı” (Osmanoğlu, 1986: 40).

Anlaşılan bu yaşlı kalfa yeni moda kıyafetlerle ilgilenmeyip gençliğinde giymeye alışık olduğu kıyafetlerden vazgeçmemiştir. Ayşe Sultan'a farklı gelen bu giyiniş şekli 19.yüzyıl sonunda moda olmaktan çıkmış ve yabancılaşmıştır.

Abdülaziz'in Avrupa seyahatinden dönüşünde saraydaki hanımlar özel bir karşılama töreni yapmışlar, kavuşma sembolü olarak hepsi yeşilli kıyafetler giymişlerdir. Hanımların çoğu Avrupa tarzı kıyafetler içinde sultanı karşılamışlardır. Yaşlı kalfalar ise geleneksel giyim tarzı olan entarilerini tercih etmişlerdir (Saz, 1974: 147).

Hanımlar modayı takip etmeye çalıştıkları gibi, başkasınıninkine benzemeyen güzel kıyafetler giymek ve bununla prestij sağlamak eğilimindedirler. Leyla Saz, Münire Sultan'ın düğününde annesinin durumunu şöyle anlatır.

“...sedefli paravanın arkasında giyinip çıkarken ikisi birden...durdular. Entarilerinin kumaşı, rengi, çiçekleri, kenarının süsü, hatta başlarına bağladıkları gazların ince oyaları bile aynıydı.

Hanımların nazarları derhal değışti. O vaktin kibar hanımları ...nadir şeyler ararlardı... Annem, düğünlük esvaplığını, çarşının yan sokağında canfescilerden geçerken birer elbiselik olarak gösterilmiş, “Bundan bir takım olarak gönderildi” denmişti. Validem kendisine mavisini, hemşireme pembesini aldı. Kumaşlar henüz gelmiş, biçimi de gösterilen elbiseliklerdendi. Arşınlık top değildi. Hanımların,meraklarını bilen manifaturacı iki hanımı da “birer tadımdır” diye aldatıp satmış” (Saz, 1974: 178).

19.Yüzyıl’ın keskin değışiklikleri bütün dünyada birlikte yaşanırken, İslam ülkeleri, Avrupadaki teknolojik ve siyasal değışimden kaynaklanan 19.yüzyıl değışimini eş zamanlı olarak yaşadı (Micklewright, 1986: 220, 219). Doğulular modernleşme çabaları içinde batılı kıyafetlere büründüler bu arada giyim kültürü açısından büyük bir icat ellerine ulaştı.“1870’lerden itibaren Osmanlı İmparatorluğuna gelmeye başlayan dikiş makinaları, değışim sürecini oldukça hızlandırmakla birlikte, henüz yaygın olarak kullanılmaya başlanmamıştı” (Karakakışla, 2003: 11). Yüzyılın sonunda dikiş makinası ile dikilmiş kıyafetler giyilmeye başladı.

19. yüzyılın ortalarından itibaren, önce geleneksel giyim ve Avrupa modasına uygun giysiler birbirine karıştı:

“Adile Sultanefendi beyaz üzerine gayet az ve ince iş sırmalı üçetek üstüne o vaktin modası Bask’dan giyinmişti. ... Misafir hanımlar ... Hepsinin entarileri uzun, üçetekli, şalvarlıydı. Gençlerin bedenleri Korsaj-Bask (Basque) biçimindeydi. (1858 Münire S. Düğünü)” (Saz, 1974: 179,180).

19. Yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde tamamen Avrupa modası etkin oldu. Başkentten taşraya moda her yere yayıldı. Avrupalı dikiş teknikleri ve kalıp teknikleri kullanılarak dikilen, takma kollu, takma yakalı, pensli, robalı entariler de evlerde yaşlı hanımların giysileri haline geldi. 19. Yüzyılın başında entari giyen erkekler, dışarıda pantolon ceket giymeye devam ettiler, evlerinde ise gecelik entarisi adıyla entari giymeye devam ettiler (Koçu, 1967: 105).

3. SHM KOLEKSİYONUNDAKİ 19.YÜZYIL ENTARİ ÇEŞİTLERİ

3.1.Önden Açık Entariler

3.1.1. Önden açık yırtmaçsız entariler

Katalog No.1

Entari, canfes

18.yüzyıl

Boy:130cm., kol boyu:81cm., omuz:16cm.

K.391-9721

Açık çağla yeşili canfes kullanılmıştır. Derin oval yaka açıklığı olan, önü boydan boya açık olup karın hizasına kadar 12 adet top düğme ve birit ilikle kapanan, yanlarda birer cebi olan, düşük uzun kollu, kol ağzları şekilli kesilmiş, etekleri peşlerle genişletilmiş, boyu diz altında entaridir. Renkli floş ipliklerle suzeni tekniğinde işlenmiştir. Elbisenin bütün kenarlarında stilize kayalar üzerine oturan üçlü ev grupları ve çiçeklerden oluşan bir kompozisyon işlenmiştir. Omuz başlarında ve kolların içlerinde de aynı işleme motifi görülür. Belden eteğe kadar peşlerin birbirine eklendiği dikiş yerleri üzerinde geniş birer bant halinde kıvrımlı birer dal ve çiçekler işlenmiştir. Elde dikilmiştir. Beyaz patiska ile astarlanmış olup tüm kenarlara çağla yeşili astarlık kumaştan zıh geçilmiştir. Yorgun olup tamir görmüştür. Yoğun akmalar vardır. SHM tarafından Avrupa'dan satın alınmıştır.

Şekil 3.1 K.391-9721 no.lu entari

Katalog No.2

Entari, işlenmiş ipekli kumaş,

18. yüzyıl

Boy:135cm., kol boyu:85cm., omuz.:15cm.

K.625-12494

Sarı ipekli kumaş top halindeyken suzeni tekniğinde işlenmiş, elbise bu işlemeli kumaş ile hazırlanmıştır. Derin oval yaka açıklığı olan önü boydan boya açık olup 13 adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Beden kısmı vücuda oturup, etekleri peşlerle genişleyen uzun kollu entaridir. Kolları normalden uzun ve yırtmaçlıdır. İki yanda gizli cepleri, sol içte bir göğüs cebi vardır. Entarinin kumaşı suzeni tekniğinde, bulut formuna benzer çerçeveler içinde beş farklı kompozisyon halinde çiçekli ve yapraklı dallarla işlenmiştir. Yanlardaki ceplerin ağzına sarı balıksırtı kordon. Entarinin tüm kenarlarına , kol ağızları ve yırtmaç kenarlarına beyaz simli klabdanla yapılmış harç geçirilmiştir. Kol yırtmaçları ve yaka çevresine, karın hizasına kadar iki sıra harç geçirilmiştir. İşlemelerde yeşilin çeşitli tonları, pembenin tonları, mor, siyah, krem, beyaz, mavi ve kahverengi kullanılmıştır. Gerçekçi çiçek motifleri arasında leylak ve anemon belirgin olarak görülmektedir. Entari elde dikilmiştir. Kırık beyaz renkte kalın bir pamuklu dokuma olan boğası ile astarlanmıştır. Etek ve ön açıklık kenarlarına sarı ipek geziden zıh geçilmiştir. Kolların yırtmaçlı kısımları kaftanın dış yüzü ile aynı işlemeli kumaştandır. Kol altlarından daraltılmış ve tekrar açılmış olduğu anlaşılmaktadır. SHM tarafından Avrupa'dan satın alınmıştır.

Katalog No.3

Entari, top halinde işlenmiş yünlü kumaş

18.yüzyıl

Boy:126cm., kol boyu:65cm., omuz:15cm.

K.622-12485

Tepebaşı ya da hüseyinî adı da verilen, top halinde iken işlenmiş kumaş kullanılmıştır. Kırmızı yünlü kumaş üzerine renkli iplik ve gümüş tel kullanılarak sıvama işleme yapılmıştır. Belden yukarısı bedene oturan, eteği peşlerle genişleyen, etek boyu diz hizasının biraz altında, önü boydan boya açık olup göğüs altından dört adet top düğme ve birit ilikle kapanan, uzun kollu entaridir. Yaka ovaldır ve göğüs altına kadar inmektedir. Kollar dar olup koltuk altları kuşlarla genişletilmiştir. Kollar dirsekten itibaren yırtmaçlıdır. Kenarları yuvarlak kesilmiştir. İki yanda birer gizli cebi, sol göğüs kısmı içinde bir göğüs cebi vardır. Elbisenin kenarlarına dört sıra balıksırtı kordon ve bir sıra kaytan geçirilmiştir. Kol altlarında kaytanla dikiş yerleri kapatılmıştır. İşlemeler suzeni, sarma ve atma iğnesi tekniğindedir. Fiyonklarla bağlanmış çiçek buketleri ve serpiştirilmiş çiçek motifleri görülür. Renk olarak çeşitli tonlarda yeşil, çeşitli tonlarda pembe, eflatun, mor, mavi, koyu mavi, sarı, krem ve siyah ayrıca klabdan gümüş tel ve pul kullanılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz zemin üzerine kırmızı rengin hakim olduğu, boyuna çiçek desenli suları olan basma ile astarlanmıştır. Kollar dirsekten kol ağzına kadar mor atlasla astarlanmıştır. Yaka da aynı kumaşla astarlanmıştır. SHM Fransa'dan satın almıştır

Şekil 3.3 K.622-12485 no.lu entari

3.1.2. Önden açık yırtmaçlı entariler

Katalog No.4

Üçetek Entari, savai

18.yüzyıl, Manisa

Boy:138cm., kol boyu:62cm., omuz:18cm.

K.808-14150

Açık mavi zemin üzerine kayan eksenlerde yerleştirilmiş çiçek buketi motifleri ile dokunmuş savai kullanılmıştır. Kumaş muhtemelen ithal olup Hint kumaşıdır. Çiçek buketlerinde siyah, yeşil, pembe, turuncu renklerle beyaz klabdan kullanılmıştır. Derin oval yaka açıklığı olan, uzun düşük kollu, belden aşağı doğru etekleri peşlerle genişletilmiş, yanlarında küçük yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup göğüs altından altı adet top düğme ve birit ilikle kapanmakta olan bir boy entarisidir. Kol ağzları daraltılarak kesilmiştir. Kollar dörder adet top düğme ve birit ilik ile iliklenmektedir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Elbisenin tüm kenarlarına sarı sim sutaşı geçirilmiştir. Ön etekteki peşlerin dikişi de aynı sutaşı ile temizlenmiştir. Kol ağzına siyah şekilli parça applike edilmiş, etrafı

sutaşı ile çevrilmiştir. El dikişı uygulanmıştır. Kalın pamuklu bez ile astarlanmış, astarla kumaş arasına ince bir tabaka pamuk yerleştirerek elbise kalınlaştırılmıştır. Kol ağzları kırmızı zemin üzerine sarı klabdan ile çiçek desenli sevai ile duble edilmiştir.

Şekil 3.4 K.808-14150 no.lu entari

Katalog No.5

Üçetek entari, İpekli dokuma

19.yüzyıl, Balkanlar

Boy.145cm

K.219-1301

Mor üzerine kendinden desenli olup ayrıca yeşil ve bordo serpme çiçek desenli ipekli dokuma kullanılmıştır. Kumaş muhtemelen Avrupa'dan ithaldir. Hakim yakalı, oval derin yaka açıklığı olan, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık bir boy entarisidir. Eteği peşlerle genişletilmiştir. Yanlarda ve kol ağzlarında derin yırtmaçları vardır. Kol ağzları

şekilli kesilmiştir. Ön açıklık göğüs hizasında iki adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Yanlarda gizli cepleri vardır. Elbisenin tüm kenarlarına ve omuzlardan eteklere, ayrıca yakadan başlayıp eteklere doğru inen dikiş yerlerinin üzerinden düz birer hat üzerine simli kaytan geçirilmiş, dış kenarlara kaytanın yanına birer sıra balıksırtı sırma kaytan ve simli sutaşı geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Açık mor üzerine desenli basmadan astarı vardır, etek kenarları ve görünen kısımları çivit mavisi yünlü kumaşla astarlanmıştır.

Şekil 3.5 K.219-1301 no.lu entari

Katalog No.6

Üçetek entari, kadife

19.yüzyıl , Balkanlar

Boy.140cm., kol boyu.88cm., omuz.13cm.

K.310-1876

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Oval derin yaka açıklığı olan, uzun düşük kollu, önu boydan boya açık bir boy elbisesidir.Eteği peşlerle genişletilmiş, kloştur. Yanlarda ve kol ağzlarında derin yırtmaçları vardır. Kol ağzları şekilli kesilmiştir. Ön açıklık göğüs hizasında iki adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Elbisenin tüm kenarlarına ve omuzlardan eteklere, ayrıca yakadan başlayıp eteklere doğru inen, düz birer hat üzerine simli kaytan geçirilmiş, elbise boyuna dikdörtgenlere bölünmüştür. Her bölümün içinde farklı kompozisyonlar halinde kordon tutturma tekniğinde stilize bitkisel işlemler yapılmıştır. Kompozisyonlar ön açıklığın iki yanında simetrik olarak yer almaktadır. Eteklerde, ön açıklığın iki yanında, omuzlarda ve kollarda selvi motifini andıran ince uzun formlar yer almaktadır. Bunların içleri kıvrımlarla dolgulanmıştır. Omuzlarda görülen motiflerin altlarında püsküller sallanmaktadır. Topların üzerinde birer mercan boncuk bulunmaktadır. Kaytanların iki yanında da bordür şeklinde kordon tutturma işleme yapılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Beden astarı kırmızı çizgili pamuklu, kol astarı kırmızı yünlü üzerine siyah çiçek desenlidir.

Katalog No.7

Üçetek Entari, savaî

19.yüzyıl, Yozgat (Eskişehir)

Boy.143cm., kol boyu.67cm., omuz.20cm.

K.498-11931

Nil yeşili zemin üzerine, simli, yollu sevai kullanılmıştır.Yollar arasında kırmızı ve siyah renklerin yer aldığı çiçek motifleri ile kumaş yoğun desenlidir. Derin oval yaka açıklığı olan, önü boydan boya açık olup, göğüs altında 16 adet top düğme ve birit ilik ile kapanmaktadır. Elbise uzun düşük kolludur, kol ağzları ve elbisenin yanları derin yırtmaçlıdır. Etekleri peşlerle genişletilmiştir. Elbisenin kenarlarına ve kısmen dikiş yerleri üzerine siyah, somon ve yeşil renklerde bezemeli simli kaytan geçirilmiş, kenarlara kaytanın dışına simden oya geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz astarlık bezle astarlanmıştır. Kol ağzları kendi kumaşı ile duble edilmiş, etek kenarına somon rengi muareden zıh geçilmiştir. Eskişehir'den gelmiştir ancak Yozgatlı bir aileye aittir.

Şekil 3.7 K.498-11931 no.lu entari

Katalog No.8

Üçetek entari, altıparmak

19.yüzyıl, İstanbul,

Boy.137cm., kol boyu.58cm., omuz.25cm.

K.565-12234

Kırmızı, sarı, yeşil ve siyah çizgili ipek pamuk karışık altıparmak kumaşı kullanılmıştır. Göğüs altına kadar oyuk, derin oval yakalı, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık olup iki adet top düğme ve birit ilikle iliklenen, etekleri peşlerle genişletilmiş, yarlarda ve kol ağızlarında derin yırtmaçları olup kol ağızları şekilli kesilmiş entaridir. Yarlarda gizli cepleri vardır. Yaka ve kol kenarlarına harç geçirilerek bezeme yapılmıştır. Oval yakanın etrafına bordo ve simli iki sıra kaytan geçirilmiş, bunların dışına siyah kordon tutturma yaprak motifli işleme yapılmıştır. Kol ağızı çevresine de siyah kordon tutturma tekniğinde yaprak motifli işleme yapılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Kırk beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.8 K.565-12234 no.lu entari

Katalog No.9

Üçetek entari, çitari

19.yüzyıl, İstanbul

Boy.133cm., kol boyu.62cm., omuz.20cm.

K.566-12235

İpek pamuk karışık, çitari adı verilen bordo ve beyaz çizgili kumaş kullanılmıştır. Göğüs altına kadar açıklığı inen derin oval yakalı, uzun kollu, kol ağızları şekilli kesilmiş, önü

boydan boya açık, yanları yırtmaçlı, etekleri peşli bir boy entarisidir. Yaka çevresine ince balıksırtı kaytan geçirilmiş, balıksırtı kaytanın içine ve dışına birer sıra kordondan oya tutturulmuş, kol ağzları da aynı oya ile bezenmiştir. El dikişi uygulanmış, beyaz pamuklu ile astarlanmıştır.

Şekil 3.9 K.566-12235 nolu entari

Katalog No.10

Üçetek entari, İşlemeli kumaş

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:137cm., kol boyu:81cm., omuz:23cm.

K.787-14129

Tepe başı adı verilen işlemeli kırmızı yünlü kumaş kullanılmıştır. Verev yollu işlenmiş olan kumaşın desenlerini tekrar eden çiçek buketlerinden oluşmaktadır. Derin oval yaka açıklığı olan, uzun düşük kollu, belden aşağı doğru etekleri peşlerle genişletilmiş, yanlarında yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup göğüs altından dört adet top düğme ve birit ilikle kapanmakta olan bir boy entarisidir. Kol ağzları üçgen kesilmiştir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Elbisenin tüm kumaşı biçilmeden önce işlenmiştir. İşlemede suzeni, atkı iğnesi ve sarma teknikleri kullanılmıştır. Yeşil, eflatun, pembe, mavinin tonları, tel, klabdan , tırtıl tel ve pul kullanılmıştır. Sarma tekniğinde işlenmiş geniş zikzakların sınırlandırdığı geniş verev bantlar üzerine kurdele ile bağlanmış çiçek buketleri sıralanmıştır. Elbisenin tüm kenarlarına, peşlerin dikişi üzerine sarı simli kaytan geçirilmiştir. Ön etekteki de simli kaytan ile temizlenmiştir. Kol ağzına üç sıra balıksırtı kaytan çevrilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Pamuklu astarlık bez ile astarlanmış, Kol ağzları pembe ipek kumaş ile duble edilmiştir.

Katalog No.11

Üçetek entari, savai

19.yy, İstanbul

Boy:139cm., kol boyu:57cm., omuz:15cm.

K.933-15190

İpek ve klabdan ile dokunmuş savai kullanılmıştır. Krem rengi ve mor zeminli boyuna yollar üzerine klabdan ile kıvrımlı dallar, yaprak ve çiçeklerle desenlendirilmiştir. Küçük hakim yakalı, U biçiminde yaka açıklığı olan, uzun düşük kollu, kol ağzları şekilli kesilmiş, etekleri peşlerle genişletilmiş, kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup 2 adet top düğme ve birit ilik ile kapanan, kenarları dalgalı kesilmiş bir boy elbisesidir. sağ yanında bir adet gizli cebi vardır. Elbisenin tüm kenarlarına ve yakasına sarı simli kordondan yapılmış harç geçirilmiştir. Cep ağzı balıksırtı simli kaytan ile temizlenmiştir. İki adet sarı sim ile örülmüş düğmesi ve düğmelerin ucunda kırmızı boncukları vardır. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte boğası ile astarlanmıştır. Kol ağzları nar çiçeği rengine canfes ile astarlanmıştır.

Şekil 3.11 K.933-15190 nolu entari

Katalog No.12

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl, Manisa

Boy:160cm., kol boyu:47cm., omuz:28cm.

K.811-14153

Ayva pişmiş zemin üzerine boyuna sarı klabdan ile yollu savai kullanılmıştır. Geniş bir bant bitkisel yol, bitkisel hattın iki yanında dört ince bir kalın bant halinde düz çizgi vardır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, belden aşağı doğru etekleri peşlerle genişletilmiş, yanlarında derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında yirmi adet top düğme ve birit ilikle kapanmakta olan bir boy entarisidir. Göğüs üzerinde küçük bir cebi vardır. Kol ağzları nervür yapılarak daraltılmıştır. Kollar birer adet kumaş kaplı düğme ve birit ilik ile iliklenmektedir. Elbisenin tüm kenarlarına ve kol ağzlarına sarı sim kordonla yapılmış harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Çirişli bez ile astarlanmıştır, elbisenin kenarları ve kol ağzları turuncu canfes ile double edilmiştir.

Şekil 3.12 K.811-14153 nolu entari

Katalog No.13

Üçetek entari, brokar

19.yüzyıl

Boy:148cm., kol boyu:53cm., omuz:

K.326-1897 a

Mavi zemin üzerine dallarla birbirine bağlanmış, hem kendinden, hem de sarı klabdan, bordo , beyaz, yeşil renkler kullanılarak oluşturulmuş çiçek grupları ile desenlendirilmiş ipekli brokar kumaş kullanılmıştır. Oval yakalı, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında on dört adet top düğme ve birit ilikle kapanan dar kesimli bir boy entarisidir. Kol ağızları kenar harçlarıyla manşet şeklini almıştır, ikişer top düğme ve birit

ilikle iliklenmektedir. elbisenin iki yanında derin yırtmaçlar vardır. sağ göğüs üzerinde dışta bir saat cebi yer almaktadır. Elbisenin tüm kenarlarına ve kol ağzlarına sarı sim ve bordo renklerde kaytan geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz çirişli bez ile astarlıdır. entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.13 K.326-1897 a nolu entari

Şekil 3.14 K.326-1897 a nolu entarinin şalvarı

Üçetek Entari, Canfes

19.yüzyıl sonu, İstanbul,

Boy:149cm., kol boyu:53.5cm., omuz:19cm.

K.980-15343 a

Mavi canfes kullanılmıştır. U biçiminde yaka açıklığı olan, düşük kollu, kol ağızları küçük pililerle daraltılmış manşetli gibi iki düğme ile iliklenen, etekleri peşlerle genişletilmiş, koltuk altları kuşlu, kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında 15 adet top düğme ve birit ilik ile kapanan bir boy entarisidir. Göğüs üstünde sağ tarafta küçük bir cebi vardır. Elbisenin tüm kenarlarına ve yakasına sarı simli kordon tutturularak zincir biçiminde sade bezeme yapılmış, kol ağızlarındaki pililer üzerine kordon tutturma tekniğinde sarı simli kordon ile stilize bitkisel bezeme yapılmıştır. Entarinin kollarında ve göğsünde mavi ibrişimden örme düğmeler kullanılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte pamuklu bez ile astarlanmıştır. Entarinin cepkeni vardır.

Şekil 3.15 K.980-15343 a nolu entari

Şekil 3.16 K.980-15343 a nolu entarinin cepkeni

Katalog No.15

Üçetek Entari, brokar

19.yüzyıl

Boy:152cm., kol boyu:54cm., omuz:19cm.

K.311-1872 a

Mor ipekli zemin üzerine sarı klabdan ile tüm yüzeyi baklava dilimlerine ayrılmış olup her bölümün ortasında birer şal deseni yerleştirilmiş brokar kumaş kullanılmıştır. Kumaş muhtemelen ithaldir, Hint kumaşı olabilir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, önu boydan boya açık olup göğüs hizasında on adet top düğme ve birit ilikle kapanan dar kesimli bir boy entarisidir. Kol ağızları plilerle daraltılarak manşet şeklini almıştır, ikişer top düğme ve birit ilikle iliklenmektedir. Elbisenin iki yanında derin yırtmaçlar vardır. Sağ göğüs üzerinde dışta küçük bir cep yer almaktadır. Sadedir. Kol ağızları büzülerek üzerine sırma kaytan geçirilmiştir. El ve makina dikişi uygulanmıştır. Beyaz patiska ile astarlıdır. Entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.17 K.311-1872 a nolu entari

Şekil 3.18 K.311-1872 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.16

Üçetek entari, ipekli kumaş,

19.yüzyıl, İstanbul

Boy.164cm., kol boyu.49cm., omuz.18cm.

K.641-13378 a

Koyu mavi hareli ipek kumaş kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önü boydan boya açık,

yanları derin yırtmaçlı, uzun kollu ve kol ağızları manşetli, boy entarisidir. Omuzlarda hafif büzgü vardır, manşetler de kol ağızı büzülerek takılmıştır. Ön açıklığı göğüs hizasında onsekiz adet agrafla iliklenmektedir. Sağ tarafta bir göğüs üzerinde küçük bir cebi vardır. Sarı sim klabdan, sarı ve beyaz bükümlü tel ile pul kullanılarak dival tekniğinde işlenmiştir. Yırtmaçların ve ön açıklığın çevresine boydan boya uzanan, çiçekleri ve yaprakları olan kıvrımlı bir dal işlenmiştir. Yaka çevresinde işleme bir üçgen formu içinde genişlemekte ve enseyi de dolaşmaktadır. Bu alanda dallar iri S ve C kıvrımları yaparak birbirlerine geçmektedir. Dallardan üçerli gruplar halinde püsküller sarmaktadır. Dallara bağlı çiçek ve yapraklar işlenmiştir. Kollarda kol ağızlarında , manşet ve yırtmaç kenarına, elbisenin kenarlarına yapılan bordür işleme tekrarlanmıştır. Bunların dışında tüm yüzeye serpmeler olarak küçüklü büyüklü çiçek buketleri işlenmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırk beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.19 K.641-13378 a nolu entari

Şekil 3.20 K.641-13378 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.17

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl, Kütahya

Boy.143cm., kol boyu. 57cm.,omuz. 20cm.

K.676-13803

İpek pamuk ve klabdanla dokunmuş yollu savai kullanılmıştır. Nohut rengi zemin üzerine kırmızı çiçek ve yeşil yaprak desenli ve alternatif olarak sarı klabdanla dokunmuş kıvrım dallı yollu olarak desenlendirilmiştir. yollar arası siyah beyaz küçük karelidir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağızları V şeklinde yırtmaçlı , ön açıklığı boydan boya olan, önü iki parça, arkası tek parça, yanlarda bel hizasına kadar yırtmaçları olan dar kesimli peşli entaridir. Göğüs hizasından itibaren beş adet örme top düğme ve birit iliklerle iliklenmektedir. Kumaş deseni süsleme unsurlarından biridir. Elbisenin ön açıklığı kenarına yakadan bel hizasına kadar ve kol ağızlarına simli sutaşı, geri kalan tüm kenarlarına balıksırtı sırma kaytan geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Kol ağızları kırmızı ipekli kumaş ile astarlanmıştır.

Şekil 3.21 K.676-13803 nolu entari

Katalog No.18

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl

Boy.118cm., kol boyu.31cm., omuz.18cm.

K.156-9504

Savai kullanılmıştır. Alternatif olarak boyuna yollu olan kumaşın sarı ipek zemin üzerine pembe ve açık kahve rengi stilize çiçekli, ya da gümüş klabdan zemin üzerine aynı renkte çiçekli olduğu görülür. Önü tamamen açık, uzun kollu boy entarisidir. Etek peşlerle genişletilmiştir. İki yanda derin yırtmaçları ve kalça hizasında gizli cepleri vardır. Elbise sadedir. El dikişi uygulanmıştır. Mermerşahi ile astarlanmıştır.

Şekil 3.22 K.156-9504 nolu entari

Katalog No.19

Üçetek entari, atlas

19.yüzyıl

Boy.158cm., kol boyu.49cm., omuz.23cm.

K.11-2593

Kırmızı renkte, çözgüsü pamuk, atkısı ipek atlas kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önü boydan boya açık, önü iki parça, arkası tek parça, iki yanında derin yırtmaçları olan peşli elbisedir. Düşük kolludur, kol ağızları yırtmaçlıdır. Sim ile dival tekniğinde bitkisel motiflerle işlenmiştir. Pul da kullanılmıştır. İşlemelerin bazılarının iç kısımlarına yeşil ve kırmızı ipekli kumaş applike edilmiştir. Yaka çevresinde; arkada sivri başlayıp omuzlara doğru genişleyen ve öne dönüp bele doğru inen iki sivri uçla sonlanan çerçeve içinde kıvrım dallı bitkisel desenler, önde stilize selvi motifleri, omuzlarda ve arkada vazolardan çıkan bitkiler görülmektedir. Belden başlayıp tüm etek kenarlarını dolaşan kalınca bir bordür;

fiyonklarla birbirine bağlanmış elipsler ve elipslerin içinde ayçiçeğine benzer yapraklı çiçekler görülür. Aynı bordür, kol ağzlarında da vardır. Diğer boş alanlara çiçekli küçük dallar serpiştirilmiştir. Ön ve arka etek uçlarında bir kökten çıkan kılıç ve palmet yapraklı bitkisel kompozisyonlar yer alır. Entarinin kenarlarına simli kordonla yapılmış bitkisel motifli harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Yeşil ipek kumaş ile astarlanmıştır.

Şekil 3.23 K.11-2593 nolu entari

Katalog No.20

Üçetek entari, İpekli kumaş

19.yüzyıl

Boy.163cm., kol boyu.54cm., omuz.23cm.

K.55-2637

Yakut rengi ipekli kumaş kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları manşetli, önü boydan boya açık elbisenin arkası tek parça, önü iki parçadır, yanlarda

yırtmaçları vardır. Kumaş kendinden desenlidir, sim ile dival tekniğinde işlenmiş, sarı ve beyaz tırtıl tel kullanılmıştır. Elbisenin tüm kenarlarına sarı simli harç geçirilmiştir. Omuz dikişlerinden başlayıp yuvarlak gelerek aşağı doğru ön etekleri dolanıp yırtmaçta kesilen ve arkada devam eden bitkisel kıvrımlı bordür vardır. Elbisenin üst kısımları serpmeye, yıldız ve çiçekli dallarla bezeli olup aşağı doğru giderek büyüyen üç adet kıvrım dallı çiçekli buket yer almaktadır. Kolların işlemesi de benzerdir. El dikişi uygulanmıştır. Astarı değiştirilmiştir.

Şekil 3.24 K.55-2637 nolu entari

Katalog No.21

Üçetek entari, sevayi

19.yüzyıl

Boy.143cm., kol boyu.53cm., omuz.16cm.

K.274-1745

Bej, turuncu, yeşil, mor boyuna yollu, ipekli zemin üzerine sarı sim ile su halinde bitkisel motifli desen verilmiş sevai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları manşetli, ön açıklığı boydan boya olan, önü iki parça, arkası tek parça, peşli entaridir. Boyun hizasından itibaren birit ilikleri vardır, ancak karşısında düğme yoktur. Derin yan yırtmaçları vardır. Entarinin kenarları dalgalı kesilmiş ve simli kordonla, kordon döndürme tekniğinde yapılmış harç geçirilmiştir. Kol ve yaka ağzına simli kordon kıvrırma tekniğinde yapılmış püsküllü harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Entarinin yakası ufaltılmış, yan yırtmaçları kısaltılmış, yırtmaç boyları birbirinden farklıdır. Muhtemelen kolları da kısaltılıp büzülerek kol ağzları daraltılmıştır. Astarı yenilenmiştir.

Katalog No.22

Üçetek entari, altıparmak

19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı, Kütahya

Boy.155cm., kol boyu.74cm., omuz.18cm.

K.545-12192

Krem rengi zemin üzerine kırmızı, lacivert, yeşil renkte çizgili, hareli, ipekli dokuma, altıparmak kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, eteği peşlerle genişletilmiş boy entarisidir. Önü tamamen açık olup on iki adet ibrişimden örme top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Kollarda ve eteğin yanlarında derin yırtmaçları vardır. Arka etek ucu hariç, entarinin tüm kenarlarına yeşil ve mor kordon ile yapılmış yaprak şeklindeki oya geçirilmiştir. El dikişi uygulanmış, kırık beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.26 K.545-12192 nolu entari

Katalog No.23

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı, Kütahya

Boy.159cm., kol boyu.54cm., omuz.20cm.

K.543-12190 a

Pul ve sırma işlemeli kırmızı canfes kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, etekleri peşlerle genişletilmiş, düşük uzun kollu, kolları ve eteğinin yanları yırtmaçlı bir boy entarisidir. Önü boydan boya açık olup onaltı adet ibrişimden örme top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Kumaş top halindeyken sırma ve pul ile Kütahya yöresine özgü süpürgeli pullu diye adlandırılan bir işleme ile işlenmiştir. Kullanılan teknik atkı iğnesidir. entarinin kol, ön açıklık ve etek kenarlarına simli kordonla, kordon kıvrıma tekniği ile yapılmış harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Entari krem rengi astarlık bezle, kol ağzları yırtmaç hizasına kadar kırmızı ipekli kumaşla astarlanmıştır. Entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.27 K.543-12190 a nolu entari

Şekil 3.28 K.543-12190 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.24

Üçetek entari, atlas

19.yüzyıl, Trakya

Boy:183cm., kol boyu:52cm., omuz:19cm.

K.955-15239

Çimen yeşili atlas kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önü boydan boya açık, iki yanı yırtmaçlı, aşırı uzun entaridir. Düşük kollu olup kolları dirsek kıvrımına hafifçe uydurulmuştur, normal kol boyu uzunluğundadır. Kol ağzları düz ve yırtmaçsızdır. İki yanda bel hizasında pili kırmak sureti ile çantalı olarak adlandırılan eteğe bolluk verme işlemi uygulanmıştır. İki yanda bel kısmen kesilmiş, eteği genişletecek parçalar eklenmiş ve büzülerek toplanmıştır. Sim ile dival tekniğinde işlemelidir. Simli kordon ile kordon kıvrırma tekniğinde yapılmış harçla bezenmiştir. Yaka çevresine, yaka biçiminde bir çerçeve içine bitkisel kompozisyon işlenmiştir. Kol ağzını çevreleyen bir bordür, üçgen kartuş biçiminde sonlanmaktadır, içine kıvrımlı dallı bitkisel kompozisyon uygulanmış, elbisenin tüm kenarlarını S kıvrımları yapan ince bir bordür işlenmiştir. Entarinin yüzeyine serpmeye olarak iki farklı boyutta küçük çiçekli dallar işlenmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Trakyalı bir Musevi aile tarafından müzeye verilmiştir.

Şekil 3.29 K.955-15239 nolu entari

Katalog No.25

Üçetek entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:220cm., kol boyu:55cm., omuz:16cm.

K.626-13287 a

Yeşil zemin üzerine kendinden ve renkli desenli ipekli dokuma kullanılmıştır. Bez ayağı yeşil zemin üzerine kendi iplikleri ile tahıl başaklarından birer buket kayan eksenlerle yerleştirilmiş, ayrıca sarı, beyaz, mor ve fuşya rengi ipek iplik kullanılarak dokunan küçük çiçek buketleri de diğer desenlerin tam ortasına yerleştirilmiş, aynı şekilde kayan eksenlerde yer almaktadır. Yuvarlak yakalı, uzun takma kollu, önü boydan boya açık, boyu normalden çok uzun ve geniş entarinin yanları derin yırtmaçlıdır. Üst kısmı bedene uygun olup etekler yanlara eklenen parçalarla genişletilmiş, bel hizasında çanta tekniği uygulanmıştır. Entari sadedir, üzerinde işleme ya da herhangi bir harç yoktur.El dikişi ile dikilmiştir. Kollar ve kalça hizasına kadar kırık beyaz pamuklu astarlık ile astarlanmıştır. Entarinin çok uzun ve geniş şalvarı vardır.

Şekil 3.30 K.626-13287 a nolu entari

Şekil 3.31 K.626-13287 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.26

Üçetek entari, atlas

19.yüzyıl, İstanbul

Boy.150cm., kol boyu.46cm., omuz.27cm.

K.58-2640 a

Somon rengi atlas kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, düşük uzun kollu, kol ağzları tek düğme ile iliklenen manşetli, basen hizasında vazo gibi kesilmiş, yan taraflara eklenen parçalarla aşırı genişletilmiş boy entarisidir. Entarinin önü boydan boya açıktır ve on adet top düğme ile birit ilikle kapanır. Derin yan yırtmaçları vardır. Sim ile dival tekniğinde serpmeye olarak bitkisel motiflerle işlenmiştir. Tırtıl tel, bükümlü tel ve pul kullanılmıştır. Motifler elbisenin tüm yüzeyine dağılmış olan irili ufaklı yaprakları ve çiçekleri olan kıvrımlı dallardır. Ayrıca entarinin tüm kenarlarına sarı, beyaz, mavi ve simli kordonla ile yapılmış oya geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz çirişli bez ile astarlanmıştır. Kesimi ile sonradan oynanarak etek boyu ve belki kol boyu kısaltılmıştır. Entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.32 K.58-2640 a nolu entari

Şekil 3.33 K.58-2640 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.27

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl, Ankara

Boy:150cm., kol boyu:70cm., omuz:19cm.

K.320-1887 a

Sarı simli yolların arasında yeşil ve kırmızı çiçeklerin bağlı olduğu dalgalı birer bitkisel su bulunan ipek sevai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları ve yanları derin yırtmaçlı, önü boydan boya açık olan bir boy entarisidir. Ön açıklığı 23 adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Sol göğüs üzerinde içte gizli bir cebi vardır. Tüm kenarlarına simle yapılmış harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Kol ağzları kendi kumaşı ile double edilmiştir. Entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.34 K.320-1887 a nolu entari

Şekil 3.35 K.320-1887 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.28

Üçetek entari, kadife

19.yy sonu-20.yy başı, Ankara

Boy: 143cm, kol boyu:43,5 cm, omuz: 21cm,

K.538-12196 a

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, önü boydan boya açık, yanları derin yırtmaçlı, etekleri peşlerle genişletilmiş, uzun kollu ve kol ağızları yırtmaçlı, boy entarisidir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiştir. Yırtmaçların ve ön açıklığın çevresine boydan boya bir bordür halinde çiçekleri ve yaprakları olan kıvrımlı dal işlenmiştir. Kollarda kol ağızlarında bir saksıdan çıkan ve omuzlara doğru uzanan kenarlara doğru geri kıvrılan birer dal işlenmiştir. Bunların dışında tüm yüzeye serpme olarak küçük büyük çiçek buketleri işlenmiştir. Elbisenin tüm kenarlarına simli kordondan yapılmış harç geçirilmiştir. Yaka ağzına bir sıra simli balıksırtı kaytan tutturulmuştur. Makine ve el dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Kolların içi kırmızı pamuklu kumaş ile astarlanmıştır. Entarinin şalvarı vardır.

Şekil 3.36 K.538-12196 a nolu entari

Katalog No.29

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:210cm., kol boyu:43cm., omuz:18cm.

K.431-10331

Top halindeyken ipekli iplikle işlenmiş, kırık beyaz, ince pamuklu kumaş kullanılmıştır. Küçük, v yakalı, düşük kollu, kol ağızları kırmalarla daraltılarak manşet haline getirilmiş, etekleri peşlerle genişletilmiş, ön açıklığı boydan boya olup yirmi sekiz adet top düğme ve birit ilikle kapanan aşırı uzun entaridir. Derin yan yırtmaçları ve gizli cepleri vardır. Manşetler ikişer top düğme ve birit ilikle kapanır. Yaka ve manşetlerin çevresine fırfır konmuştur.Çok renkli ipek iplikle düz sarma, verev sarma, sap işi, puan işi ve çin iğnesi teknikleri kullanılarak, silme olarak kıvrımlı dallar, çeşitli yapraklar ve çiçekler ile sonsuz bir düzen içerisinde kumaşın tamamı işlenmiştir. Elbisenin tüm kenarlarına çok renkli, ipekli kordon ile kordon döndürme tekniğinde yapılmış çiçek demetleri şeklinde iri oyalar geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz mermerşahi ile astarlanmıştır.

Şekil 3.37 K.431-10331 nolu entari

Katalog No.30

Üçetek entari, canfes

19.yüzyıl , İstanbul

Boy:185cm., kol boyu:90cm., omuz:25cm.

K.72-2654

Kanarya sarısı canfes kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, düşük uzun kollu, etek ve kol boyu normalden uzun ve yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup otuz adet top düğme ve birit ilikle kapanır. Derin yan yırtmaçları olan, etekleri peşlerle genişletilmiş, üç etek entarinin yanlarda ve sol göğüste birer gizli cebi vardır. Tüm kenarları dalgalı olarak kesilmiştir. Elbisenin kenarlarına, kordon tutturma tekniğinde bezeme ve kordon kıvratma tekniğinde salkım oya yapılmıştır. Mavi, beyaz ve mor ipek kordon ile kıvrımlı dallara bağlı üçerli gruplar halinde yıldız çiçekleri yapılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu kumaş ile astarlanmıştır. Yaka kenarına pembe-gri desenli ipekli ile takviye

yapılmıştır. Kol ağızlarının bir kısmı kendi kumaşı ile duble edilmiştir. Osman Hamdi Bey ailesinden müzeye gelmiştir. Ressam Osman Hamdi Bey'in çeşitli resimlerine model olmuştur.

Şekil 3.38 K.72-2654 nolu entari

Katalog No.31

Üçetek entari, canfes

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:191cm., kol boyu:51cm., omuz:25cm.

K.618-12481

Ayva pişmişi rengine canfes kullanılmıştır. Hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları

manşetli, etek boyu çok uzun ve etekleri peşlerle genişletilmiş, yarlarda derin yırtmaçları olan , önü boydan boya açık entaridir. Entarinin kenarları dalgalı kesilmiştir. İki yanda birer gizli cebi ve sol göğüste bir iç cebi vardır. Entari beyaz ve yeşil kordon ile kordon tutturma tekniğinde işlemelidir. Entarinin kenarlarına aynı renk kordondan işleme motiflerine uygun oya geçirilmiştir. Yeşil ve beyaz kordondan dalgalı hattın kıvrımlarının içine ve dışına bir kökten çıkan üçer lale motifi işlenmiştir. Aynı işleme, öndeki iki parçanın ortasına gelecek şekilde etek ucundan başlayarak işlenmiş bel kısmında yarlara dönmüş ve sona ermiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu astarlıkla astarlanmıştır. Entarinin kolları kısaltılmış orijinal hali değiştirilmiştir.

Şekil 3.39 K.618-12481 nolu entari

Katalog No.32

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:172cm., kol boyu:70cm., omuz:17cm.

K.621-12484

İpek ve pamuk karışık, pembemsi krem rengi hareli kumaş kullanılmıştır. Kumaş top halinde iken işlenmiştir. Hakim yakalı, düşük ve uzun kollu, iki yanı ve kol ağzları yırtmaçlı, önü boydan boya açık bir boy entarisidir. Entarinin etekleri peşlerle genişletilmiş, tüm kenarları dilimli kesilmiştir. 15 adet top düğme ve birit ilikle iliklenmektedir. Yanlarda birer gizli cebi, sol göğüs üzerinde büyük bir iç cebi vardır. Entari sıvama olarak suzeni tekniğinde işlemelidir. Kumaş top halinde işlenmiştir. İşlemede farklı tonlarda yeşil, sarı, pembe, eflatun, turuncu ve siyah kullanılmıştır. Konturlarda klabdan kullanılmıştır. Yaprakları ve çiçekleri ile bir kökten çıkan bitki kompozisyonu sonsuz olarak tekrarlanmaktadır. Elbisenin dalgalı kesilmiş kenarlarına yeşil, sarı, pembe beyaz ipek kordondan, kordon kıvratma tekniğinde bir lale bir papatya motifi gelecek şekilde harçla çevrilmiştir. Papatyaların göbeğinde birer adet kırmızı pul yer almaktadır. Aynı harçtan yakanın çevresine de tutturulmuştur. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz kalın pamuklu bez ile astarlanmıştır. Kol ağzları eflatun hareli kumaş ile astarlanmıştır.

Katalog No.33

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl sonu,

Boy:131cm., kol boyu:55cm., omuz:19cm.

K.202-9589

Bej rengi sarı ve gri yollu ipek keten karışık dokuma kullanılmıştır. Kumaş top halinde iken çiçek motifleriyle işlenmiş haldedir. Küçük hakim yakalı, uzun kollu, ön açıklığı boydan boya olan bir boy entarisidir. Entarinin etekleri peşlerle genişletilmiştir, yanlarında ve kollarında derin yırtmaçları vardır. Tüm kenarlar dilimli kesilmiştir. Bel hizasından birkaç düğme ile iliklenmektedir. Kumaş renkli ipek ipliklerle suzeni tekniğinde işlemelidir. Kumaşın yolları arasında kalan boşluklara boydan boya kıvrık dallar arasından yükselen çiçek motifleri açık ve koyu yeşil, sarı, eflatun renklerle işlenmiştir. Entarinin tüm kenarları kumaş oyularak meydana getirilmiş olan stilize çiçek motifleriyle şekillendirilmiştir. Sıvama olarak işleme yapılmıştır. El ve makina dikişi uygulanmıştır. Astarlık beyaz bez ile astarlanmıştır. Tüm kenarlara bordo ipekli kumaştan zıh geçilmiştir. Kolların yırtmaçlı kısımları puantiye desenli bir kumaşla duble edilmiştir. Entari yurtdışından satın alınmıştır.

Şekil 3.41 K.202-9589 nolu entari

Katalog No.34

Üçetek Entari, işlemeli pamuklu

19. yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı

Boy:142cm., kol boyu:65cm., omuz:18.5cm.

K.286-1761

Beyaz üzerine lacivert kareli pamuklu el dokuması sarı floş iplikle işlenmiş olarak kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, belden yukarısı bedene oturan, etekleri peşlerle genişletilmiş, önü boydan boya açık olup top düğme ve birit ilikle iliklenen bir boy entarisidir. Entarinin iki yanında ve kol ağızlarında derin yırtmaçları vardır. Elbisenin kenarları dilimli kesilmiştir. Sağ göğüs hizasında hilal biçiminde bir saat cebi vardır. Elbisenin tümü serpmeye yıldızlarla sarı floş iplik kullanılarak işlenmiştir. Elbisenin kenarlarına sırma kordon ile kordon tutturma tekniğinde harç geçirilmiştir. Saat cebinin kenarları da kordon tutturma tekniği ile bezenmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz patiska ile astarlıdır.

Şekil 3.42 K.286-1761 nolu entari

Katalog No.35

Üçetek entari, savai,

19.yüzyıl

Boy:141cm., kol boyu:81cm., omuz:16.5cm.

K.513-11997

Boyuna yollu, alternatif olarak kıvrım dallı ve çiçekli vazo desenli yolları olan, mor, sarı,

kırmızı, yeşil renkler ve sarı klabdanla dokunmuş ipek, pamuk karışık sevai kullanılmıştır. Mor, sarı, kırmızı, yeşil renkler ve sarı klabdan kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, önü boydan boya açık, göğüs hizasında iki top düğme ve birit ilikle iliklenen, yanları derin yırtmaçlı, uzun kollu ve kol ağızları derin yırtmaçlı, tüm kenarları dilimli kesilmiş boy entarisidir. Tüm kenarları dilimli kesilmiş ve kenarlara baıksırtı sırma kaytan geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Kol ağızları kırmızı ve yeşil kareli kumaş ile astarlanmıştır.

Şekil 3.43 K.513-11997 nolu entari

Katalog No.36

Üçetek entari, Şam savaisi,

19.yüzyıl

Boy:139cm., kol boyu:60cm., omuz:17.5cm.

K.214-1296

Kırmızı, kahverengi sarı renklerle dokunmuş yollu, kırmızı zeminli yolların üzeri ele benzeyen stilize çiçek buketleri dizisiyle dokunmuş Şam savaisi kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu kol ağzları yırtmaçlı ve şekilli kesilmiştir. Ön açıklığı boydan boya olup sekiz adet top düğme ve birit ilikle iliklenmektedir. Bir boy entarisidir. Entarinin derin yan yırtmaçları vardır. Etek peşlerle genişletilmiş etek ve yırtmaç kenarları dilimli kesilmiştir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Entarinin kol ağzları ve etek kenarları şekilli kesilmiştir. Tüm kenarlara balıksırtı simli kordon geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Safran sarısı pamuklu kumaş ile astarlıdır.

Şekil 3.44 K.214-1296 nolu entari

Katalog No.37

Üçetek entari, savai,

19.yüzyıl

Boy:160cm., kol boyu :66.5cm., omuz :30cm.

K.216-1298

Bej rengi zemin üzerine düz sim, simli yaprak ve yeşil çiçekli yollu savai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu kol ağzları yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup otuz adet top düğme ve birit ilikle kapanan bir boy entarisidir. Entarinin derin yan yırtmaçları vardır. Etek peşlerle genişletilmiş, etek ve yırtmaç kenarları dilimli kesilmiştir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Kol ağzları ve etek kenarları dilimlidir. Tüm kenarlara pembe, sarı, yeşil kordonla yapılmış harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlıdır.

Şekil 3.45 K.216-1298 nolu entari

Katalog No.38

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl

Boy:134cm., kol boyu:71cm., omuz:17.5cm.

K.287-1763

Somon rengi üzerine klabdanla alternatif olarak düz ve çiçekli yollu savai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, belden yukarısı bedene oturan, etekleri peşlerle genişletilmiş, önü boydan boya açık olup sekiz adet top düğme ve birit ilikle iliklenen bir boy entarisidir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Entarinin iki yanında ve kol ağızlarında derin

yırtmaçları vardır. Kol ağızları şekilli kesilmiştir. Entarinin kenarları dilimlidir. Kenarlarına sırma ve yeşil kordon ile kordon kıvrıma tekniğinde iri yapraklardan oluşan oya geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlıdır. Kenarlara kendi kumaşından zıh geçilmiştir.

Şekil 3.46 K.287-1763 nolu entari

Katalog No.39

Üçetek entari, savai,

19.yüzyıl

Boy:141cm., kol boyu:83cm., omuz:18cm.

K.203-9590

Bal sarısı rengi zemin üzerine kayan eksenler halinde klabdanla dokunmuş çiçek desenli savai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, normalden uzun kollu, ön açıklığı boydan boya, etekleri peşlerle genişletilmiş, yanlarında ve kollarında derin yırtmaçları olan bir boy entarisidir. Elbisenin Tüm kenarlar dilimli kesilmiştir. Yanlarda cepleri vardır. Elbisenin tüm kenarlarına simli kordondan yapılmış kordon kıvrırma tekniğinde harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Astarlık beyaz bez ile astarlanmıştır. Kolların yırtmaçlı kısımları kendi kumaşıyla double edilmiştir. Entari müze tarafından yurtdışından satın alınmıştır.

Şekil 3.47 K.203-9590 nolu entari

Katalog No.40

Üçetek entari, savai

19.yy sonu-20.yy başı, İzmit

Boy:134cm., kol boyu:85cm., omuz:17cm.

K.818-14160

İpek ve klabdan ile dokunmuş savai kullanılmıştır. Zeminleri nohut rengi, mavi ve pembe olan boyuna yollar üzerine klabdan ve siyah kullanılarak kıvrımlı dallar, yaprak ve çiçeklerle desenlendirilmiştir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağızları derin yırtmaçlı,, etekleri peşlerle genişletilmiş, kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup göğüsten karına kadar 17 adet top düğme ve birit ilik ile kapanan, kenarları rumiler biçiminde ajurlu kesilmiş bir boy elbisesidir. Göğüs üzerinde iki yanda yarım ay biçiminde açılmış birer saat cebi bulunmaktadır. Elbisenin tüm kenarlarına ve yakasına sarı simli balıksırtı kaytan geçirilmiş, rumilerin etrafına kontur yapılmış, saat ceplerinin etrafı balıksırtı kaytan ile temizlenmiş ve bir sıra da bezeme yapılmıştır. 17 adet kırmızı ibrişimden örme düğmesi vardır. El dikişi uygulanmıştır. Astarı sökülmüştür. Kalıntılardan mavi ipekli ile astarlandığı düşünülebilir. Kumaş çok yıpranmıştır. Bazı yerlerinde akmalar vardır. Astarı çıkarılmıştır.

Şekil 3.48 K.818-14160 nolu entari

Katalog No.41

Üçetek entari, sevai

19.yy sonu-20.yüzyıl başı, Kütahya

Boy:150cm., kol boyu:67cm., omuz:20cm.

K.544-12191

Krem rengi pamuklu zemin üzerine nohudi ipek yollu, bunun iki yanında ince koyu yeşil çizgili ve aralarda siyah zikzaklı olup bunların oluşturduğu gruplar arasında da koyu yeşil ve pembe renkte stilize bitkisel yollu savai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kolları ve yanları derin yırtmaçlı, önü boydan boya açık, peşli uzun entaridir. On iki adet ibrişim düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Elbisenin tüm kenarlarına, kordon kıvrıma tekniğinde, krem ve sarı renkte ibrişim kordondan harç geçilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte astarlık bezle astarlanmıştır.

Şekil 3.49 K.544-12191 nolu entari

Katalog No.42

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl sonu –20.yüzyıl başı, Kütahya

Boy:136cm., kol boyu:60cm., omuz:24cm.

K.1-2583

Top halinde işlenmiş, yosun rengi canfes kullanılmıştır. Küçük, hakim yakalı, ön açıklığı boydan boya olan, beş adet yeşil, top düğme ve birit ilikle kapanan, geniş ağızlı, düşük,

uzun kollu, derin yırtmaçlı, önü iki parça, arkası tek parça, peşli elbisedir. Sim, ipek ve pul kullanılarak atkı iğnesi tekniğinde, süpürgeli pullu adı verilen tarzda tüm yüzeyi bitkisel formlarla işlenmiştir. Elbisenin tüm kenarlarına kordon kıvrıma tekniğinde yapılan simli harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmış, kırık beyaz renkte bezle astarlanmıştır.

Şekil 3.50 K.1-2583 nolu entari

Katalog No.43

Üçetek Entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl sonu-20. yüzyıl başı, Kütahya

Boy:137cm., kol boyu:81cm., omuz:17cm.

K.353-8995

Top halindeyken işlenmiş mavi canfes kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık olup 10 adet top düğme ve birit ilikle göğüs hizasında iliklenmektedir. Kol ağzlarında ve yanlarında derin yırtmaçları vardır. Etekleri peşlerle genişletilmiştir. Kullanılan kumaş önceden top halinde iken işlenmiş, daha sonra biçilmiştir. Atkı iğnesi tekniğinde sim ile işlenmiştir. Süpürgeli pullu denilen Kütahya işlemesidir. Dalgalı kıvrımlar üstünde fiyonklarla bağlı bereket boynuzları küçük mineler tüm yüzeyde sıvama olarak işlenmiştir. Elbisenin tüm kenarlarına kordon kıvrırma tekniğinde simli harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz astarlık bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.51 K.353-8995 nolu entari

Katalog No.44

Üçetek entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl

Boy:133cm., kol boyu:60cm., omuz:18cm.

K.10-2592

Safran sarısı zemin üzerine yeşil ve mor renkli ipliklerle stilize bitkisel motiflerle oluşturulmuş yollu el dokuması, hareli ipekli kullanılmıştır. Dokuma muhtemelen ithal edilmiştir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları derin yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup üç agrafla kapanan, önü iki parça, arkası tek parça, derin yan yırtmaçları bulunan peşli entaridir. Kol ağzları, kesilerek şekillendirilmiş, elbisenin etek kenarları dilimli kesilmiştir. Kenarlara yeşil kordon geçirilmiş, yeşil kordonla kordon tutturma tekniğinde göğüs hizasına, kol ağzlarına bitkisel formda işleme yapılmıştır. Ön parçaların içi simli kordonla işlenmiştir. El ve makina dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu ile astarlıdır. Arka parçanın soluna doğru yuvarlak bir Osmanlıca damgası vardır. Yazısı okunamamıştır.

Şekil 3.52 K.10-2592 nolu entari

Katalog No.45

Üçetek entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl

Boy.135cm., kol boyu.54cm., omuz.22cm.

K.13-2595

Mor ipekli dokuma kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup altı adet top düğme ve birit ilikle kapanan peşli entaridir. Yanlarda derin yırtmaçları ve sağ tarafta gizli cebi vardır. Sarı sim ile dival tekniğinde bitkisel motifli işleme yapılmış, tırtıl tel ve pul kullanılmıştır. Elbisenin tüm yüzeyine kayan eksenler üzerine yerleştirilmiş çiçek buketleri işlenmiş, tüm kenarlarına ince, çiçekli kıvrık dallardan bordür geçirilmiştir. Kol ağzı ve kol yırtmaçlarına simli kordon ile kordon kıvrıma tekniğinde yapılmış harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Mor pamuklu bez ile astarlıdır.

Şekil 3.53 K.13-2595 nolu entari

Katalog No.46

Üçetek entari, brokar

19.yüzyıl

Boy:139cm., kol boyu:76cm., omuz:16cm.

K.2-2584

Mavi ipekli zemin üzerine sim, yeşil, kırmızı, mavi ve lacivert ipekli iplikle yapılmış gül motifleri ile desenlendirilmiş brokar kumaş kullanılmıştır. Küçük, hakim yakalı, derin

yırtmaçları olan uzun düşük kollu, ön açıklığı boydan boya olan, peşli entaridir. Derin yan yırtmaçları vardır. Elbisenin tüm kenarlarına keserek dalgalı şekil verilmiş ve simli balık sırtı kordonla temizlenmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Astarı değiştirilmiştir, kırmızı saten ile astarlanmıştır

Şekil 3.54 K.2-2584 nolu entari

Katalog No.47

Üçetek entari, brokar

19.yy, İstanbul

Boy:142cm., kol boyu:65cm., omuz:18cm.

K.716-13990

Mor ipek ve pamuk karışık zemin üzerine gümüş klabdan ile tüm zeminde baklava dilimleri oluşturacak şekilde verev ve geniş dallar, dalların birbirini kestiği her köşede geniş fiyonklu kurdele deseni yer alan ağır brokar kullanılmıştır. Baklava dilimlerinin içlerini birer çiçekli, yapraklı dal doldurmaktadır. Kumaş muhtemelen Avrupa'dan ithal edilmiş olabilir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık ve düğmesiz, kenarları dilimli kesilmiş, kol ağzları ve iki yanı derin yırtmaçlı, etekleri peşlerle genişletilmiş bir boy entarisidir. Elbisenin tüm kenarları dilimli kesilmiş ve bu kenarlara simli kordon ile yapılmış kordon kıvrıma tekniğinde harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz pamuklu astarlık bezle astarlanmıştır. İpek pamuk karışık bordo kumaşla kenarlarına zıh geçilmiştir. Kol ağzı içten, bordo, mor, yeşil ve klabdanla dokunmuş çizgili atlasla astarlanmıştır.

Katalog No.48

Üçetek entari, sevai

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:145cm., kol boyu:68cm., omuz:16cm.

K.728-14002

Kiremit rengi zemin üzerine klabdanla dokunmuş karelerle damalı desende dokunmuştur. Boyuna yollar arasında minik siyah kareler dizisi yer alır. Kiremit rengi karelerin ortasına klabdanla dört yapraklı stilize çiçekler dokunmuştur. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, etekleri peşlerle genişletilmiş, yanlarında derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında sekiz adet top düğme ve birit ilikle kapanmakta olan bir boy entarisidir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Elbisenin tüm kenarlarına ve kol ağızlarına stilize bitkisel bir bant halinde sarı, krem, pembe ve yeşil kordondan kordon kıvrıma tekniğinde yapılmış harç geçirilmiştir. Koyu pembe boyalı metal pullar kullanılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Pembe pamuklu bez ile astarlanmıştır, elbisenin kol ağızları kendi kumaşı ile double edilmiştir.

Şekil 3.56 K.728-14002 nolu entari

Katalog No.49

Üçetek Entari, brokar

19.yy sonu-20.yy başı, Ege Bölgesi

Boy:133cm., kol boyu:63 cm., omuz:18cm.

K.686-13813

Mor zemin üzerine kendi renginde atlas tekniğinde çiçek ve yaprak desenlerinin yer aldığı, bunların üzerinde ise sarı klabdanla dalgalı bir hat şeklinde kıvrılan, belli aralıklarla birer fiyongu olan ve bu fiyonkla birlikte yaprak ve çiçek motiflerinin yer aldığı kurdele şeklindeki su ile dalgalı hatlara bölünen, dalgalı hatların arasında serpmeye olarak sarı klabdanla verilmiş birer şal deseni ve sarı klabdan ile yeşil, mavi ve kırmızının kullanıldığı birer buket çiçekle desenlendirilmiş brokar kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kolları dirsek hizasına kadar yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup, yanlarda gizli cepleri olan, bel hizasına kadar derin yırtmaçlı eteği peşlerle genişletilmiş entaridir. Göğüs hizasından aşağı doğru yedi adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Entarinin kenarlarını beyaz simli klabdanla yapılmış saçak dolanmaktadır. Kol ağzları ve

yırtmaçları da aynı saçakla çevrilmiştir. El dikişı uygulanmıştır. Beyaz pamuklu astarlık bez ile astarlanmıştır, kenarlara mor pamuklu kumaştan zıh geçilmiştir.

Şekil 3.57 K.686-13813 nolu entari

Katalog No.50

Üçetek Entari, canfes

19.yy sonu-20.yy başı, Ege Bölgesi

Boy:134cm., kol boyu:84cm., omuz.:19cm.

K.683-13810

Sarı canfes kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kolları dirsek hizasına kadar yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup, yanlarda kalça hizasına kadar derin

yırtmaçları olan, eteği peşlerle genişletilmiş boy entarisidir. Göğüs hizasında dıştan bir adet saat cebi vardır. Göğüs altından üç adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Entarinin kenarları dilimli kesilmiştir. Siyah kordonla kordon tutturma tekniğinde kol ağzlarına , yakasına ve saat cebi üzerine işleme yapılmıştır. İşlemeler stilize kıvrımlı bitkisel motifler olup elbisenin kenarları siyah kordonla temizlenmiştir. Eteğin peşlerinin dikiş yerleri üzerine de kordonla kıvrılan bir su şeklinde işleme yapılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Krem rengi pamuklu astarlık bez ile astarlanmıştır. Kol ağzları ipek pamuk karışık sarı hareli kumaşla astarlanmıştır.

Şekil 3.58 K.683-13810 nolu entari

Katalog No.51

Üçetek entari, brokar

19.yy sonu-20.yy başı, Ege Bölgesi

Boy:137cm., kol boyu:86cm., omuz:19cm.

K.682-13809

Bir tür brokar kullanılmıştır. Mor atlas tekniğinde dokunmuş zemin üzerine boyuna, teli az sarı klabdanla dokunmuş çiçek suyu ve kıvrık dal şeklinde yollu kumaşın ortada çiçek suyu, iki yanında kıvrık dallar olan üçlü demet halinde yerleştirilmiş grupların arasında ise boyuna olarak sırayla bir küçük bir büyük olmak üzere birer çiçek motifi ile desenlendirildiği görülür. Küçük hakim yakalı, aşırı uzun düşük kollu, kolları dirsek hizasına kadar yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup, yanlarda kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, eteği peşlerle genişletilmiş boy entarisidir. Göğüs hizasında dışta bir adet saat cebi vardır. Göğüs altından dört adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Entarinin kenarları dilimli kesilmiştir. Kenarlara sarı simli balıksırtı kaytan geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu astarlık bez ile astarlanmıştır. Kol ağzları kendi kumaşı ile astarlanmıştır.

Katalog No.52

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19. yüzyıl

Boy:138cm. kol boyu:67cm., omuz:15cm

K.785-14067

Top halinde iken işlenmiş kırmızı yünlü dokuma kullanılmıştır. İşlemeli kumaş 18. yüzyıldan kalma olabilir. Entarinin kesimi 19 yüzyıl örneklerine uygundur. Yuvarlak yakalı, önü boydan boya açık olup otuz adet top düğme ve birit ilikle kapanan, uzun düşük kollu, kol ağzları şekilli kesilmiş, etekleri peşlerle genişletilmiş, kollarda ve eteğin yanlarında derin yırtmaçları olan bir boy entarisidir. Yanlarda birer adet, solda bir adet göğüs iç cebi olmak üzere üç adet gizli cebi vardır. Entari, top halinde iken, tepe başı veya hüseyini adı verilen tarzda işlenmiş kumaştan yapılmıştır. Tüm yüzey girift olarak bitkisel kompozisyonlarla işlenmiştir. Sarma ve suzeni teknikleri, uygulanmış, mavi, pembe, sarı, yeşil, kahverengi, beyaz renklerin yanı sıra gümüş klabdan ve pul kullanılmış genellikle küçük kıvrımlı dallar üzerindeki küçük çiçekler ve yaprak motifleri uygulanmıştır. Elbisenin tüm kenarlarına kordon kıvrıma tekniği uygulanarak yapılmış sarı ve beyaz simli ve yeşil kordon ile hazırlanmış harç iki sıra olarak geçirilmiştir. Yaka etrafında tek sıradır. El dikişi uygulanmıştır. Hardal rengi ipek pamuk karışık hareli dokuma ile astarlanmış, tüm kenarlara yeşil kumaş ile zıh geçilmiştir. Entari müze tarafından yurtdışından satın alınmıştır.

Şekil 3.60 K.785-14067 nolu entari

Katalog No.53

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:136cm., kol boyu:76cm., omuz:19cm.

K.872-14965

Top halinde iken işlenmiş hüseyini adı verilen türde kumaş kullanılmıştır. Nohudi zemin üzerine boyuna klabdanla dokunmuş yollar, yolların yanında S şeklinde siyah desenler vardır. Çizgiler arasında kalan yollar boyuna uzanan meander formlu kıvrımlı dal ve çiçeklerle çok renkli işlenmiştir. Hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları derin yırtmaçlı ve şekilli kesilmiş, etekleri peşlerle genişletilmiş, kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup 17 adet top düğme ve birit ilik ile kapanan, kenarları dalgalı kesilmiş bir boy entarisidir. İki yanda gizli cepleri vardır. Entarinin kumaşı boyuna yollu olarak dokunmuştur, bunların arasında kalan zemin işlenmiştir. Her yolun üzerine meander şeklinde kıvrılan suzeni tekniğinde işlenmiş dallar ve bunlara

fiyonkla bağlanan birer çiçekli dal motifi yer almaktadır. İşlemenin renkleri yeşilin tonları, mavi, sarı, yavru ağzı, pembe, lacivert, lavanta rengi, kahve rengi'dir. Elbisenin tüm kenarlarına sarı ve siyah kordondan yapılmış sarmal şeklindeki harç geçirilmiştir. Yaka üzerine sim kordon ile kordon tutturma tekniğinde işleme yapılmıştır. kol ağzlarında palmet şeklinde ajurlu kesilmiş kısımların çevresine de sim kordon tutturulmuştur. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte kaba pamuklu bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.61 K.872-14965 nolu entari

Katalog No.54

Üçetek entari, ipek pamuk karışık dokuma

19.yy , Samsun

Boy:168cm., kol boyu:88cm., omuz:20cm.

K.861-14600

Krem rengi zemin, klabdanla küçük karelere bölünmüş, çizgilerin kesişme noktaları koyu

yeşil renkte belirlenmiş, karelerin ortalarında yeşil renkte birer yıldız motifi yer alan ipek pamuk karışık dokuma kullanılmıştır. Hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları derin yırtmaçlı, etekleri peşlerle genişletilmiş, kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup 25 adet top düğme ve birit ilik ile kapanan, kenarları dalgalı kesilmiş aşırı uzun entaridir. İki yanda gizli cepleri, sol göğüs üzerinde içte saat cebi vardır. Entarinin tüm kenarlarına sarı ve yeşil kordondan yapılmış saç örgüsü şeklindeki harç geçirilmiştir. Bunun üzerine aynı renklerde ki kordonlardan yapıma çiçek ve yaprak biçimindeki oya tutturulmuştur. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz astarlık bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.62 K.861-14600 nolu entari

Katalog No.55

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl sonu, İstanbul

Boy:137cm., kol boyu:75cm., omuz:13cm.

K.853-14579

Boyuna yollu, çiçek desenli savai kullanılmıştır. Üç sıra çiçek desenli su, bir sıra klabdan ile zikzak desenli su alternatif olarak tekrar etmektedir. Gülkurusu,siyah ve sarı çiçek sularının zemin rengini oluşturmaktadır. Hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağızları derin yırtmaçlı, etekleri peşlerle genişletilmiş, kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, önü boydan boya açık olup 10 adet top düğme ve birit ilik ile kapanan bir boy entarisidir. İki yanda gizli cepleri vardır. Elbisenin tüm kenarlarına sarı mavi, pembe ve beyaz kordondan yapılmış kordon kıvrıma harç geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte astarlık bez ile astarlanmıştır. Entarinin göğüs kısmında ve yırtmaçlarının derinliğinde değişiklik yapılmıştır.

Şekil 3.63 K.853-14579 nolu entari

Katalog No.56

Üçetek entari, savai

19.yy sonu-20.yy başı, İstanbul

Boy:171cm., kol boyu:97cm., omuz:17cm.

K.813-14155

Nohut rengi zemin üzerine yollu, çiçekli ipek pamuk karışık dokunmuş savai kullanılmıştır. Siyah ile konturlanmış alternatif yollardan biri parantez şeklinde bir desenle dolgulanmış klabdan ile dokunmuş düz, diğeri ise klabdan ile dokunmuş sarmal bir hattın iki yanında şakayika benzer yeşil dallı kırmızı çiçek dizileri vardır. sarmal üzerinde serpme olarak kırmızı ve yeşil minik yapraklar vardır. Küçük hakim yakalı, aşırı uzun düşük kollu, kolları dirsek hizasına kadar yırtmaçlı, ön açıklığı boydan boya olup, yanlarda kalça hizasına kadar derin yırtmaçları olan, eteği peşlerle genişletilmiş aşırı uzun entaridir. Göğüs hizasında, İki tarafta dışta birer adet saat cebi, kalça hizasında iki yanda gizli cepleri vardır. Göğüs altından yirmi adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Elbisenin kenarları yaprak formunda dilimli kesilmiştir, girintili çıkıntılı kesilmiş olan uçlar birleştirilmiş aralarda ajurlar kalmıştır. Yakadan kalça hizasına kadar ajurların altı somon rengi ipek kumaş ile double edilmiş, ajurlardan kumaş görülmektedir. Dilimlerin tüm kenarlarına, yaka ve göğüs ceplerinin etrafına sarı simli balıksırtı kaytan geçirilmiştir. Kaytanın paraleline birer sıra sarı sim kordon tutturulmuştur. Yaka ve göğüs cepleri

üzerine kaytan ve kordon tutturarak bezeme yapılmıştır. El dikişı uygulanmıştır. Kırık beyaz pamuklu astarlık bez ile astarlanmıştır. Kol ağzları somon rengi ipek ile astarlanmıştır. Ressam Namık İsmail'in kız kardeşı Ülviye İsmail Keskin'e ait bir entaridir.

Şekil 3.64 K.813-14155 nolu entari

Katalog No.57

Üçetek entari, brokar

19.yy sonu- 20.yy başı, İstanbul

Boy:150cm., kol boyu:77cm., omuz:18cm.

K.733-14007

Turkuaz ve mavi renkte geniş boyuna çizgiler üzerine klabdanla meander şeklinde uzanan dallar ve yapraklar olup turkuaz zemin üzerindeki yaprakların içi mor pembe ve yeşil renkler kullanılarak küçük çiçek desenleri ile doldurulmuş, geniş çizgiler arasında mor zikzaklar arasında mor noktalar ve klabdan bordürler olan brokar kullanılmıştır. Kumaş muhtemelen ithaldir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları yırtmaçlı, önü boydan boya açık olup düğmesiz ve iki yanı derin yırtmaçlı, etekleri peşlerle genişletilmiş, tüm kenarları dilimli bir boy entarisidir. Etek köşeleri ve kol ağzı palmet formu oluşturacak şekilde kesilmiştir. Sim kordon ile kordon tutturma tekniğinde

işlemelidir. Kenar kıvrımları üzerine balıksırtı sırma kaytan geçirilmiştir. Yaka çevresi, eteklerin köşeleri ve kol ağızları stilize bitkisel kıvrımlarla işlenmiştir. Kol ağızlarında ve etek köşelerinde selvi ağacına benzer uzamış bitkisel formlar vardır. Ayrıca tüm kenarlara iki sıra kıvrımlara paralel olacak şekilde kordon tutturulmuş, her kıvrım üzerinde birer volüt yapılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Petrol mavisi astarlık ile astarlıdır.

Şekil 3.65 K.733-14007 nolu entari

Katalog No.58

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:169cm. kol boyu:69cm. omuz:23.5cm.

K.639-13373

İpek, pamuk ve klabdanla dokunmuş savai kullanılmıştır. Birbirini aynen tekrar eden

meander şeklinde boyuna dalgalı bir hat halinde çiçek desenleri ile dokunmuştur, bir başka dalgalı hat çiçekli olana dolanmaktadır. Pembemsi krem rengi bir zemin üzerine sarı ipek, klabdan, yeşilin tonları, pembe ve turuncu renklerle dokunmuştur. Hakim yakalı, aşırı uzun kollu, kolları yırtmaçlı, önü boydan boya açık olup göğüs altından aşağıya doğru 26 top düğme ve birit ilikle kapanan, aşırı uzun boy entarisidir. Yanlarda derin yırtmaçları olan entarinin etekleri peşlerle genişletilmiştir. entarinin tüm kenarları lotus formunda dilimli kesilmiştir. İki yanda ve sol göğüste iç cebi vardır. Dilimlerin kenarına simli balıksırtı kordon geçirilmiş, yakaya kordon tutturma işleme yapılmıştır. Elde dikilmiş, kırık beyaz pamuklu astarlık bezle astarlanmıştır.

Şekil 3.66 K.639-13373 nolu entari

Katalog No.59

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:163cm., kol boyu:57cm., omuz:24cm.

K.504-11940

Somon rengi ve koyu mavi zemin üzerine sarı simle desenlendirilmiş savai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları yırtmaçlı, önü boydan boya açık olup düğmesiz, yanları derin yırtmaçlı, etekleri peşlerle genişletilmiş bir boy entarisidir. Entarinin tüm kenarları dilimli kesilmiş, kenarlarına kordon tutturma işleme yapılmış, kordon kıvrıma harç geçirilmiştir. Bazı kısımlarda ikişer, bazı kısımlarda üçer sıra kıvrımlı dal, etrafında da sağlı sollu yaprakların işlendiği ince birer bordür halinde yapılmış olan işlemenin hemen yanına aynı motifler uygulanarak aynı malzeme ile harç yapılmıştır.El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte astarlık bezle astarlanmıştır. Kol ağzları farklı bir savai ile duble edilmiştir.

Katalog No.60

Üçetek entari, Şam savaisi

19.yüzyıl

Boy:138cm., kol boyu:61cm., omuz:18cm.

K.454-10545

Bej zemin üzerine yeşil, kırmızı ve klabdan kullanılarak dokunmuş Şam savaisi kullanılmıştır. Kumaş verev yollu dokunmuş, yollar arasına çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları yırtmaçlı ve şekilli kesilmiş, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında yedi adet top düğme ve birit ilikle kapanmaktadır. Elbisenin kenarları dilimli kesilmiş, etekleri peşlerle genişletilmiştir, yanlarında derin yırtmaçları vardır. Elbisenin tüm kenarlarına simle örülmüş oya geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Bej rengi pamuklu ile astarlanmıştır.

Şekil 3.68 K.454-10545 nolu entari

Katalog No.61

Üçetek entari, işlemeli kumaş

19.yüzyıl, Kütahya

Boy:134cm., kol boyu:62cm., omuz:14cm.

K.343-1999

Sarı ve gri yollu bej rengi ipek keten karışık dokuma top halindeyken işlenmiş. Hüseyinî de denilen işlemeli kumaş kullanılmıştır. Boyuna kıvrımlı yollar halinde işleme yapılmıştır. kıvrımlı hat üzerinde fiyonklarla bağlanmış çiçekler sağlı sollu yer almaktadır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında top düğme ve birit iliklerle kapanan, etekleri peşlerle genişletilmiş bir boy entarisidir. Yanlarında ve kol ağızlarında derin yırtmaçları vardır. İki yanda gizli cepleri vardır. Entarinin kenarları dilimli kesilmiştir. Renkli ipek iplikle suzeni tekniğinde işlemelidir. Düz olan bej kısımlarda işleme yapılmıştır. Açık ve koyu yeşil tonundaki dalgalı dal kıvrımları

fiyonklarla bağlı bir su halinde kumaş üzerinde uzunlamasına yer alır. Bundan çıkan ince sarı saplar pembe , ebruli yıldız çiçeklerine bağlanmaktadır. Fiyonklarda eflatun ve yeşil tonları kullanılmıştır. Kol kenarlarına sırma kordon ile kordon kıvrıma tekniğinde işleme yapılmıştır. Elbisenin etek kenarlarına iki sıra sırma kordon geçirilmiş, iki sırada sırma ile suzeni işleme yapılmıştır. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu ile astarlanmış, tüm kenarlara kahverengi pamuklu bez ile zıh geçilmiştir.

Şekil 3.69 K.343-1999 nolu entari

Katalog No.62

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl, Kütahya

Boy:131cm., kol boyu:62cm., omuz:20cm.

K.342-1998

Somon rengi, sarı ve simli yollu, yollar üzerinde mor ve yeşil yapraklı küçük çiçeklerin yer

aldığı ipek pamuk karışık savai kullanılmıştır. Yakasız, uzun düşük kollu, önü boydan boya açık olup göğüs hizasında yedi adet top düğme ve birit ilikle kapanan, etekleri peşlerle genişletilmiş bir boy entarisidir. Entarinin yanlarında ve kol ağzlarında yırtmaçları vardır. Gizli cepleri vardır. Entarinin yaka çevresi ve kol ağzlarına mavi ve pembe çiçekler ile üzerine tutturulmuş kordonla yapılmış üzerine kırmızı pullar konmuş oya geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.70 K.342-1998 nolu entari

Katalog No.63

Üçetek entari, brokar

20.yüzyıl başı, Eskişehir

Boy:170cm., kol boyu ve omuz:130cm.

K.293-1787

Beyaz saten zemin üzerine gümüş simle çiçek desenleri olan brokar kumaş kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, aşırı uzun düşük kollu, belden yukarısı bedene oturan, etekleri peşlerle genişletilmiş, önü boydan boya açık olup bir agrafla iliklenen aşırı uzun entaridir. Entarinin iki yanında ve kol ağzlarında derin yırtmaçları vardır. Kenarları dilimli kesilmiştir. Elbisenin kenarlarına beyaz sim balıksırtı kordon geçirilmiştir. Makina dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz tafta ile astarlıdır.

Şekil 3.71 K.293-1787 nolu entari

Katalog No.64

Üçetek entari, savai

19.yüzyıl

Boy:153cm., kol boyu:63cm., omuz:20cm.

K.4-2586

Bej rengi zemin üzerine simli ve kırmızı, yeşil çiçekli yollu savai kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzları derin yırtmaçlı ve şekilli kesilmiştir. Ön açıklığı boydan boya olup, on adet top düğme ve birit ilik ile kapanır. Etekleri peşlerle genişletilmiş entarinin yanlarda derin yırtmaçları ve iki tarafta at nalı biçiminde birer küçük göğüs cebi vardır. Tüm kenarlara kumaş oyularak kıvrık dalgalı şekil verilmiştir. İki sıra, balıksırtı simli kordon tutturulmuştur.

El dikişi uygulanmış, beyaz pamuklu ile astarlanmıştır. Kol ağzları bordo ipekli ile double edilmiştir.

Şekil 3.72 K.4-2586 nolu entari

Katalog No.65

Üçetek entari, çitari

19.yüzyıl

Boy.135cm., kol boyu.62cm., omuz :19cm.

K.5-2587

Beyaz zemin üzerine bordo çizgili, ipek ve pamuk karışık hareli dokuma, çitari kullanılmıştır. Küçük, hakim yakalı; uzun, düşük kollu; kol ağızları yırtmaçlı ve şekilli kesilmiş; ön açıklığı boydan boya olup sekiz top düğme ve birit ilikle kapanan; etekleri peşlerle genişletilmiş, yanları derin yırtmaçlı entaridir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Tüm kenarlarına bordo kordon geçirilmiş, yaka ve kol ağızlarına bordo su taşı geçirilmiş, göğüs hizasında kıvrımlar yapılmıştır. Makine ve el dikişi uygulanmıştır. Krem rengi keten ile

astarlanmış, kol ve yaka içi leopar desenli, beyaz bordürlü yünlü ile double edilmiştir.

Şekil 3.73 K.5-2587 nolu entari

Katalog No.66

Üçetek entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl sonu- 20.yüzyıl başı, Beypazarı

Boy:136cm., kol boyu:61cm., omuz:20cm.

K.331-3023 a

Sarı renkli, hareli ipekli dokuma kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu, kol ağzı yırtmaçlı olup, şekilli kesilmiş, önü boydan boya açık, yanlarda derin yırtmaçları bulunan, iki yanda gizli cepleri olan entaridir. Ön açıklık sıklamen rengi ipek iplikten örme, altı adet top düğme ve birit ilikle iliklenmektedir. Kenarları, simli, balıksırtı kaytanla çevrilmiştir. Simli kordon ile kordon tutturarak, yırtmaçların kenarına, ön açıklık kenarına, sade bezeme yapılmıştır. Göğüs üstünde ve kol ağzlarında, spiral kıvrımlardan oluşan birer motif işlenmiştir. Simli kordon ile yapılmış küçük kıvrımlardan oluşan bir şerit, yaka açıklığını ve kol ağzlarını çevreler. Beyaz patiska ile astarlı olup, yaka ve kol ağzları siyah, beyaz turuncu kareli pamuklu kumaşla astarlıdır. El ve makina ile dikilmiştir. Entarinin şalvar ve iki adet cepkenden oluşan takımı vardır.

Şekil 3.74 K.331-3023 a nolu entari

Şekil 3.75 K.331-3023 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.67

Üçetek entari, çuha

19.yüzyıl, Balkanlar

Boy:137cm., kol boyu:56cm., omuz:19cm.

K.261-1710 a

Siyah ince çuha kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, uzun düşük kollu kol ağzları şekilli kesilmiştir ve yırtmaçlıdır. Ön açıklığı boydan boya olup yedi adet top düğme ve birit ilikle kapanan bir boy entarisidir. Entarinin derin yan yırtmaçları vardır. Sim kordon ile kordon tutturma tekniğinde işlemelidir. Stilize bitkisel S kıvrımları ve geometrik kıvrımlar enli bir bordür halinde tüm kenarları dolanır. Ön ve arka etekler pano halinde rumîlerle, rozetlerle zenginleştirilmiştir. Stilize ağaç motifi işlenmiştir. Kol ağzları da işlemelidir. Tüm kenarlar balıksırtı sim kordon ile çevrilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Dikiş yerleri sim ve siyah kordon ile temizlenmiştir. Bej rengi çirişli bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.76 K.261-1710 a nolu entari

Katalog No.68

Üçetek entari, çuha

19.yüzyıl, Balkanlar

Boy:135cm., kol boyu:54cm., omuz:18cm.

K.8-2590

Siyah ince çuha kullanılmıştır. Küçük hakim yakalı, ön açıklığı boydan boya olup sekiz adet top düğme ve birit ilikle kapanan, iki yanda derin yırtmaçları olan, uzun düşük kollu üçetek entaridir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Kol ağzı özel biçimde kesilerek şekillendirilmiş, etek köşeleri ok ucu biçiminde kesilmiş ve içine buna uygun işleme yapılmıştır. Etek köşelerine ve kol ağzlarına simli kordon ile kordon tutturma tekniğinde, stilize kıvrık bitkisel ve geometrik formlar dolgu şeklinde işlenmiştir. Entarinin tüm kenarlarına ince bir bordür halinde işleme yapılmış, ayrıca kenarlar balıksırtı kordon ile çevrilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Açık kahve rengi pamuklu kumaş ile astarlanmıştır.

Şekil 3.77 K.8-2590 nolu entari

Katalog No.69

Erkek entarisi, İpekli dokuma

19.yüzyıl , İstanbul

Boy :138cm., kol boyu :58cm., omuz :16cm.

K.491-11914

Nohut rengi zemin üzerine sarı, yeşil boyuna ince çizgili ipekli dokuma kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, düşük uzun kollu, kol ağzı yırtmaçlı. Önü boydan boya açık olup kruvaze olarak tamamen kapanan ve bir bağcık ile bağlanan, etekleri peşlerle genişletilmiş, yanları kısa yırtmaçlı boy entarisidir. Yanlarda gizli cepleri vardır. Beden kenarları, kol ağzı, etek yırtmaç ağzları ipekli balık sırtı kordonla çevrilmiştir. Beden kısmı kollar, cep çevreleri beyaz pamuklu ile astarlıdır. Tüm kenarlara koyu bej rengi kalın pamuklu

kumaştan zıh geçilmiştir. Makine dikişi ve el dikişi uygulanmıştır.

Şekil 3.78 K.491-11914 nolu entari

Katalog No.70

Erkek entarisi, işlemeli kumaş

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:140cm., kol boyu:62cm., omuz:14cm.

K.381-9644

Ağabani adı verilen işlemeli kumaş kullanılmıştır. Kırık beyaz pamuklu üzerine açık taba rengi verev sular halinde kumaş işlenmiş olup, entari bu kumaştan biçilmiştir. Önden boydan boya açık olup boyundan iki düğme ile iliklenip kruvaze olarak kapanan boy entarisidir. Küçük dik yakalı, düşük uzun kolludur. Kol ağzlarında ve eteğin yanlarında yırtmaçları vardır. Entarinin iki yanında gizli cebi vardır. Floş iplikle suzeni tekniğinde yüzeyi baklava dilimleri gibi bölen diyagonal yollar işlenmiştir. Baklava dilimleri arasına küçük çiçekler işlenmiştir. Kol ağzlarına ve tüm kenarlara sarı kordon geçirilmiştir. El ve makine dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz pamuklu ile astarlanmıştır. Entarinin tüm kenarlarına bej rengi pamuklu ile zıh geçilmiştir.

Şekil 3.79 K.381-9644 nolu entari

Katalog No.71

Erkek entarisi, uha

19.yüzyıl

Boy:139cm., kol boyu:47cm., omuz:23cm.

K.318-1881 a

Taba rengi ince uha kullanılmıştır. Küçük dik yakalı, uzun düşük kollu, kol ağızları şekilli kesilmiş olup yırtmaçlıdır, yedi adet top düğme ve birit ilikle kapanır. n boydan boya açık olup kruvaze olarak kapanmaktadır. Etekleri peşlerle genişletilmektedir, iki yanında derin yırtmaçları vardır. Fes rengi kordon ile kordon tutturma tekniğinde işlemelidir.Tüm kenarları, arka etek uçları geometrik bitkisel motiflerle işlenmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Kol ağızları, yaka ve etek çevresi desenli basma ile duble edilmiş, entari amerikan bezi ile astarlanmıştır.

Entarinin cepken ve nlkten oluşan takımı vardır, esnaf kıyafetidir.

Şekil 3.80 K.318-1881 a nolu entari

3.2. Önden Kapalı Entariler

3.2.1.Önden kapalı yırtmaçlı entariler

Katalog No.72

İkietek entari, ipek muare

19.yüzyıl sonu, Ankara

Boy:180cm., kol boyu:42cm., omuz:27cm.

K.12-2594

Mor ipekli muare kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar olan ikietek entaridir. Bel hizasında, yanlardan pli kırmak suretiyle, çanta tekniği denen uygulama ile genişletilmiştir. Yanları dikişlidir, iki yanda derin yırtmaçları vardır; uzun ve geniş kesimlidir. Sarı sim ile dival tekniğinde bitkisel formlarda işlemelidir. Beyaz tırtıl tel ve pul kullanılmıştır. Bel hizasından başlayıp aşağıya kadar üç paralel sıra halinde elbiseyi çevreleyen girland dizileri formunda düzenlenmiş kıvrım dallar ve bir kökten çıkan sümbül demetleri işlenmiştir. Girland sıraları arasında, düzenli aralıklarla nar motifleri yerleştirilmiş ve küçük kıvrık dallar serpiştirilmiştir. Yaka çevresi ve kol ağızları dilimli çerçeveler içinde yer alan sümbül demetleri ile işlenmiştir. Etek kenarını kıvrım dallı ince bir bordür dolaşır. El dikişi uygulanmıştır. Astarı yenilenmiştir. Sarı ipekli

kumaş ile astarlıdır.

Şekil 3.81 K.12-2594 nolu entari

Katalog No.73

İkietek entari, kadife

19.yüzyıl sonu, Ankara

Boy:197cm., kol boyu:43cm., omuz:25cm.

K.15-2597 a

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar olan ikietek entaridir. Bel hizasında, yanlardan pili kırmak suretiyle, çanta tekniği denen uygulama ile etek genişletilmiştir. Yanlardan derin yırtmaçlı, uzun ve geniş kesimlidir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiştir. Bükümlü tel ve tırtıl tel kullanılmıştır. Etek kenarlarına bordür olarak yılankavi kıvrımlı, çiçekli dallar, yaka çevresine dilimli bir

ereve içinde kıvrık dallar, iek ve nar motifleri, kol ağızlarına manşet gibi, sivrilen dilimli çerçeveler içinde kıvrık dallar ve çiçekler işlenmiştir. Elbisenin bel hizasından başlayıp, aşağıya kadar üç sıra fiyonklu ve saçaklı, kıvrık dallar, çiçekler ve enginarlar ile oluşturulmuş girland motifleri yer alır. Aralardaki boşluklara ve kollara fiyonklu çiçekler ve püsküller serpiştirilmiştir. El dikiş i uygulanmıştır. Astarı yenilenmiştir. Yeşil ipekli kumaş ile astarlanmıştır. Entarinin şalvarı vardır. Yerel ağızda holtalı yani şalvarlı entaridir.

Şekil 3.82 K.15-2597 a nolu entari

Şekil 3.83 K.15-2597 a nolu entarinin şalvarı

Katalog No.74

İkietek entari, kadife

19.yüzyıl sonu, Ankara

Boy:175cm., kol boyu: 47cm., omuz:21cm.

K.19-2601 a

Bordo ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar olan ikietek entaridir. Bel hizasında, yanlardan pili kırmak suretiyle, çanta tekniği denen uygulama ile etek genişletilmiştir. Yanlardan derin yırtmaçlı, uzun ve geniş kesimlidir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiştir. Bükümlü tel ve tırtıl tel kullanılmıştır. Etek kenarlarına bordür olarak yılankavi kıvrımlı, çiçekli dallar, yaka ve kol ağzlarına zincir biçimli bordür, yaka çevresine kıvrık dallar ve çiçeklerle oluşturulmuş bir kompozisyon işlenmiştir. Kol ağzlarına manşet gibi, kıvrık dallar ve çiçekler işlenmiştir. Elbisenin bel hizasından başlayıp, aşağıya kadar dört sıra fiyonklu ve saçaklı, kıvrık dallar, çiçekler ve enginarlar ile oluşturulmuş girland motifleri yer alır. aralardaki boşluklara ve kollara fiyonklu çiçekler ve küçük çiçekler serpiştirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Çirişli bez ile astarlanmıştır. Entarinin şalvarı vardır. Yerel ağızda holtalı yani şalvarlı entaridir.

Şekil 3.84 K.19-2601 a nolu entari

Şekil 3.85 K.19-2601 a nolu entarinin şalvarı

3.2.2. Önden kapalı yırtmaçsız entariler

Katalog No.75

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl sonu, Ankara

Boy:155cm., kol boyu:52cm., omuz:24cm.

K.17-2599 a

Bordo ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar olan entaridir. Bol kesimlidir; yanlarda çanta tekniğiyle eteğe bolluk verilmiştir. Arka etek, ön etekten uzundur. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiş, tırtıl tel ve bükümlü tel kullanılmıştır. Etek ucuna bordür olarak bir dizi lotus motifi işlenmiştir. Yaka çevresine kıvrık dallar ve zambak demetleri ile oluşturulmuş kompozisyon sıvama olarak işlenmiştir. Kol ağzına yukarı doğru ok gibi sivrilen kıvrım dallı bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Etekte iki sıra halinde kıvrımlı dallar, zambak demetleri ve püsküllerle süslü girlandlar yer alır. Aralardaki boşluklara serpmeye olarak üç çiçekli ufak motifler serpiştirilmiştir. Yaka ve kol ağzlarına beyaz, keten firfir geçirilmiş, etek ucuna beyaz fisto konmuştur. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz pamuklu bez ile astarlanmış, etek kenarına 20cm. çirişli kahverengi bezle zıh geçilmiştir. Entarinin ceketı vardır.

Şekil 3.86 K.17-2599 a nolu entari

Katalog No.76

Bindallı entari, kadife,

19.yüzyıl sonu

Boy:156cm., kol boyu:49cm., omuz:19cm.

K.24-2606

Bordo, ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar, uzun, düşük kollu, beli kesiksiz boy entarisidir. Geniş kesimli entarinin eteklerine yanlarda bel hizasında uygulanan çanta tekniği ile bolluk verilmiştir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiş, pul kullanılmıştır. Tüm kenarlara sarı simli su taşı geçirilmiştir. Yaka çevresine sıvama olarak kıvrık dallar ve çiçekler işlenmiştir. Kol ağzlarına da aynı şekilde, manşet formunda çerçeve içine işleme yapılmıştır. Etek ucunda, kollar ve omuzlarda rumili kıvrık

dallardan oluşan bordürler yer alır. Koltuk altı ve kol üzeri bitkisel işleme ile dolgulanmıştır. Bel hizasına kadar üç sıra etek çevresini dolaşan girlandlar işlenmiştir. Sıra ile, fiyonklarla bağlanmış altlarından püsküller sarkan, birer nar motifi üzerinde yer alan çiçek buketleri girlandları oluşturmaktadır. Aralarda sıra ile küçük bitkisel kompozisyonlar işlenmiştir. El ve makina dikişi uygulanmıştır. Mermerşahi ile astarlanmıştır.

Şekil 3.87 K.24-2606 nolu entari

Katalog No.77

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl sonu, İstanbul

Boy:160cm., kol boyu:50cm., omuz:18cm.

K.54-2636

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, yaka açıklığı göğüs altına kadar, uzun takma kollu, beli kesiksiz, önü kısa arkası uzun çan etekli bir boy entarisidir. Sarı sim tel ile dival tekniğinde işlenmiş, tırtıl ve bükümlü tel kullanılmıştır. Yaka ve kol kenarları zincir benzeri bir bordür ile çevrilidir. Etek kenarında da kıvrım dallı, rumili bir bordür vardır. Eteğin ön ve arkasında bir vazodan çıkarak tüm yüzeyi kaplayan S ve C kıvrımlı dallar, iri güller ve dalların üzerinde çeşitli çiçeklerle hançer yapraklar yer alır. Yaka çevresi bahriyeli yakası formu oluşturan kıvrım dallar ve çeşitli çiçeklerle işlenmiştir. Kollarda da bir kökten çıkıp tek ana dal üzerinde küçük dallar ve çeşitli çiçekler vardır. Kol ve yaka ağızlarına beyaz dantel geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu ile astarlanmıştır. Etek ucuna yeşil ipekliden 15cm. genişliğinde zıh geçilmiştir.

Şekil 3.88 K.54-2636 nolu entari

Katalog No.78

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl, Orta Anadolu

Boy:131cm., kol boyu:42cm., omuz:21cm.

K.397-9751

Mor renkli ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önden göğüs altına kadar açık uzun düşük kollu, belden aşağı doğru etekleri peşlerle genişleyen boy entarisidir. Sim ile dival tekniğinde işlenmiş olup aralarda ince kadife renkli iplikle de işlemler yapılmıştır. Etek kısmının tam ortasında yer alan çok iri açmış bir gül gözükmektedir. Çevresinde kıvrık kılıç yaprakları küçük üzüm salkımları kıvrılarak tüm eteği dolanmaktadır. Karın çevresinde geniş bir kurdeleden çıkan çok iri açmış çiçekler görülür. Omuzların hemen altında sağ ve solda açmış iri güller vardır. Aralarda yer alan kıvrık dallar ve çiçeklerin göbekleri yaprakları renkli kadife ipliklerle ayrıca işlenmiştir. Etek çevresinin ön kısmını küçük girlandlı bir bordür dolanmaktadır. Aynı bordür eteğin arkasında görülmez. Mor pamuklu ile astarlanmış olup astarı orijinal değildir. Makine dikişi uygulanmıştır. Elbisenin orijinal kesimi ile oynanmıştır Elbisenin kollarının içine etek ucundan kesilen bordür parçaları eklenmiştir. Elbisenin omuzlarından kasılarak etek boyları dengesiz olarak kısalmış olup arka etek kısa, ön etek uzun olup kesim bozulmuştur.

Katalog No.79

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl , Mısır

Boy:150cm., kol boyu:47cm., omuz:18cm.

K.519-12031

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önden göğüs altına kadar açık, düşük ve uzun kolludur. Arka etek, ön etekten uzundur. Yanları peşli olup çanta tekniği ile pili kırılarak eteğe bolluk verilmiştir. Bol kesimli boy entarisidir. Sarı klabdan ile dival tekniğinde işlenmiştir. Pul,tırtıl tel ve bükümlü tel kullanılmıştır. Yaka çevresi geniş silme bitkisel kıvrık dallarla açmış küçük güller, başaklar, rozet çiçekleri, zambak motifleri ile işlenmiştir. Ön ve arka etek, pano halinde bir merkezden yukarı aşağıya doğru dağılan ve yanlara açılan bitkisel kıvrık dallar, rumiler, sarkaçlı palmet motifleri, rozetler, büyük açmış gül motifleri ile işlenmiştir. Arka etekte altı adet geniş kıvrık dal içerisi çapraz kafes örgü tarzında doldurulmuştur. Barok kıvrımlı çerçeve ortasında üçlü gül ve tek başak motifi vardır. Etek kenarını bordür olarak birbirine bağlı, bitkisel kıvrık dallar, aralarında rozet çiçekleri çevreleyen kıvrık desenler ve yapraklar dolanır. Kolların ön yüzü pano halinde aynı tarzda süslemelidir. Mermerşahi ile astarlanmıştır. Kenar kısmına çirişli bez ile zıh geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır. Rodoslu Nesibe Kovacı'ya aittir.1867 yılında Mısır'dan getirilmiştir.

Şekil 3.90 K.519-12031 nolu entari

Katalog No.80

Bindallı entari, Kadife

19.yüzyıl sonu, Ankara

Ön boy:140cm., arka boy:154cm., kol boyu:48cm., omuz:21cm.

K.948-15232

Bordo ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önde göğüs altına kadar açıklığı olan, iki çıtçıt ile kapanan, uzun düşük kollu, önü daha kısa arkası uzun bir boy entarisidir. Entarinin üst kısmı daha dardır, etek belden aşağı doğru çanta tekniği uygulanarak ve peşler yardımıyla genişler. Sarı sim, tırtıl tel ve bükümlü tel ve pul kullanılarak dival tekniğinde işlenmiştir. Elbisenin ön ve arka yüzünde etek ucuna yayılan geniş bir ağaç kökünden omuzlara kadar devam edip elbisenin tüm yüzeyini dolgulayan çeşitli kıvrımlı dallar ve farklı çiçeklerle yapraklar işlenmiştir. Kollar da benzer şekilde önde ve arkada aynı şekilde geniş bir ağaç kökü ve bundan uzayan çeşitli bitkiler işlenmiştir. Ayrıca yaka ve ön açıklık çevresine ince bir sıra geçme işlenmiş, etek ucuna ağaç kökünün altından geçen ve tüm eteği dolaşan bir lotus ve palmet dizisi işlenmiştir. El dikişi ve makina dikişi uygulanmıştır. Elbisenin içi kırık beyaz bez ile astarlanmış olup, etek ucuna kahverengi

pamuklu kumaştan zıh geçilmiştir. Kumaş yorgundur.

Şekil 3.91 K.948-15232 nolu entari

Katalog No.81

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl sonu

Boy:142cm.,

K.240-1541 a

Bordo ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar, uzun düşük kollu, beli kesiksiz, bol bir boy entarisidir. Entarinin etekleri peşlerle genişletilmiştir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlemelidir. Yakasına bir sıra dantel geçirilmiştir. Entari alt alta üç sıra halinde askı çelenkleri dizileri ile işlenmiştir. Askı

elenkleri zincir Őeklinde olup uçlarından ve aralarından pűskűller sarkmaktadır. Her bir elengin ortasında birer vazo yer almakta ve vazodan çiçekler ve uzun dallar çıkmaktadır. Yaka çevresine bordűr olarak zincir motifi iŐlenmiŐtir. Kol ağzına iek motifleri iŐlenmiŐtir. Ortadaki iekler omuzlara doğru uzamaktadır. etek ucunu da bir bordűr dolaŐmaktadır. Kıvrılan bir dal eteği dolaŐmaktadır. Dalın altında ve űzerinde alternatif olarak bir sekiz rakamını andıran motif, bir yukarı bakan lotus benzeri bitkisel motif sıralanmaktadır. El dikiŐi uygulanmıŐtır. Kahverengi astarlık pamuklu bez ile astarlıdır. Entarinin ceketi vardır.

Şekil 3.92 K.240-1541 a nolu entari

Şekil 3.93 K.240-1541 a nolu entarinin ceketi

Katalog No.82

Bindallı entari, kadife

20.yy başı, İstanbul

Boy.132cm.,kol boyu.50cm., omuz.16cm.

K.617-12480

Koyu kırmızı ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar, uzun, düşük kollu, beli kesiksiz boy entarisidir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiş, pul ve bükümlü tel kullanılmıştır. Tüm kenarlara krem rengi makina danteli geçirilmiştir. Yaka çevresine, göğüs açıklığı da dahil olmak üzere bir palmet dizisi işlenmiştir. Etek ucuna birbirlerine püsküllerle bağlanan askı çelenkleri işlenmiştir. Kol üzeri bitkisel motifli işleme ile dolgulanmıştır. Entarinin tüm yüzeyi sıvama olarak kıvrımlı dallar ve kabartma rozet çiçeklerle işlenmiştir. Ön ortada entarinin önünü kaplayacak şekilde kalp şeklini andıran bir çerçeve yer alır bu çerçevenin içinde de aynı işleme motifleri devam eder. Çerçevenin alt kısmı askı çelengi şeklinde olup yanlarda da devam etmekte ancak tamamlanmamakta ve aynı motifin arkada devam eden kısmı ile birleşmemektedir. El ve makina dikişi uygulanmıştır. İnce, pamuklu krem rengi bezle astarlanmıştır.

Katalog No.83

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl

Boy:146cm., kol boyu:49cm., omuz:19cm.

K.396-9750

Koyu mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, önde göğüs altına kadar açıklığı olan, iki adet ilik ve düğme ile kapanan, uzun düşük kollu, önü daha kısa arkası uzun bir boy entarisidir. Entari iki ana parçadan oluşmaktadır, etek peşlerle genişlemektedir. Etek çan biçiminde aşağı doğru bollaşmaktadır. Sarı sim, tırtıl tel ve bükümlü tel kullanılarak dival tekniğinde işlenmiştir, puan işi ve sepet işi teknikleri uygulanmıştır. Elbisenin ön ve arka yüzünde altı adet girlandın çevrelediği barok vazolardan çıkan açmış iri güller, kıvrık dallar, yapraklar, sümbüller, goncalar ile çok ağır olmak üzere sıvama işleme vardır. Kol ağzlarından yukarı doğru, bir demet şeklinde açmış iri güller, goncalar kıvrık dallar, yaka çevresinde ise aynı tarzda çok iri kıvrık dallar ve güller yer alır. Etek çevresini, barok stilize iri kıvrık dallar ve rozet çiçeklerden oluşan bir bordür dolandır. El dikişi ve makina dikişi uygulanmıştır. Entarinin içi kırık beyaz bez ile astarlanmış olup, kol içleri ve etek kenarı verrev çizgili pazen ile astarlanmıştır.

Şekil 3.95 K.396-9750 nolu entari

Katalog No.84

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl

Boy.145cm.

K.307-1874

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Üst kısmı vücuda oturan, eteği çanta tekniği ile pililerle genişleyen boy entarisidir. Yuvarlak yakalı ve uzun düşük kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar olan entarinin arka eteği ön eteğinden uzundur. Sarı sim ile dival tekniğinde bitkisel motiflerle işlenmiştir. Yaka çevresi ve kollarda kıvrımlı dallar işlenmiştir.Yaka çevresinde dallar arasında ön tarafta püskül motifleri işlenmiş, arkada kompozisyon bir gül motif ile sonuçlandırılmış, kollarda ise kompozisyonun merkezinde iri güller işlenmiştir. Eteğin ön ve arka yüzünde üst üste iki tane sepet içinde güller ve bunlardan uzanan kıvrımlı dallar görülmektedir. Etek ucunu oval madalyonlardan oluşan ince bir bordür dolanmaktadır.

Makina ve el dikişı uygulanmıştır. Beyaz pamuklu astarı vardır. Etek ucuna mavi, lacivert kareli pamuklu kumaşla zıh geçilmiştir.

Şekil 3.96 K.307-1874 nolu entari

Katalog No.85

Bindallı entari, Kadife

19.yy sonu-20.yy başı , İstanbul

Boy:137cm., kol boyu:49cm., omuz:15cm.

K.665-13491

Bordo ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar, uzun,

düşük kollu, beli kesiksiz çan etekli bir boy entarisidir. Sarı sim ve bükümlü telle dival tekniğinde işlenmiş. Tüm kenarlara sonradan makina danteli geçirilmiştir. Yaka çevresine ön açıklığın alt noktasından başlayıp omuzlara doğru uzayan kıvrımlı dallar işlenmiştir. dallar üzerinde lale ve rozet çiçekler, akantus yapraklarına benzer yapraklar görülmektedir. Etek ucuna, birbirlerine kıvrımlı dallarla bağlanan stilize olarak vazodan çıkan çiçekler işlenmiştir. Ön ortada etekten ön açıklık altına kadar uzayan stilize büyük bir vazodan çıkan iri bir gül motifi ve kıvrılan dallarla aşağıya sarkan zambak motifleri işlendiği görülür. Ön açıklığın hemen altından başlayan iki sıra askı çelengi yanlardan arkaya dönmektedir. İki sıranın arasından aşağıya sarkar şekilde yerleştirilmiş, iri çiçekli dallar yer almaktadır. Kol üzerine omuza doğru uzayan iri çiçekli bir dal işlenmiştir. Entarinin tüm yüzeyi sıvama olarak işleme ile doldurulmuştur. Arkada da benzer bir işleme kompozisyonu yer alır, burada askı çelenkleri ensenin hemen altında yer alan kıvrımlı dallardan oluşan oval bitkisel kompozisyona asılmış şekilde işlenmiştir. El dikişi uygulanmıştır. İnce, pamuklu krem rengi bezle astarlanmıştır. Kötü tamirlerle bozulmuş entari tamamen sökülüp aslına uygun hale getirilmiştir.

Şekil 3.97 K.665-13491 nolu entari

Katalog No.86

Bindallı entari, Kadife

19.yy sonu-20.yy başı

Boy:150 cm.

K.270-1741

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar olup uzun düşük kollu, uzun çan etekli bir boy entarisidir. Eteğin arkası daha uzundur. Sim ile dival tekniğinde işlenmiştir. İşlemede tırtıl tel de kullanılmıştır. Elbisenin ensesinden iki sıra halinde aşağıya inen, etek uçlarını dolaşan ön ortadan tekrar yukarı çıkan ve yaka kenarlarını çeviren, kol kenarlarını çevreleyen bir bordür yer alır. Bu bordür, kıvrık dallar, yapraklar ve menekşelerden oluşmaktadır. Önde iki bordürün arasında altı adet menekşe motifi alt alta dizilidir. Bunların en altında fiyonkla bağlanmış bir çiçek buketi işlenmiştir. Elbisenin tüm yüzeyine serpmeye olarak yaprakları ile birlikte menekşe ve gül motifi işlenmiştir. Ense ortası ile arka eteğin alt ortasına ön ortada yer alan çiçek buketi kompozisyonu işlenmiştir. Beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Tüm kenarlara mor ipekli ile zıh geçilmiştir. El ve makina dikişi uygulanmıştır.

Şekil 3.98 K.270-1741 nolu entari

Katalog No.87

Entari, İpekli dokuma

19.yüzyıl

Boy:146cm., kol boyu:50cm., omuz:19cm.

K.16-2598

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, göğüs altına kadar ön açıklığı olan, uzun düşük kollu, arka eteği ön eteğinden daha uzun, belden çanta tekniği ile etekleri genişletilmiş bir boy entarisidir. Entari dival tekniğinde işlemelidir. Yaka çevresine makine danteli geçirilmiştir. Etek kenarlarına birbirine askı çelenkleri ile bağlı, püsküllü bir bordür işlenmiştir. Entarinin tam ortasında iri bir vazodan çıkan 3 adet kocaman gül ve muhtelif çiçeklerle kıvrımlı dallar entarinin tüm yüzeyini dolaşmaktadır. Yaka çevresi girift bitkisel kompozisyonla işlenmiştir. Kol ağzlarına yakadaki kompozisyonun küçük bir kısmı işlenmiştir. El dikişi uygulanmış, beyaz pamuklu bez ile astarlanmış, etek kenarına kareli pamuklu ile zıh geçilmiştir.

Şekil 3.99 K.16-2598 nolu entari

Katalog No.88

Bindallı entari, ipekli kumaş

19.yüzyıl

Boy.167cm., kol boyu.44cm., omuz.22cm.

K.395-9749

Koyu bordo ipekli kumaş, granat kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı önden göğüs altına kadar açık, düşük uzun kollu entari dört ana parçadan oluşup yarlarda birer üçgen parça ile etek kısmında genişletilmiş olup ayrıca bel hizasındaki pililerle yani çanta tekniği ile bolluk sağlanmıştır. Entarinin arka eteği öne göre oldukça uzundur. Dival tekniği ve sarma tekniğinde puan işi ve sap işi tekniğinde işleme yapılmıştır. Pul, bükümlü tel, sırma tırtıl tel, sim tel kullanılmıştır. Fiyonklarla tutturulmuş 4 adet gırland dizisinin aralarına işlenen

asma yapraklı üzüm salkımları silme olarak tüm elbiseyi kaplar. Yaka çevresindeki üzüm ve asma yapraklı bordür üçgen olarak sırta kadar uzanır. Kol ağzlarında yer alan aynı motif dirseğe doğru küçük bir üçgen meydana getirmektedir. Etek uçlarında ise aynı süsleme tek sıra halinde ince bir bordür olarak dolanmaktadır. El dikişi uygulanmıştır. Astarı değişmiş olup sentetik ipekli, bej üzerine çizgili bir kumaştır.

Şekil 3.100 K.395-9749 nolu entari

Katalog No.89

Gelinlik, saten

19.yüzyıl

Boy.135cm., kol boyu.60cm., omuz.17cm.

K.330-3022

Açık eflatun saten kullanılmıştır. Düz yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar olup takma büzgülü kollu, bir boy elbisesidir. Bedeni aşırı geniştir. Sarı sim ile dival tekniğinde işlenmiştir. Bükümlü tel ve pul kullanılmıştır. Elbisenin önü ve kenarları çift bordürlü olup öndeki küçük fisto dilimli arkadaki içiçe geçmiş kıvrık dallar olup aralarda bir su halinde papatya dizisi yer alır. Ön boşluktan Barok bin vazodan yükselen kıvrık dallar ve güller yer alır. Ön açıklığın hemen altından alt alta yanlarda çifte zincirli sarkaçlı girlandlar bulunur. Kol ağızlarındaki süslemeler ön etek kenarları ile aynıdır. Ortada iri çiçek dalı çevresinde serpmeler olarak küçük çiçek dalları yer alır. Arka yüz ise öndeki bordürün daha iri dilimli ise arkada yer alır. Tam ortada iri bir Barok vazodan yükselen kıvrık dallar ve serpmeler olarak küçük çiçek dalları ve çift sıra sarkaçlı zincir motifi yer alır. Yaka çevresi, kol ağızları ve etek kenarları beyaz makine danteli ile çevrilmiştir. Beyaz pamuklu ile astarlı olup astarı orijinal değildir. Makine ve el dikişi bir arada uygulanmıştır. Sol taraf ve kol dikişleri ile oynanmıştır.

Şekil 3.101 K.330-3022 nolu gelinlik

Katalog No.90

Gelinlik, atlas

19.yüzyıl sonu, Kütahya

Boy:143 cm., kol boyu:54 cm., omuz:16 cm.

K.60-2642

Yakut rengi atlas kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun, takma kollu, beli kesiksiz, bol, evaze kesimli bir boy entarisidir. Sağ yandan olan açıklığı, boyun hizasında bir düğme ile kapanır. Sarı klabdan ile dival tekniğinde işlenmiş, tırtıl tel ve pul kullanılmıştır. Elbisenin önü yukarıdan aşağı doğru genişleyen bir pano halindedir. Bu kısım alternatif olarak bir girland benzeri bitkisel desenli işleme, bir kumaşı iplik çekerek büzüp oluşturulmuş petek şeklindeki bezeme olmak üzere alt alta dokuz bölümdür. Elbisenin tüm etek ucunu bir sıra zikzaklı , bir sıra da kıvrım dallı bordür dolaşmaktadır. Aynı bordürler kol ağzında da yer almaktadır, ön panonun etrafını yalnızca kıvrım dallı bordür geçmektedir. Elbisenin önünde iki köşede yukarıya doğru barok bir vazodan yükselen gül dalları yer almaktadır. Omuzlardan kısa, arka ortadan uzun püsküller sarkan ve iki tarafında dallar olan sırt süslemesi vardır. Kollar üzerinde de güllü dallar görülmektedir. Makina dikişi uygulanmıştır. Beyaz patiska ile astarlıdır; etek kenarına 11cm. Genişliğinde pembe bezden zıh geçilmiştir. Kol ile oynanmış, koltuk altları ve çevresi akmıştır. Diğer yerlerinde de bazı akmalar vardır.

Şekil 3.102 K.60-2642 nolu entari

Katalog No.91

Gelinlik, atlas

19.yüzyıl sonu, İstanbul

Boy.135cm.

K.241-9544

Krem rengi saten kullanılmıştır. Kare yakalı, ön açıklığı sol göğüs kısmında bele kadar devam eden, yakada iki adet kopça ile iliklenen, koltuk altından aşağıya doğru bollaşarak inen , takma kollu bir boy entarisidir. Entari arka yüzde sırt hizasından üç adet pens ile vücuda oturur. Kendi kumaşından kemeri vardır. Dival tekniğinde işlemelidir. Kol yaka ve etek kenarlarına ince dantel geçirilmiştir. Ön orta kısmı ayrı bir kumaştan olup büzülerek bal peteği denilen süsleme tekniği uygulanmış, tırtıl telle hareketlendirilmiştir. Üst üste dört bölüm bal peteği yapılmış , yakanın hemen altından başlayarak her bölümün altına fisto dilimleri işlenmiş dilimlerin altında da aşağı doğru sayısı artan püskül motifleri işlenmiştir. Bu bölümün iki yanında omuzlardan başlayıp eteğe kadar inen ve etek kenarını dolaşan bir bordür görülmektedir. Bu genişçe bordür kıvrımlı bir dal olup bu dalın içinde sıra ile ajurlu iri rumiler işlenmiştir. Bordürün köşe yaptığı iki yanda bir kökten çıkan fiyonkla bağlanmış gül motifleri vardır. Bu güllerin dalları yukarı ve arkaya doğru dönmektedir. Geri kalan alanlarda ve kollarda serpmeye küçük çiçekler işlenmiştir. Koltuk altlarında birer rozetin işlenmiş olduğu görülür. Kol ağzlarında da rumili bordür

tekrarlanmaktadır. Makina dikişi uygulanmıştır. Elbisenin n ortasındaki parça astarlıdır, ayrıca etek ucuna 10cm. kadar bir kumaşla zıh geçilmiştir.

Şekil 3.103 K.241-9544 nolu entari

Katalog No.92

Bindallı entari, kadife

19.yüzyıl sonu-20.yy başı, İstanbul

Boy:135cm., kol boyu:46cm., omuz.12cm.

K.158-9530

Bordo ipek kadife kullanılmıştır. Ön açıklığı göğüs altına kadar olan , uzun takma kollu, kolları büzgülü olup bileğe doğru daralan bol bir boy entarisidir. Entarinin gömlek yakası biçiminde takma yakası vardır. Entarinin ön açıklığı üç adet agrafla iliklenmektedir. Eteği peşlerle genişletilmiştir. Arka etek uzun, ön etek daha kısadır. Entari dival tekniğinde işlemelidir. İşleme elbisenin tüm yüzeyine yayılmaktadır. İşlemede sarı sim tel, tırtıl tel , bükümlü tel, ve pul kullanılmıştır. Yakanın iki yanından eteğe doğru inen ve kıvrılarak arkaya dönen kıvrımlı ve stilize bitkisel motifli bir bordür vardır. Ön ortada yaka açıklığından aşağı doğru sekiz rozet çiçek işlenmiş, bunun altında fiyonkla bağlanmış çeşitli

Çiçeklerin işlendiği bir buket yer almaktadır. n kısmın iki tarafında , bordürlerin içinde kalan alanda büyük vazolardan çıkan açmış iri güller ve uzayıp devam eden yapraklı dallar ile vazoların çevrelerinde yer alan yapraklı dallar işlenmiştir. elbisenin arka yüzünde de tamamen yüzeyi kaplayan kıvrımlı dallar ve çeşitli çiçekler işlenmiştir. El ve makina dikişi uygulanmıştır. Beyaz astarlık bezle astarlanmış, etek ucuna kırmızı kumaştan 13 cm. eninde zıh geçilmiştir.

Şekil 3.104 K.158-9530 nolu entari

Katalog No.93

Bindallı entari, kadife

20.yüzyıl başı, Trabzon

Boy:167cm., kol boyu:42cm., omuz:17cm.

K.612-12475

Lacivert ipek kadife kullanılmıştır. Uzun takma kollu, bebe yakalı, ön açıklığı göğüs altına

kadar olup patla kapanan bol kesimli bir boy entarisidir. Eteğin arkası uzundur etek uçlarına doğru genişlemektedir. Bel, arka kemer yardımıyla büzölmektedir. İki yanda cepleri olduğu anlaşılmaktadır. Kollarda süs manşetleri vardır. Sarı sim tel ile sarma tekniğinde işlenmiştir. Ön ortada yakadan eteğe kadar inen bir sıra fiyonk motifi işlenmiştir. Fiyonkların iki yanından aşağıya doğru geniş birer bant halinde salkım çiçekler açmış kıvrımlı dallardan oluşan işleme iner, eteğe geldiğinde dönerek etek kenarını dolaşır. Aynı işleme yaka, manşetler ve arka kemerde de görülür. El ve makine dikiş i uygulanmıştır. Etek ucu, yaka patı, yaka ve manşetlerde kahverengi çirişli bezle , kollar ve beden krem rengi pamuklu bezle astarlanmıştır. Astar kalça hizasında kesilmiştir, etek kısmı astarsızdır. Entari, Trabzonlu Nisvet Hafız Hanıma aittir.

Şekil 3.105 K.612-12475 nolu entari

Katalog No.94

Entari, işlemeli kumaş

20.yüzyıl başı

Boy:119cm., kol boyu:47cm., omuz:14cm.

K.280-1754

Ağabani denilen sarı iplikle işlenmiş pamuklu dokuma kullanılmıştır. Kırık beyaz ve bej rengi yollu olup, beyaz renkteki yolların üzeri top halindeyken işlenmiştir. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar olup tek düğme ile boyundan iliklenen, uzun düşük kollu, koltuk altından eteklere doğru evaze olarak bollaşan boy entarisidir. Sağ göğüs altında küçük bir cebi vardır. Bal sarısı floş iplikle suzeni tekniğinde top halindeyken işlenmiştir. Kırık beyaz renkteki çizgilerin üzeri boydan boya işlenmiştir. Sekiz kollu çiçek motifi dizi halinde tekrarlanmaktadır. Makina dikişi uygulanmıştır. Patiska ile astarlanmış olup etek çevresine 5cm. eninde kahverengi pamuklu kumaş zıh olarak geçilmiştir.

Şekil 3.106 K.280-1754 nolu entari

Katalog No.95

Entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl sonu

Boy:141cm., kol boyu:53cm., omuz:16cm.

K.238-1539 a

Erguvan rengi zemin üzerine, zemin rengine yakın, serpmeli çiçek desenleri ve açık renk, geniş boyuna çiçekli ve yaprak desenli yollu, ipekli dokuma kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun, düşük kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar, koltuk altından etek uçlarına doğru evaze olarak inen bir boy entarisidir. Yakası bir düğme ile iliklenmektedir. Süslemesi yoktur. Makine dikişi uygulanmıştır. Açık pembe pamuklu ile astarlanmıştır. Entarinin ceketi vardır.

Şekil 3.107 K.238-1539 a nolu entari

Katalog No.96

Entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl, İstanbul

Boy:141cm., kol boyu:50cm., omuz:5cm.

K.729-14003 a

Açık pembe zemin üzerine sim klabdanla dokunmuş çiçek desenli brokar kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun düşük kollu, etekleri peşlerle genişletilmiş, ön açıklığı göğüs altına kadar olup, boyun hizasından sedef bir düğme ile kapanmakta olan bir boy entarisidir. Küçük parçalardan ekler yapılarak kalıba yerleştirilmiştir ve kesilmiştir. Ön açıklık kenarına ve kol ağzlarına pembe ve sarı simli kordon kullanılarak yapılmış zikzak şeklindeki harç geçirilmiştir. Pembe zikzakların ucunda sarı kordonla yapılmış birer

yuvarlak yer almaktadır. Harç, düğme ve birit ilik izlenimi vermektedir. El ve makina dikiş i uygulanmıştır. Açık pembe ince pamuklu ile astarlanmıştır. Entarinin ceketi vardır.

Şekil 3.108 K.729-14003 a nolu entari

Şekil 3.109 K.729-14003 a nolu entarinin ceketi

Katalog No.97

Entari, işlemeli kumaş

20.yüzyıl başı, Ankara

Boy:138cm., kol boyu:55cm., omuz:17cm.

K.697-13824 a

Mavi ipekli muare kullanılmıştır. Kumaş işlemeli olup, işlendikten sonra biçilmiştir. Yuvarlak yakalı, uzun takma kollu, ön açıklığı göğüs altına kadar olup, yakadan bir agrafla ilklenen, etekleri verev olarak peşlerle genişletilmiş bol bir boy entarisidir. Kollarına eğim verilmiştir. Gümüş tel, bükümlü tel ve pul ile dival tekniğinde işlemelidir. Elbisenin yüzeyi üzerinde dağınık olarak irili ufaklı kıvrımlı dallar serpme olarak işlenmiştir. Aralarda minik laleler yer almaktadır. Yaka çevresine ve kol ağzlarına makina danteli geçirilmiştir. Makina dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz astarlık bezle astarlanmıştır. Etek kenarına 16cm. eninde bej rengi pamuklu kumaştan zıh geçilmiştir. Entarinin ceketi vardır.

Şekil 3.110 K.697-13824 a nolu entari

Şekil 3.111 K.697-13824 a nolu entarinin ceketi

Katalog No.98

Entari, ipekli dokuma

20.yüzyıl başı

Boy:132cm., kol boyu:52cm., omuz:15cm.

K.398-9622

Erguvani pembe ve, klabdanla dokunmuş, kendinden desenli ipekli brokar dokuma kullanılmıştır. Şakayık desenleri ve çevresinde küçük benekler vardır. Küçük hakim yakalı, önden göğüs altına kadar açık, uzun takma kollu, koltuk altlarından itibaren peşlerle genişletilmiş boy entarisidir. El dikişi uygulanmıştır. Elbisenin içi beyaz patiska ile astarlanmış olup etek kenarına 4cm. zıh geçilmiştir.

Şekil 3.112 K.398-9622 nolu entari

Katalog No.99

Entari, brokar

19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı, İstanbul

Boy:143cm. kol boyu:56cm. Omuz:15cm.

K.730-14004

Koyu pembe atlas zemin üzerine hem zemin renginde dokuma tekniği ile hem de sarı simli klabdan ile bitki grupları şeklinde desenli ipekli brokar kullanılmıştır. Muhtemelen Avrupa'dan ithal edilmiştir. Yuvarlak yakalı, yaka açıklığı göğüs altına kadar olup patla kapanan ve bir adet sedef düğme ile boyundan iliklenen, önü kapalı, uzun kollu, etekleri peşlerle genişletilmiş bir boy entarisidir. Koltuk altlarından başlayarak geniş üçgen parçalarla elbise eteklere doğru genişletilmiştir. Çok sayıda küçük parça birleştirilerek kullanılmıştır. Elbisenin üst kısmı vücuda oturmaktadır. El dikişi uygulanmıştır. Pembe pamuklu hafif çirişli, astarlık bez ile astarlanmıştır.

Şekil 3.113 K.730-14004 nolu entari

Katalog No.100

Entari, İpekli dokuma

19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı, İstanbul

Boy:136,5cm., kol boyu:49cm., omuz:16cm.

K.934-15191

İpek pamuk ve klabdanla dokunmuş savaiye benzer dokuma kullanılmış. Osmanlı dokuması değil, Hint kumaşı olabilir. Boyuna klabdanla dokunmuş yolları olan, bu yolların ortasına siyah renkte sarmal biçimli bir su yerleştirilmiş. Klabdanla dokunmuş yolların arasında aynı genişlikte açık somon rengi zemin üzerine hafifçe kıvrılarak uzayan bir dala bağlı yeşil yapraklar yer alır. Yuvarlak yakalı, yaka açıklığı göğüs altına kadar olup patla kapanan ve üç adet sedef düğme ile iliklenen, önü kapalı, düşük uzun kollu, etekleri peşlerle genişletilmiş bir boy entarisidir. Koltuk altları kuşlu olup kol takma tekniği tam oturmamıştır. Etek uçları dilimli kesilmiştir. Yaka, ön açıklık, kol ağzları ve etek uçlarına sarı simli kordon ile kordon kıvrırma tekniğinde yapılmış çiçekli harç tutturulmuştur. El dikişi uygulanmıştır. Kırık beyaz renkte pamuklu astarlık bez ile astarlanmıştır. Entari muhtemelen bir üç etek entariden bozularak yapılmıştır. Ön ortadan astarla birlikte birleştirme dikişi yapılmıştır. Yan yırtmaçların açıklığı araya konan parçalarla kapanmış, koltuk altına amorf kuşlar konmuştur. Etek ucundaki dilimler olduğu gibi bırakılmış ve etek ucundaki süsleme olduğu gibi kullanılmıştır.

Şekil 3.114 K.934-15191 nolu entari

Katalog No.101

Entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl sonu-20 yüzyıl başı

Boy:141cm., kol boyu:51cm., omuz:15cm.

K.27-2609

Siklamen pembesi ipekli zemin üzerine, sarı pamuk ipliği ile desen verilmiş, çiçekli dokuma kullanılmıştır. Biri erkek yaka, diğeri göğse doğru sivrilen geniş yaka olmak üzere, çift yakalı; ön açıklığı göğüs hizasına kadar olup üç adet çıtçıtla kapanan, uzun takma kollu, sırttan robalı, omuzları pilili, beli kesiksiz boy entarisidir. Kol ağzlarına ve yaka çevresine 4cm. eninde beyaz makina danteli geçirilmiştir. Kol ağzları firfırlıdır. Etek kenarına da ikinci bir kat halinde firfir konmuştur. Makina dikişi uygulanmıştır. Beden astarsızdır, kollara boyanmış pembe mermerşahi astar konmuştur.

Şekil 3.115 K.27-2609 nolu entari

Katalog No.102

Entari, ipekli dokuma

19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı

Boy:143cm., kol boyu:54cm., omuz:13cm.

K.436-10355 a

Pembe zemin üzerine lacivert sarı balık sırtı ince yolu ipekli-pamuklu karışımı kumaş kullanılmıştır. Takma gömlek yakalı, takma uzun kollu, kol ağzları geniş, ön açıklığı göğüs altına kadar olup iki adet sedef düğme ile kapanan, etekleri koltuk altından itibaren peşlerle genişletilmiş, çok bol kesimli bir boy entarisidir. Yaka çevresi nervürlüdür. Sırt hizasında tam ortası pileli olup arkada bele oturması sağlanmıştır. Süslemesi yoktur. Astarsız olup sadece sırt parçası ve etek çevresi astarlanmıştır. Makina dikişi uygulanmıştır. Entarinin ceketı vardır.

Şekil 3.116 K.436-10355 a nolu entari

Şekil 3.117 K.436-10355 a nolu entarinin ceketi

Katalog No.103

Entari, işlemeli kumaş

20.yüzyıl başı

Boy:124cm., kol boyu:58cm., omuz:14cm.

K.379-9642

Kırık beyaz patiska üzerine işlemeli, ağabani kumaş kullanılmıştır. Etek uçlarına doğru evaze olarak genişleyen entari küçük denizci yakalı olup göğüs hizasından robalı, ön

açıklığı göğüs altına kadar olup, dört adet metal çıtçıt ile kapanır. Kollar takma olup dirsek hizasından ikinci bir parça eklenerek daralmıştır. Manşetlere yaka ve etek çevresine ince krem rengi dantel geçmiştir. Entarinin kumaşı top halindeyken floş iplikle suzeni tekniğinde işlenmiştir. Beyaz Patiska üzerine kum sarısı floş iplikle silme olarak diyagonal bir hat üzerinde yer alan üç yapraklı yonca ve papatya dizisi kumaş gibi sonsuz bir görünüm içermektedir. Astarı yoktur, sadece yaka çevresi astarlanmıştır. Etek çevresine 20 cm. eninde kırık beyaz bez ile zıh geçmiştir. El dikişi ve makine dikişi beraber uygulanmıştır.

Şekil 3.118 K.379-9642 nolu entari

Katalog No.104

Entari, ipekli kumaş

19.yüzyıl sonu-20.yüzyıl başı

Boy:137cm., kol boyu:49cm., omuz:14cm.

K.435-10354 a

Pembe, ipekli-pamuklu kendinden beyaz stilize küçük çiçekli desenli kumaş kullanılmıştır . Uzun takma kollu, kol ağızları çift katlı önden göğüs altına kadar açık olup iki adet çıtçıtl ile kapanır. Ön ve arkadan göğüs altına-hizasından robalı olup pililerle bolluk sağlanmıştır. Geniş kesimli bir boy entarisidir. Ön roba çevresi, kol ağızları, ön açıklığın dikiş yeri boydan boya pembe zeminli, bitkisel desenli 3 cm. kalınlığında bir sutaşı ile çevrilmiştir. Yaka ağzı ve çevresi bitkisel desenli kırık beyaz dantel geçmiştir. Makine danteli kullanılmıştır. Astarsız olup sadece yaka çevresi beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. Makine dikişi uygulanmıştır. Entarinin ceketi vardır.

Şekil 3.119 K.435-10354 a nolu entari

Şekil 3.120 K.435-10354 a nolu entarinin ceketi

Katalog No.105

Entari, işlemeli kumaş

20.yüzyıl başı, İstanbul

Boy:150cm., kol boyu:42cm., omuz:11cm.

K.380-9643

Ağabani adı verilen, sarı floş iplikle işlenmiş kırık beyaz patiska kullanılmıştır. Kare yakalı olup yakadan başlayan pililerle bollaşan entarinin arkasına "V" şeklinde dönen yakası vardır. Sırt hizasından pilikaşe ile bollaşmaktadır. Sağ göğüs hizasından üç adet çıtçıt ile kapanır. Kollar iki katlı ve volanlıdır. Kırık beyaz patiska üzerine kum sarısı floş iplikle suzeni tekniğinde silme olarak diagonal bir hat üzerinde yer alan üç yapraklı yonca ve papatya dizisi kumaş gibi sonsuz bir görünüm oluşturmaktadır. Motifler çizilip sonra işlenmiştir. Kol kenarlarına yaka çevresine ve elbiseyi bir bordür gibi dolanan dantel ve kurdele şeritler elbiseyi süsler. Arka yüz bel hizasına kadar astarlanmış olup etek uçlarına 17 cm. eninde beyaz bezden zıh geçmiştir. Makine dikişi uygulanmıştır

Şekil 3.121 K.380-9643 nolu entari

Katalog No.106

Entari, brokar

20.yüzyıl başı, Orta Anadolu

Boy:131cm., kol boyu:47cm., omuz:12cm.

K.7-2589

Erguvan rengi ipekli zemin üzerine, simle tüm yüzeyi dolduran, dallarla yapılmış bölmeler içinde yer alan çiçek motifli brokar kumaş kullanılmıştır. "V" Yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar devam eden, uzun kollu entarinin yanlarında çanta tekniği ile eteklere bolluk verilmiştir. Çok bol kesimli boy entarisidir. Kol içlerine ölçüsüz parçalar eklenmiştir. El ve makina dikişi uygulanmıştır. Kollar astarlıdır. Etek ucu ve kol ağızlarına koyu renk kumaşla zıh geçilmiştir.

Şekil 3.122 K.7-2589 nolu entari

Katalog No.107

Entari, altıparmak

20.yüzyıl başı

Boy:129cm., kol boyu:50cm., omuz:18cm

K.6-2588

Bordo, kırmızı, mavi, beyaz yollu, hareli ipek ve pamuk karışık, altıparmak kumaşı kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, beli kesiksiz, uzun düşük kollu, yanlarda çanta tekniği ile pili kırılmış bol entaridir. Ön açıklığı kendi kumaşı ile patlı, göğüs altına kadar açıktır; dört adet düğme ile kapanmaktadır. Makina dikişi uygulanmıştır. Kol içi ve göğüs hizası patiska ile astarlanmış, etek kenarlarına bordo astarlık kumaştan, 14cm eninde zıh geçilmiştir.

Şekil 3.123 K.6-2588 nolu entari

Katalog No.108

Entari, gezi

19.yüzyıl sonu -20.yüzyıl başı

Ön boy:153cm., arka boy:167cm., kol boyu.44cm., omuz.13cm.

K.236-1537

Açık sarı harelî ipek kumaş, gezi kullanılmıştır. Kumaşın üstünde Osmanlıca damgası vardır.Yuvarlak yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar olup astarındaki agraflarla iliklenen, uzun takma kollu, kollar omuzda ve kol ağzında büzgülü bol, bedeni aşırı bol olup arkada belde yer alan pililer ve arkadaki kuplarla hafifçe bele oturtulmuş bir boy entarisidir. Arka eteği uzundur. Ön tarafı bol bırakılmış olan entarinin eteğinde geniş bir kırma bulunur. Yaka çevresine dantellerle süslenmiş geniş pelerin gibi abartılı bir süs yaka konmuş, kol ağzları büzülmüş uzcuna bir sıra ara danteli ve altına da ucu dilimli geniş dantel geçirilmiştir. Etek ucundaki kırmanın birleştiği kısma çepeçevre ara danteli tutturulmuştur. Makine dikişi uygulanmıştır. Etek ucuna kırık beyaz pamuklu bez ile zıh geçilmiştir. Entarinin astarı yoktur. Yaka içinden göğüs altına kadar gelen kırık beyaz pamuklu bezden yeni astar yapılmıştır.

Şekil 3.124 K.236-1537 nolu entari

Katalog No.109

Entari, çitari

19.yy sonu-20.yy başı, İstanbul

Ön boy:132cm, arka 147 cm, kol:52 cm, omuz:13cm.

K.327-1899

Mor üzerine beyaz çizgili hareli ipek kumaş, çitari kullanılmıştır. Dik yakalı, ön açıklığı göğüs altına kadar olup çıtçitlarla iliklenen, uzun takma kollu, kollar omuzda ve dirsek altında büzgülü, sonra bileğe kadar dar, bedeni aşırı bol olup arkada belde yer alan pililer ve arkadaki kuplarla hafifçe bele oturtulmuş bir boy entarisidir. Ön açıklığın iki yanında ve sırtta nervürlerle daraltılmıştır. Arka eteği uzundur. Entarinin ayrıca uçları dilimli bir takma yakası vardır. Yaka çevresi, ön açıklık patı, kol ağızlarına krem rengi harç geçirilmiş, kolların dirsek altına ucu dilimli dantel takma yakanın eteklerine ise hem harç hem dantel tutturularak bezeme yapılmıştır. Makine dikişi uygulanmıştır. Etek ucuna koyu mavi çirişli bez ile zıh geçilmiştir. Takma yakanın altı da aynı bez ile astarlanmıştır. Entarinin astarı yoktur. Yaka içinden göğüs altına kadar gelen kısım ve kollar kırık beyaz pamuklu bezle sonradan astarlanmıştır.

Şekil 3.125 K.327-1899 nolu entari

Katalog No.110

Entari, İpekli kumaş

19.yy sonu, İstanbul

Ön boy:138 cm, Arka boy: 310 cm, (kuyruk 177 cm) kol boyu:54 cm,

Omuz:16 cm

K.583-12411

İpek ve pamuk ile dokunmuş sarı atlas zemin üzerine beyaz, boyuna çiçekli su şeklinde desenli kumaş kullanılmıştır. Uzun takma kollu, önden düğmeli, bol bir boy entarisi olup uzun bir kuyruğu vardır. Küçük V yakalıdır. Yakanın iç kısmına üç santim eninde makine danteli geçirilmiştir. Ön açıklığı, 18 adet saten kumaş kaplı düğme ve ilikle kapanmaktadır. Kol ağzları serbest ve kenarları yuvarlatılmış yırtmaçlıdır. Ön eteğin iç kısmına eteğin altından ucu görünecek şekilde dantelli kırma konmuştur. Elbisenin çok uzun bir kuyruğu

vardır. Sarı saten üzerine beyaz çiçek desenli kumaş kullanılmış, yakaya ve etek ucuna içten dantel konmuştur. Makine dikiş i uygulanmış her kenara üç sıra spor dikiş yapılmıştır, beyaz pamuklu ile astarlanmıştır. Arka astarı yarım dır. II. Abdülhamit'in Saray Doktoru, Nazım Şerafettin Bey'in eşi Zeynep Hanıma aittir.

Şekil 3.126 K.583-12411 nolu entari

Katalog No.111

Entari, İpekli kumaş

19.yüzyıl sonu , İstanbul

Ön boy:140 cm, Arka boy:294 cm (kuyruk:152 cm), kol boyu:54 cm.,

Omuz:13 cm

K.584-12412

Fildişi, fay zemin üzerine, brokar tekniğinde yeşil, pembe, ve fildişi ipekle çiçek desenleri olan kumaş kullanılmıştır. Kumaş Avrupa'dan ithal edilmiştir. V Yakalı, önden açık, uzun takma kollu ve uzun kuyruklu entaridir. Yukarıdan aşağı 24 düğmelidir. Üstten sekiz tanesi açılıp kapanır, diğerleri sabittir. Etek koltuk altlarından aşağı doğru verev olarak bollaşmaktadır, alt kısımlara doğru peşlerle genişletilmiştir. Kollar, dirsekte büzgülüdür, kol ağzları serbesttir. Elbisenin arka ortasında bele kadar kapalı, sonra serbest bırakılan bir pili vardır.

Elbisenin yakası, ön açıklığın iki yanı, ön etek kenarı ve tüm kuyruk çevresine 10 cm eninde pembe şifon fisto dantel geçirilmiştir. Yaka ve kol ağzlarında enli saten kurdele ile yapılmış iri bire fiyonk vardır. Yaka ve kol ağzına dar enli düz sutaşı ile yapılmış harç geçirilmiştir. Etek ve kuyruk kenarına ise içten ucu görünecek şekilde 7.5 cm eninde makine danteli geçirilmiştir. Üzerinde kabartma çiçekler olan metal düğmeleri vardır. Makine ve el dikişi uygulanmıştır. Krem rengi pamuklu kumaşla astarlanmıştır. Arka kısımda yarım astarlıdır. Entarinin pembe saten kurdele ile kaplanmış kemeri vardır. Kemerin ortasında iki kademeli iri bir fiyonk yer alır. Fiyongun ucundan kurdelenin uçları uzunca sarkıtılmıştır. II.Abdülhamit'in, Saray Doktoru, Nazım Şerafettin Bey'in eşi Zeynep Hanım'a aittir.

Şekil 3.127 K.584-12412 nolu entari

Katalog No.112

Entari, ipekli dokuma

20.yüzyıl başı

Boy: 128cm., kol boyu:46cm. , omuz:19cm.

K.288-1764

İpek, pamuk karışık, sarı üzerine yeşil ve mor renklerle dokunmuş, yollu kumaş kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, ön açıklığı karın hizasına kadar, dokuz adet agrafla iliklenen, belden kesik, belden aşağısı büzgülü, uzun düşük kollu, kolları manşetli boy entarisidir. Sağ göğüs kısmında ufak bir cebi vardır. Sağ yanda da bir adet gizli cebi vardır. Kordon tutturma ve aplike tekniği kullanılmıştır. Siyah ince kadife bant üzerine sim kordonla bitkisel kıvrımlar işlenmiş olup yaka biçimi verilerek dikilmiştir. Aynı süsleme manşetlere de dikilmiştir. Etek çevresine, etek ucundan 12cm. yukarıda kalacak şekilde mor üzerine çiçekli sutaşı dikilmiştir. Elbisenin ön açıklık kenarına düğme taklidi siyah işlemler yapılmıştır. El ve makine dikişi uygulanmıştır. Beyaz pamuklu kumaş ile astarlanmıştır. Etek kenarlarına 9cm., eninde yeşil kumaş ile zıh geçirilmiş, çevresine yeşil yünlü biye geçirilmiştir.

Şekil 3.128 K.288-1764 nolu entari

Katalog No.113

Entari, kadife

19.yüzyıl sonu,

Boy:133cm., kol boyu:56cm., omuz:11cm.

K.198-3053 a

Mor ipek kadife kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun takma kollu, ön açıklığı sağ yana dönerek kalça hizasına kadar açık olup dokuz adet agrafla kapanmakta olan, belden kesik, büzgülü geniş etekli bir boy entarisidir. Sağ göğüs kısmında küçük bir cebi vardır. Sarı sim tel, tırtıl tel ve bükümlü tel ile dival tekniğinde işlemelidir. İşlemeler kumaş üzerine aplike edilerek tutturulmuştur. Göğüs kısmında yaka açıklığı ve etek ucu bir dal üzerine sıralanan irise benzer çiçeklerin ve yaprakların içi sarı sim tel ile ağ gibi örülmüştür. Ortalarında sarı ve gümüş tırtıl ile bükümlü tel kullanılarak yapılmış küçük çiçekler bulunmaktadır. El dikişi uygulanmıştır. Etek kahverengi çirişli bez ile, beden ve kollar beyaz patiska ile astarlıdır. Entarinin iki adet ceketi vardır.

Şekil 3.129 K.198-3053 a nolu entari

Şekil 3.130 K.198-3053 a nolu entarinin ceketi

Katalog No.114

Gelinlik, saten

19.yüzyıl, İstanbul

Ön boy:140cm., arka boy:158cm., kol boyu:55cm., omuz:12cm.

K.246-1556

Turkuvaz renkte saten kullanılmıştır. Küçük dik yakalı, uzun büzgülü takma kollu olup, gövde kısmı ceket gibi, içi büzgülü bluzan olup şal yakalıdır. Arkadan pensler ile vücuda oturup, etek kısmı üç pili ile genişleyerek hafif kuyruk oluşturur. Ön etek daha kısa ve evaze iner. Dilimli olan etek kenarına minik bir kırma şeklinde pili şeridi eklenmiştir. Sarı sim tel ile doğrudan kumaş üzerine düz sarma; verev sarma gibi çeşitli iğne tekniklerde

işleme yapılmıştır. Pul, bükümlü tel ve tırtıl tel kullanılmıştır. Yaka kenarları fisto dilimli olup içlerine birer gül dalı işlenmiştir. Kollara , arka ve ön eteğe pano halinde bir zeminden çıkan kıvrımlı dallar ve çiçek buketleri ile serpme üçlü pullar işlenmiştir. Etek kenarları fisto dilimli olup dilimlerin içlerine çiçekler işlenmiştir. Etek ucundaki kırma üzerine üçlü pullar işlenmiş, etek ucuna makina danteli geçirilmiştir. El dikişi uygulanmıştır, beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır. K.245-1555 nolu kürk hırka ve K.247.1557 nolu ayakkabı ile takımdır.

Şekil 3.131 K.246-1556 nolu entari

Katalog No.115

Entari, İpekli dokuma

20.yüzyıl başı

Boy:143cm., kol boyu:44cm., omuz:13cm.

K.257-1704

Kendinden zambak desenli, somon rengi ipekli dokuma kullanılmıştır. Yuvarlak yakalı, uzun takma kollu ve manşetli, robadan büzgülü olup, sağ omuz üzerinden agraflarla iliklenen entari, ön ortadan dikişli olup, yanlarda peşlerle genişletilmiştir. Bol kesimli entarinin, kendi kumaşından kemeri vardır. Yaka çevresine ve göğüs kısmına yerleştirilen oval dantel etrafına, sarı ipekliden fıfır geçirilmiş ve aynı fıfırdan kol ağzlarına da geçirilmiştir. Omuzlardan aşağıya doğru bir pat yapılmış olup üzeri dantel su taşı ile kaplıdır. Dirseklerin biraz aşağısında biten su taşının ucuna sarı kurdele ile fiyonk yapıp tutturulmuştur. Entarinin astarı yoktur. Makina dikişi uygulanmıştır.

Şekil 3.132 K.257-1704 nolu entari

4. SHM 19. YÜZYIL ENTARI KOLEKSİYONUNUN KRONOLOJİK OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışma, Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan 115 entari örneği ile 18. yüzyıldan, 20. yüzyıl başına kadar entari adı verilen giysinin Osmanlı dünyasında geçirdiği biçimsel değişiklikleri belirlemek amacıyla yapılmaktadır. SHM koleksiyonu, 19. yüzyıl Osmanlı entarileri, yüzyılın başından sonuna kadar bu dönemde giyilen, hemen her örneği kapsamaktadır. Koleksiyonda ülkenin birçok yerinden gelmiş olan entariler görülür. Ayrıca başka koleksiyonlarda, yayınlarda ve 19.yüzyılda yapılmış gravür, yağlıboya tablo, fotoğraf gibi belge olabilecek kaynaklarda yer alan örneklerle karşılaştırılınca 19. yüzyıl Osmanlı entarisinin kronolojisini iyi anlatan bir koleksiyon olduğu düşünülmektedir.

Bu yüzyılda, üçetek entari ile birlikte “dörtetek entari” adı verilen bir tür entarinin varlığından bahsedilir (Çağman,1993: 257) Somut örneğini görmediğimiz bu entari tipini, Ankara Etnografya Müzesi koleksiyonunda yer alan 8283 y.203 nolu ve 8283 y.194 nolu suluboya resimlerden tanıyoruz. Bu resimlerin yanı sıra yer alan bilgilerde, entarilerin arkadan ve önden ikişer yırtmacı olduğu ifade ediliyor.(Çağman,1993:249, 274) Oysa resimlere bakıldığında entariler üçetek entari izlenimi vermektedir. Ön açıklıkları ve iki yan yırtmaçları var gibi algılanmaktadır. SHM koleksiyonunda da bulunmayan bu entarinin az sayıdaki örnekleri yok olmuş olmalıdır.

SHM koleksiyonunda yer alan entariler katalogumuzda tanıtılmaya 18. yüzyıldan dört örnekle başlamaktadır. Bu dönem entarilerinde görülen özellikler, derin oval yaka

açıklıkları, kullanılan ipekli, serpmeye küçük desenli kumaşlar, önceden işlenmiş hüseyinî denilen işlemeli yünlü ya da ipekli kumaşlar SHM örneklerinde görülmektedir. 18.Yüzyılda entarilerin derin U şeklinde yakaları ile daha kadınsı bir görünümü vardır (Tezcan, 1997: 84).

Katalogumuzun ilk bölümünde yer alan önden açık yanları yırtmaçsız entariler ve ikinci b l m de yer alan yanları yırtmaçlı entarilerin ilki Abdullah Buharî ve Levn 'nin minyatürlerinde gördüğümüz 18. yüzyıl entarilerinin çok benzerleridir. (Mahir, 1999: 71) ( ekil 4.1). Ayak bileklerine ancak uzanan etek boyları, dar uzun kollar, özellikle kat.2 ve kat.3'te görülen, geniş sıрма harçlar dönemin tipik özellikleridir. Kat 4'te yer alan entarimiz Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonu'ndaki bir kadın entarisi ile büyük benzerlik gösterir ( ekil 4.2). Serpmeye k  k desenli mavi ipekli entari için muhtemelen Hint kuma ı kullanılmıştır. TSM entarisi ise pembedir, desen anlayışı benzer, kuma ı Osmanlı savaisidir. Kesim  zellikleri tamamen aynıdır.  kisinin de içine ince bir kat pamuk kaplanıp astarlanmıştır. SHM entarisi Manisa'dan gelmiştir.

Belirtmek gerekir ki 18. Yüzyıl entarilerinin ilk üçü, müze tarafından yurtdışı m zayedelerinden satın alınmıştır. Katalog 2'de yer alan sarı renkli entari, Türk modasının etkisi ile batı da üretilmiş olabilir.  şleme motifleri natüralist anlayışta farklı   ek motiflerinden oluşmaktadır. Türk  şlemelerinin teknik ve kompozisyonlarından farklıdır. Kesim  zellikleri ise 18. yüzyıl Osmanlı entarisi özellikleridir.

19.Yüzyıl entarilerinin başında yer alan kat.5 ile kat.11 arasındaki entarilerde 18. yüzyıl modası etkileri devam etmektedir. Derin oval yaka açıklıkları olan bu entariler artık üçetek entari olarak adlandırılabilen derin yırtmaçlı entarilerdir. Henüz etekleri topuk hizasında olup daha sonra görülecek aşırı uzamalar ba lamamı tır. Ancak bu entarilerin eteklerinde aşırı genişleme göze çarpar. Geniş peşlerle oldukça geniş klo  etekler oluşturulmuştur. Bu entarilerin yapımında ithal kumaşlar, kadife, savai, çitari gibi çeşitli kuma larla önceden  şlenmi  kumaşlar kullanılmıştır. Entarilerin birkaçının kenarlarına ve pe lerinin ek

yerlerine 18.yüzyıldaki gibi gösterişli olmayan, simli kaytan geçirilmiştir.

Kat.12 de yer alan, koleksiyona Manisa'dan gelmiş olan üçetek entarinin yakasının oval açıklığı vardır, ama derin değil oldukça kapalıdır. Az sayıda üçetek entaride görülen, kalça hizasında, vücut şekline göre yuvarlatılarak kesilmiştir. Üçetek entariler büyük çoğunlukla kumaşların birleştirilme noktalarında keskin açılara sahiptir. Entarilerin parçaları geometrik şekillerden, dikdörtgen ve üçgenlerden oluşur. Genellikle vücuda göre şekil verme uygulanmazken bazı entarilerde bu kesim görülür. SHM entarileri arasında atlastan yapılmış kat.26'da yer alan İstanbul entarisi bu kesimin abartılı bir örneğidir, bir başka benzeri de Halep'te bulunan G. Antaki

koleksiyonunda yer almaktadır (Şekil 4.3). J.F.Lewis'in 1870 tarihli resminde bu entarinin kumaşının çok benzeri görülür (Şekil 4.4). Entarinin kol ağızlarının nervürler yapılarak daraltıldığı görülmektedir. Göğüs üzerinde de küçük bir cebi vardır. Entarinin etek boyu, önceki örneklere göre uzamıştır. Bu entari ile birlikte geleneksel entaride batı etkilerini görmeye başlarız. Bunlardan biri kol ağızlarının manşete benzetilerek daraltılması, diğeri ise 18. yüzyıldan başlayarak bir prestij malı haline gelen cep saatinin yerleştirilebileceği küçük özel ceptir.

Kat.13-17 arasında yer alan entariler, 19.yüzyılın erken örnekleri olup 18 yüzyıl etkileri kısmen devam etmektedir. Fazla derin olmayan, oval yakalı veya yuvarlak yakalıdır. Oldukça dar kesimli entariler olup, dar peşler eklenerek yapılmıştır. Bir tanesi hariç diğerlerinin aynı kumaştan şalvarları veya cepkenleri vardır. Kat 17 deki Kütahya'dan gelen entari hariç, hepsinin birer saat cebi bulunmaktadır. Bu entarilerden, şalvarla takım olan ikisi, ithal edilmiş brokarlarla yapılmıştır. Kolları aşırı uzun olmayan entarilerdir. Derin yan yırtmaçları vardır. Entarilerin bu denli daralması, bir tasarruf dönemi olduğunu düşündürmektedir. Şalvarları da fazla bol olmayan entarilerin, tarzlarıyla erken 19.yüzyıl modası oluşturdıkları görülmektedir. Kullanılan dokumaların kalitesi yüksektir. 19. Yüzyıl sonuna doğru kumaş kalitesi düşecektir. Kat.16'da yer alan bir tanesi üzerinde kaliteli işleme görülmektedir. Kumaşların ve işlemlerin kalitesi ile 18.yüzyıl yaka tarzının hafifçe kapanarak devam etmesi, entarilerin harçları ve derin yırtmaçlı olmaları bunları 19. yüzyıl başlarına tarihlememize neden olur.

Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, üçetek entarilerin yakaları oldukça kapalı çoğunlukla yuvarlak yakalardır. Entarilerin bedenleri daha rahat bol kesimlerle genişlemektedir. Kol boyları ve etek boyları uzamaya başlar. Bu dönemde pahalı kumaşlardan yapılan kaftanlar, pahalı kürkler yerlerine daha hafif ipekliler kullanılmaya başlamış, kullanılan kumaş miktarının artışı ekonomik bir rahatlamayı gösteriyor olmalıdır. Kullanılan kumaşlar arasında savailer ve işlemeli kumaşlar çoğunluktadır. İthal edilmiş savai benzeri kumaşlar, atlas üzerine işlemeli entariler görülmektedir. Pamuk karışık, keten karışık ipekliler, pamuklu üzerine işlemeli entariler de bulunmaktadır. Entarilerde kullanılan harçlar 18. yüzyıl entarilerine göre sadeleşmiştir. Kullanılan malzemenin daha ekonomik olması daha fazla miktarda kullanılmasına olanak sağlamıştır.

Bu grup entariler, katalogun büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Kat.19 ile kat.68 arasında, bu üçetek entariler vardır. Bunların arasında, 20. yüzyıl başında da aynı geleneği sürdüren entari örnekleri bulunur. Kesim anlayışları birbirlerine çok yakın olup, bazı detaylarda ayrılırlar. Entarilerin mutlaka derin yan yırtmaçları vardır. Eteklerin yanlarına eklenen peşlerin açıları dolayısıyla etek genişlikleri paralellik gösterir. Bir çok entarinin kenarları ve kolun yırtmaçlı ve ağız kısımları dilimlidir. Kol boylarında farklılıklar vardır. Boy entarilerinin yani topuk hizasındaki entarilerin kol boyları çok uzun olabildiği gibi, normal de olabilmektedir. Tam tersi örneklerde yer alır. Aşırı uzun entarilerin normal boyda kolları hatta manşet denemeleri vardır. Kol ağızları hepsinde yırtmaçlıdır. Bazı entarilerin kol ağızları Leyla Saz'ın adlandırdığı üzere balık ağızı şeklinde kesilmiştir:

“Üç etekli entarilere yetiştim, gördüm; fakat hayli değişmişti. İhtiyarlarınkiler bedenlerine göre göğüs açık, dizlerine kadar ilik düğmeli, yırtmaçlarda dizlerden aşağı idi ve şalvarlar aynı kumaştandı. Kollar yine dar ve kırmalarla toplanıp yahut balık ağızı kesilip bilekten düğmelenirdi. ... Entarinin ön etekleri düğme cihetindeki köşesinden öne, daha ince olan arkadaki bir yan kuşağın arasına sokulurdu” (Saz, 1974: 216).

18. Yüzyıl örneklerinden de bildiğimiz bu kesim uygulanmaya devam etmiştir. Ancak entarilerin birçoğunda, kol ağızları düz kesilmiştir. Balık ağızı biçiminde kesilmiş kol ağızlarında yer alan top düğmeler ve birit ilikler manşet uygulamaya gerek bırakmadan, geleneksel usulde kol ağzını kapatabilmektedir. Kol ağzındaki düğmeler iliklendiğinde, balık ağızı biçimindeki bu parçanın ters çevrildiğini Levni'nin minyatürlerinde

görmekteyiz. Müzisyenleri konu aldığı minyatürde, (Çağman, 1993: 247). kolların rahat hareket edebilmesi, müzik aletlerine takılmaması için iliklenmiştir. Osmanlı entarilerinde görülen kol ilikleme tarzı batı etkisi ile moda olduğu düşünülen manşetten farklıdır. Kol ağzına yerleştirilen verev bir kaytan üzerine dikili top düğmeler ve karşılığında olan birit iliklerle kol iliklenir (Şekil 4.5). Oysa manşet uygulamasında büzme işlemi yapılır ve ayrı bir parça büzülen kısmın üzerine dikilir.

19. Yüzyıl ortalarında üçetek entarilerde aşırı uzamalar görülmeye başlanır. Katalogumuzda 24 nolu, Trakyalı Musevi bir aileden gelen, yeşil atlas entari 183cm., 25 nolu entari 220cm., 29 nolu entari 210cm., 30 nolu entari 185cm., 31 nolu entari 191cm., uzunluğundadır. Bu entarilerden 24, 25 ve 29 nolu olanlar da kol boyu entarinin uzunluğuyla uyumsuz, normal kol boyundadır. 29 nolu entarinin kol ağzları pililerle daraltılıp manşete benzetilmiştir. Diğer entarilerin kol uzunlukları etek boyları gibi abartılı, entariyle uyumludur. Uzun etekli entarilerin kullanım şekli

ile bağlantılı olarak prestij göstergesi olduğunu biliyoruz. Edinburg’da bulunan Royal Museum of Scotland’da , SHM entarilerinin benzeri, 1875-1885 yıllarına tarihlenen uzun bir üçetek entari ve şalvarı takım olarak sergilenmektedir (Şekil 4.6). Haremde cariyelerin eteklerini yerde sürümesi hoş karşılanmazken.(Saz, 1974: 217) hanımlar eteklerini yerde sürüyerek yürürler. (De Fontmagne, 1977: 251) Osmanlı Sarayının haremde ve diğer seçkin evlerde hanımlar etek sürümeyi gösteri haline getirip bu yolla karşılarındakileri etkiliyorlar. Napolyon Bonapart’ın, Josephine’i etrafına önemli hissettirmek için ona taç giydirirken uzun kuyruklu bir elbise giydirip bununla resimlerini yaptırması prestij kazandıran sergilemeye bir örnek olarak gösterilebilir (The Age...,1989: 84,250).

Kendilerini hanedana dönüştüren ve sürekli Osmanlı Saray’ını örnek alıp, giyimleriyle

onları taklit eden Hıdîv ailesi de bu yöntemi kullanır. Mısır Hıdîvi İsmail paşanın annesi Hoşyar Hanım, Kahire’de Kasr-el Ali Sarayında 19. yüzyılın ikinci yarısında Doğulu usulde giyinir ve Avrupa modasını tercih etmez. Resmi karşılaşmalarda, törensel bir görüntü arz eden ve prestiji vurgulayan birçok kalfa ve cariyenin sıralandığı gibi ayrıca uzun kuyruklu giysi giyer ve cariyeler merdivenlerde kuyruğunu tutarlar (Hasan, 2000: 66).

SHM koleksiyonunda yer alan üçetek entarilerin, birçoğu 170cm civarında uzunluktadır. Kolları uzunlukları ile uyumludur. Bu entariler de normalden uzundur, ancak kuyruk etkisi bırakmayan, hafifçe yerde sürüklenen etekleri vardır.

Aşırı uzun entarilerden kat. no.29 da yer alan, kırık beyaz ince pamuklu üzerine renkli ipek ile işlemeli entarinin çok benzeri Türk ve İslam Eserleri Müzesi Koleksiyonunda yer almaktadır (Gül, 2002: 375). İki entarinin arasındaki tek fark, SHM entarisinin kollarının normal boyda ve kol ağzlarının pililerle manşet gibi daraltılmış olmasıdır. TIEM entarisinin kolları etek boyu ile uyumlu uzunluktadır. Bu entariler önceden işlenmiş kumaş ile yapılmıştır. Benzer işlemler çok miktarda üretilmiş olmalıdır.

SHM koleksiyonunun iki uzun entarisi, kat.30 ve kat 31 nolu entariler de birbirlerine çok benzer entarilerdir. Bunlardan ilki Osman Hamdi Bey resimlerinde görülen sarı entaridir (Şekil 4.7). İkincisi ise ayva pişmiş renginde, kumaşı, kesimi, süslemesi ile diğerine çok benzemektedir. Daha çok yıpranmış ikinci entarinin kolları kesilerek kısaltılmıştır. Bu entari de Osman Hamdi Bey’in resimlerindekiyle büyük benzerlik

Göstermektedir (Şekil 4.8). 19.yüzyıl ortalarının modeli olan bu entariler 19.yüzyıl sonlarına doğru ressamalara model olmuştur. Stüdyo ressamaları için, oryantalist resimlerde kullanmak üzere bu giyim eşyaları ve diğer eşyalardan edinmek gerekiyordu. Bu malzemeleri en doğru kullanan kişi Osman Hamdi bey olmuştur. Onun için Doğu kültürünü doğru yansıtmak, batılıların ön yargılarını kırmak önemlidir (Germaner, 2005: 18).

Bu üçetek entariler arasında iki tanesi, kat.24 ve 25 nolu entarilerde bel hizasında iki yanda çanta da denilen kesim tekniği uygulanmıştır. Bu teknik daha sonra ortaya çıkacak olan önü kapalı entarilerde sıkça görülecektir. Üst kısmı daha dar olan yani bedene oturan entarilerin eteklerini genişletmek için uygulanan bu teknik (Yener, 1955: 31) belden bir miktar yatay kesik açıp, alt eteğe eklenen parçaları pililer yardımıyla kesilen kısımda birleştirmek için uygulanmaktadır. Dikiş yerini kapamak için atlas entaride simli kenar harcından kullanılmıştır. Bazen bu dikiş yerleri kendi kumaşından bir patla örtülmekte bazen olduğu gibi bırakılmaktadır.

Önden açık entariler içinden üçü, kullanılan işlemeli kumaşı nedeniyle tepebaşı entari olarak isimlendirmektedir. İlk entari, kat.3 nolu olup 18. yüzyıl entarisidir. İkincisi kat. kesim özelliklerine göre erken 19.yüzyıl örneğidir. Üçüncüsü ise kullanılan işlemeli kumaşı 18. yüzyıl veya 19.yüzyılın başına tarihlenebilir, ancak kesim özellikleri ile 19.yüzyıl ortalarının entari kesimini göstermektedir. Günümüzde Kütahya'da yaşatılan bu tarzda entari geleneği tepebaşı adı ile devam etmektedir. Çeşitli yayınlarda (Şekil 4.9), müzelerde ve Ankara Etnografya Müzesi Koleksiyonunda da benzerleri Kütahya gelin

giysisi, tepebaşı entari ve Kütahya gelin giysisi olarak yer almaktadır (Şekil 4.10) Tepebaşı adı verilen, entarinin işlemeli kumaşıdır. Kırmızı yünlü kumaş, top halindeyken gümüş tel ve renkli ipeklerle işledikten sonra biçilerek entari yapılmaktadır ve adını İstanbul'un Tepebaşı semtinden almaktadır (Tezcan, 1997: 77,78). SHM koleksiyonu tepebaşı entarilerinde Kütahya kökenli olduklarına dair bir bilgi yoktur. Hatta entarilerin ikisi yurt dışından satın alınmıştır. Önceleri Kütahyalıların İstanbul'dan hazır aldıkları daha sonra da Kütahya'da üretmeye başladıkları düşünülmektedir. Günümüzde de üretilmeye devam etmektedir.

SHM üçetek entarilerinin, 19. yüzyıl ortalarına ait örneklerinin pek çoğunda saat cebi olarak adlandırdığımız, göğüs üzerinde yer alan cepleri vardır. Bu cepler 18.yüzyıl entarilerinde göğüs içinde yer alırken, erken 19. yüzyıla tarihlediğimiz entarilerde

göğüs üzerine entarinin dış yüzüne dikilmiş küçük ceplerdir. 20. Yüzyıl başına tarihlediğimiz kat. no.112 ve 113 te yer alan, iki önü kapalı, yırtmaçsız ve belden kesik entaride tekrar görülecektir. 19.Yüzyıl ortalarında giyilen üçetek entarilerin içine astar üzerine ve oldukça büyük olarak yapılmaktadır. Bazılarında dışarıdan yarım ay şeklinde

açılmış küçük açıklıklar da vardır. Buralardan da saatler köstek adı verilen zincirlerle cebe yerleştirilebilmektedir.

Önden açık, yanları yırtmaçlı entarilerin en sonunda kat. no.69, 70,71’de üç adet erkek entarisi yer alır. Bu entarilerin ilk ikisinin yan yırtmaçları kısa, üçüncüsünün derindir. İlki çizgili ipekli, ikincisi pamuklu üzerine ağabani denilen işlemeli, önceden işlenip sonra biçilmiş, benzeri Osman Hamdi Bey’in resimlerinde yer alan bir entaridir (Şekil 4.11). Üçüncüsü ise önlüğü ve cepkeni ile çuha esnaf kıyafetidir. Erkek entarileri daha sade ve daha kapalıdır. Yuvarlak yakalı olup entarilerin önleri kruvaze kapanmaktadır.

TSM Arşivinde D.6914 numaralı, Uzun terzi Dimitri tarafından tutulan üçüncü kadın efendi Mahinev Hanım’a ait olup, 1854 ile 1871 tarihleri arasında verilen çeşitli siparişleri kapsamaktadır. Bu defterin iki yaprağında erkek entarisi siparişleri yer alır. Entariler için “erkek entari” tabiri kullanılmaktadır. Bu saraylı hanım 1856’da iki kez, ikişer erkek entarisi sipariş etmiştir. İlk ikisi 6 Mart’ta “mai leylaki şalakiden beyazlı dallı iki uzun erkek entari”, ikincisi 25 Kasım’da “kahverengi yollu çiçekli basmasından iki erkek entari”dir.(Tezcan,1987:166,171,173) Çalışanlarının giyim ihtiyaçlarını karşılayan, saraylı hanım çok sayıda kadın entarisi siparişi verirken, dört adet erkek entarisi sipariş etmiştir. Bu arada, defterde baştan sona entari sözcüğünün kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Erkek entarisinin örnekler arasında bu kadar az yer tutmasının nedenine bakılacak olursa, şunları dikkate almak gerekir, 19. Yüzyılın ilk çeyreği sona erdiğinde, Sultan II. Mahmut, erkeklerin giysilerinde modernleşmeyi şart koşmuş,(Koçu, 1967: 104) kamuda çalışanlar için batılı giyim tarzına uygun modern üniformaları giymek zorunlu hale gelmiştir. Geleneksel erkek kıyafetlerini giymek için izinli olan kesim din adamlarıdır. Dervişler de bu kesime dahildir. Din adamlarının entarilerinde biçim olarak bir farklılık görülmez, ancak entarilerinin üstlerine giydikleri cübbeler ve hırkalar kendilerine özgüdür. Mevlevi tarikatine mensup dervişlerin, sema ederken giydikleri, geniş kloş etekli, kolsuz entarilerinden de söz etmek gerekmektedir. Bu entariler özel giysilerdir ve yaygın olarak

kullanılmaz. 19. Yüzyılda “tennure” adı

verilen bu entariler, üzerlerine “destegül” denilen bir tür gömlek ve hırka ile özellikle sema için giyilmektedir (Atasoy, 2000: 127).

Bu nedenle erkek entarileri kadın entarileri kadar günümüze kalmamıştır. Karşılaştırılacak olursa, bir başka neden de günümüze kadar yaşayan giysilerin, kadınlar tarafından saklanan kendilerine ait özel gün giysileri olmasıdır. Bunların dışında eşyalarını saklama gelenekleri yoktur. İhtiyaç duyulduğunda, eski entarileri bozup çocuklara giysiler veya kendilerine bohça gibi kullanım eşyaları yapmışlardır. Bütün yasaklara rağmen erkekler kamusal alandan çıkıp özel alanlarına yani evlerine geldiklerinde geleneksel entarilerini giymişler zaman içinde gecelik entarisi kavramı ortaya çıkmıştır(Koçu,1967:105). 19. Yüzyıl fotoğraflarında, yüzyılın sonuna doğru da olsa, entarili erkek figürlerine rastlanmaktadır (Şekil 4.12). İzmirli Musevi Din adamının da entarisini giymeye devam ettiği fotoğraflardan anlaşılmaktadır (Şekil 4.13).

Yüzyıllar boyunca giyilen önden açık giysiler yerini, batılıların kendi kültürlerini Osmanlılara, düzeyini arttırarak empoze ettikleri bu dönemde önü kapalı giysilere bırakır. Artık erkekler resmi olarak entari giymeyeceklerine göre, bundan sonra göreceğimiz entariler sadece kadınlara özgü giysilerdir.

Yüzyıllardır entarinin altına şalvar giyen Osmanlı kadınları, önü kapalı entarileri de önce şalvarla giymek için yanlarına iki derin yırtmaç açarak bir geçiş türü oluşturmuşlardır. İkiyetek entari adı verilen bu giysinin örnekleri az sayıdadır. SHM koleksiyonundaki üç adet ikiyetek entari Ankara entarisidir. Osmanlı sarayında belli bir dönem moda olduğu

(Saz, 1974: 205) bilinen bu entari tipi daha sonra Anadolu'da en çok da Ankara'da rağbet görmüş ve Ankara'nın geleneksel giysisi olarak literatüre geçmiştir(Yener, 1955: 30). TSM koleksiyonunda yer alan entari (Şekil 4.14) ve SHM koleksiyonunda yer alan tüm ikietek entariler aşırı bir benzerlik gösterir. Aşırı uzun etek boyları, kumaşları, renkleri ve işleme kompozisyon düzenleri çok yakındır. TSM ve SHM kat.72 koyu renkli ipekli kumaştan, SHM koleksiyonunun diğer iki entarisi ise kadifedendir. SHM kat 72 hariç hepsinin şalvarı mevcuttur.

“II. Abdülhamit Dönemi'ne kadar giyilen iki etek entariler kadife veya kalın ipekli kumaştan, baştan geçmeli, boy ve omuzları dikişsiz, korsaj kısmı vücuda göre, belinin iki yanı hafif çantalı, etekleri iki yandan yırtmaçlıdır. Ön ve arka etekleri bele kadar yatay tarzda sırma işlidir. Yaka, kol ve yırtmaç kenarları dival işi tekniğinde işlenmiştir. Bu entariler aynı renk kumaştan işlemeli “holta” adı verilen şalvarla giyilirdi. Elbiselerin üzerine elmas ve inci taşlı telkari gümüş kemer takılır, öndeki etek kemerin bir yanına , arkadaki etek diğer yanına

sokularak işlemeli holta gösterilmiş olurdu. Bu entarilerin sadeleri günlük, ağır işlemelileri düğün ve tören kıyafetleri olarak kullanılırdı” (Gül, 2002: 372).

İki etek entarilerin mutlaka kendi kumaşından yanları işlemeli şalvarları vardır. Bu şalvarlara “holta” da denir. İki etek entariler için “holtalı entari” tabiri kullanılır(Arık, Dinçsoy ve diğ.,1970: 20).

Çeşitliliğin başladığı ve birbirinden farklı kesim özelliklerine sahip giysilerin tamamı 19.yüzyılda entari olarak anılmaktadır. Entarileri isimlendirirken halk derin yırtmaçları ile entarinin nasıl parçalandığını dikkate almıştır. Üçetek, dörtetek, ikietek isimlerini kullandığı entariler yerlerini yırtmaçsız önü kapalı entarilere bıraktığı dönemde yeni giysilerine entari demeye devam etmiş, bu entarilerin etekleri bir bütün halinde olup yırtmaçtan kaynaklanan bir parçalanma göremediği entariye biretek entari ya da teketek entari demiştir. Dönemin tanıkları bu terimleri bize aktarırken “Artık üçetekli entarilere ve şalvarlara gençler rağbet etmiyorlardı. Bir etekli entariler moda idi”(Saz,1974;147) ifadeleri ile 19.yüzyıl sonunda bu entarilerin aldığı isimleri belgelerler:

Ferace, yaşmak ve üç etek entari şalvardan sonra kadın esvapları şalvarsız, bir-etek entari şeklini aldı. Bu entarilerin art eteği üç arşın uzunluğunda, kah yerde sürünen, kah beldeki kuşağa veya

altın-gümüş kemere bir ucundan takılan ve yerle beraber boy entarileriydi. Bunlara bir etekli entari denirdi. ... Bu bir etek entariler uzun müddet devam etti. (Musahipzade, 1946: 134)

SHM koleksiyonunda önü kapalı ve yırtmaçsız entariler olarak son bölümde ele aldığımız 41 adet entari vardır. Bunların 19'u özel bir isimle anılan bindallı entarilerdir. Üç tanesi atlastan olup diğerleri kadifeden dikilmiştir. Ankara Etnografya Müzesi koleksiyonunda yer alan entarilerden bordo kadife bir bindallı (Şekil 4.15), kat.no.90 da yer alan atlas entari ile süsleme kompozisyonu açısından büyük benzerlik göstermektedir. Bu iki entaride ön ortada yukarıdan aşağı sıra ile askı çelenkleri yer alır. Bu entariler adlarını zengin kompozisyonlu işlemelerinden almışlardır.

Kutu içi entariler kadife veya atlastan yapılır. Hazır elbisedir. Bu elbiselere Ankara'da "kutu içi entari", Konya'da "Mıhlama", Anadolu'nun mühim bir kısmında da "Bindallı" denilir (Arık, Dinçsoy ve diğ., 1970 ;8).

Diğer entariler hafif ipekliler ve işlemeli pamuklulardan oluşmaktadır. Bindallı adıyla anılan entarilerin özel gün giysileri olduğu malumdur. Gelinlik olarak ve davetli olunan düğünlerde giymek üzere kullanıldıkları bilinmektedir (Yener, 1955:30).

"Anadolu'da "bindallı" adıyla tanınan ve şalvarsız olarak giyilen entariler....İstanbul'da yapıp kutu içinde Anadolu'ya satıldığı için "kutu içi entari" diye de tanınmıştır. Etekleri

topuğa kadar iner. Genellikle kadife ve seyrek olarak da atlas kumaştan, üzerine bindallı şeklinde sırma işlemler yapılmış bir entaridir....Türkiye'nin bütün yörelerine yayılmış bir düğün elbisesidir" (Özel, 1992: 16).

Bu entariler, 19. yüzyılda batılı kıyafetlere öykünme sonucu ortaya çıkan bir kesime sahiptir. Bedenin üst kısmında vücuda oturtma çabaları, takma kol uygulamasına yönelik beceriksiz yaklaşımlar, eteği kabarık göstermek için yanlardaki pasta yani pili kırma işlemi yapılmıştır. "Belinin iki yanından pasta (pili) kırılmak suretiyle eteğe bolluk verilir. Bu yan pastalardan dolayı "çantallı entariler" denmiştir." (Arık, Dinçsoy ve diğ., 1970: 8) Eteğin arkasını kuyruk vari uzatma bu entariler üzerinde izlenir. Bindallı entarilerin erken örneklerinde değişen terzilik tekniklerinin zorlamaları görülürken işleme kalitelerinin yüksek olduğu da görülmektedir. 20. Yüzyıla doğru terzilik teknikleri gelişmiş ancak işleme kalitesinde düşüş olmuştur. Baştan geçirilerek giyilen bu entarilerin göğüs altına kadar ön açıklıkları bulunduğu içi eski usul iç çamaşırı gömlekler kullanılmaya devam edilir.

Bindallı entarilerle diğer önü kapalı yırtmaçsız entarilerinin bir çoğu aynı kesim özelliklerini gösterir. Bu entariler çok çeşitli adlarla tanınmıştır: “...dört peşli, çantalı, kutu içi (bindallı), harbalı gibi değişik adlarla anılanları vardır (Gül, 2002: 372).

“(Ankara) İki eteklilerden sonra, holtalar(Şalvar) terk edilerek düz harbalı elbiseler giyilmeye başlanmıştır. Kadifeden yapılır baştan geçme uzun boy entarileridir. Çantalı entarilerden sonra biraz daha dar etekli düz kutu içi entari denilen bindallı boy entarileri çıkmıştır” (Arık, Dinçsoy ve diğ., 1970: 22).

Batılı giyim tarzının etek ve bluzdan oluşan korsajlı modelleri ile önü kapalı yırtmaçsız entariler eş zamanlı olarak varlık göstermişlerdir. Hırkaları ile takım olarak hazırlanan rahat kıyafetler olan bu entarilerden iki örnek kat.102 ve kat.104 nolu eserlerde görülür. Bu entarilerde takma kol ve yaka uygulamalarının artık yerine oturduğu gözlenir. Geniş kesimli entariler daha çok ev içi giysileri, yaşlıların ve muhafazakar hanımların giysileri olarak varlığını sürdürmektedir. 20 Yüzyıl başına doğru kadınlar da artık kamusal yaşama adım atmakta ve moda olan yeni nesil korsajlı giysileri tercih etmektedir. Koleksiyonda iki aşırı uzun kuyruklu entari yer alır. Bunlar kat.110 ve kat.111 nolu entariler olup Sultan II. Abdülhamit’in doktorlarından Nazım Şerafettin Bey’in eşi Zeynep Hanım’a aittir. Müze koleksiyonunda bu hanım’a ait, bu çalışmada yer alanlardan başka, korsajlı etek bluzdan oluşan bir kıyafet yer almaktadır ki kolsuz ve yakası açık bluzu olan bir kıyafettir. Bu çalışmada yer alan entariler ise oldukça bol rahat ev kıyafetlerini andırır ancak çok uzun kuyrukları vardır. Sarayla bağlantılı bir hanım olan Zeynep Hanım belli ki her koşulda prestij göstergesi olan uzun kuyruklu giysiyi tercih etmiştir. Mısır Hıdivi Abbas Halim Paşa’nın annesi Prenses Emine İlhami, Bebekteki Padişah tarafından verilmiş kendi unvanıyla anılan Valide Paşa Sarayı’nda çektiği fotoğrafında uzun kuyruklu entarisi ile poz verirken benzer bir duygu içinde olmalı. (Şekil, 4.16)

Önü kapalı yırtmaçsız entariler grubunun en sonunda üç farklı entari yer alır ki bunların ikisi belden kesik entarilerdir. Terzilerin tekniklerini ilerlettiklerini düşünürken hala bir tanesinde düşük kol uygulanmıştır. Diğeri ise takma kolludur. Hanımların kendi dikişlerini diktiklerini biliyoruz. Hepsi de yeteri kadar becerikli olmayabilir. Diğer entari ise kat.114

de yer alan mavi atlastan işlemeli bir gelinliktir. İlk bakışta etek bluz izlenimi vermektedir. Ancak arka eteği hafifçe uzun bir boy entarisidir. Kabarıklık takma kolları olan entarinin üst kısmı bedene oturtulmuş ve üzerine ceket izlenimi veren ikinci kat dikilmiştir. Yakası ve arkaya doğru uzayan dilimli etek uçları ile tamamlanmaktadır.

19.Yüzyıl entarileri, kumaşları ve süsleme programları ile batı modasının etkilerini, kesimlerdeki değişimden önce göstermeye başlamıştır. Jakarlı dokuma tezgahlarının, 18.Yüzyılda İstanbul'a getirilerek, savai türündeki kumaşların dokunmasına başlanmıştır. III.Selim'in desteklediği bu yeni atölyelerin kuruluş amaçlarından biri, ithal edilen pahalı kumaşların önüne geçmektir. Fransız kumaş desenlerinden etkilenen bu yeni dokumalar, yollu ve stilize küçük çiçek desenlidir. Fransa, 18.yüzyıldan itibaren, batıda moda merkezi olmuştur ve III. Selim'in annesi Nakşidil Sultan, Napolyon'un eşi Josephine'in kuzeni olup ilişkileri sürmektedir (Tezcan, 1997: 80). Yerli dokumaların yanı sıra, Fransa'dan, Hindistan'dan küçük çiçekli, küçük desenli kumaşlar, brokarlar ithal edilmektedir.

SHM koleksiyonunda yer alan, 19. yüzyıl entarilerinde çeşitli savailer, çizgili dokumalar ve brokarların kullanıldığı görülmektedir. Bu dokumalar, üzerlerinde yer alan desenlerden çok, dokuma sırasında kullanılan ipek, gümüş ve altın tel oranıyla bağlantılı olarak değer kazanıp prestij malı haline gelmekteydi. İşlemeli entarilerde de aynı durum geçerli olup, işleme motifleri yaygın olarak kullanılmakta, saraya veya elit tabakaya özgü bir motif, bir işleme programı bulunmamaktaydı. İşleme, işçilik kalitesi ve kullanılan sırmanın yüksek nitelikli olması ile değer kazanmaktaydı.

İşlemeli entariler, işlenmiş kumaşlardan yapılmış veya entarinin biçimine göre işlenmişler olarak ikiye ayrılabilir. Önden açık entarilerde her ikisine de eşit ağırlıklı olarak rastlanırken, önden kapalı entarilerde daha çok entarinin biçimine göre işleme yapıldığı görülmektedir. Önü kapalı entarilerin bir grubunu oluşturan “bindallı” entarilerin tamamı işlemelidir ve entarinin biçimine göre işleme yapılmıştır. Bindallı entarilerde dival işi adı verilen işleme tekniği kullanılmaktadır. Entarilerin kumaşları da büyük çoğunlukla kadifedir. İşleme motifleri, geleneksel Osmanlı kompozisyonlarından çok uzaklaşmış ve Avrupa etkisi ile batı kültürünün ürettiği, kökeni Antik dönemlere de dayanan kompozisyonlar uygulanmaya başlamıştır. Bu kompozisyonlar bitkisel motiflerden oluşmaktadır. Avrupa’da koyu renkli kadifeler üzerine benzer teknikte uygulanmış sırma işlemler örnek teşkil etmiş olmalıdır (The Age of.,1989:142). Girlandlı (kat. no.74), vazodan çıkan ve etrafa spiraller halinde fışkıran dalların görüldüğü(kat. no.84) veya iri bir deniz kabuğuna benzer formun merkezde yer aldığı (kat. no.78), püsküllerin sarktığı(kat. no.73), asma dalları ve üzümli olan(kat. no.88) kompozisyonlar, bindallıların hakim kompozisyonlarıdır. Fransız sarayındaki gibi imparatora özgü , Napolyon’un giysilerinde görülen arı motifi, kuğu motifi gibi ayrıcalıklı motifler (The Age of.,1989:169) Osmanlı giysilerinde görülmez. Osmanlı giysilerinde, 16. yüzyıldakinden farklı olarak, 19 yüzyılda saraya özgü bir motif veya desen yoktur. Gerek saraylı, gerek varlıklı ayrıcalıklı kişiler, pahalı malzeme ve iyi işçilikle üretilmiş, değerli taşlar, inciler ve mercanlarla işlenmiş olan giysileri tercih etmişlerdir.

Kumaşların tamamının işlendiği örneklerde de bitkisel kompozisyonlar hakim olup, kat. no.3’te görüldüğü gibi, 18.yüzyıldan itibaren ithal edilmiş kompozisyonlar kullanılmıştır. Hüseyini adı verilen işlemeli kumaşlarda, motiflerin antik kökeni , simgeledikleri kültür kodları halk tarafından bilinmese de zevkle kullanılmıştır. Balkanlar’da yaygın olarak kullanılan kordon tutturma tekniğindeki işleme tarzı, teknik ve malzeme itibariyle,

tamamen stilize edilmiş bitkisel motiflerin yanı sıra, geometrik formları da işin içine sokmuştur (kat. no.6). Bu işleme tekniğinin uygulandığı kıyafetler yaygın olarak kullanılmıştır.

5. SONUÇ

Türklerin, Asya'nın kuzey doğusundan, Anadolu topraklarına, buradan da Avrupa'ya taşıdıkları giyim kültürünün vazgeçilmez en önemli unsuru entaridir. Entari, biçimi itibarıyla, iki bin yıllık geçmişe sahip bir giysidir. Bazen diz hizasında olup, çoğu zaman ayak bileklerine kadar gelen, son evresinde ise yerde sürüklenecek oranda etek boyu olan, genellikle uzun kollu ve 19.yüzyıl ortasına kadar önden tamamen açık olup, iliklenerek veya kuşakla, kemerle bağlanarak kapanan bir giysidir. Entarinin kumaşı değişmektedir, detaylarında zaman zaman etkileşimler dolayısıyla değişiklikler olmuştur, bunlara rağmen temelde yüzyıllarca biçimini korumuştur. 19.Yüzyıl ortasına gelindiğinde birden bire biçimi değişmeye başlamış ancak entari kavramı günümüze kadar yaşamıştır.

16.Yüzyıldan, 19.yüzyıl başlarına kadar, eteksiz entari denen entarilerin giyildiği bilinmektedir. Eteksiz entari denen giysinin nasıl bir uzunlukta olduğu tam belli değildir. Kalçayı örtecek kadar da olabilir. Kuyruğu olmayan, boy entarisi de olabilir. Entarilerin eteklerin iki yanında bazen kısa bazen uzun yırtmaçları vardır. Yırtmaçlarının hemen üstünde iki yanda birer gizli cebi bulunur. Göğüs hizasından aşağı doğru inen düğmelerle iliklenmekte, kol boyu uzunluğu değişmektedir. Batı etkilerinin başladığı 18. yüzyıl da,

Avrupa modasında görülen kadının boynunu uzun, vücudunu daha zarif gösteren dekolte (Onur, 2004: 36) geleneksel Osmanlı entarisinin de yakasına yansımıştır. 18.Yüzyıldan itibaren, göğüs üzerinde, çoğunlukla içten astarda açılmış olan birer saat cebi görülmektedir. 18.Yüzyılda saatler, prestij kazandıran eşyalar arasına girmiştir. (Faroqhi, 2000;21) 19.Yüzyılda saat cepleri daha yaygın hale gelecektir(tablo saat). Saat artık rahat ulaşılabilir, satın alınabilir, eşyalar arasındadır:

“İncecik altın kordonlarını gerdanımızdan dolaştırıp saatlarımızı o zamanın modasına göre göğsümüzün yan tarafına ilıstırdık. Saatlar gayet değerli mücevherlerle yapılmış mineli idi(19.yy ortası Fatma Sultan’ın sarayında bir davet” (Saz, 1974: 198).

19. yüzyıl başında, 18.yüzyılın karakteristik özelliklerini taşıyan entarinin boyu ayak bileklerini geçmemektedir ve yakası derin bir U biçiminde açıktır. Zaman zaman etek boyları ve yaka açıklıkları farklılık göstermiştir. 19.Yüzyıl ortalarında, kol boyları, etek boyları ile paralel abartılı olarak uzamış ve yan yırtmaçlar kalça hizasına kadar çıkmıştır. Ancak bunun dışında aynı kesim özelliğı temel ilkelerinden sapmamıştır. Entarilerin uzun etekleri, yanlarındaki yırtmaçların yardımıyla bele toplanıp kemer veya kuşağın arasına sokularak iş yaparken kolay hareket etme imkanı sağlamıştır. Böylelikle, yürürken, merdiven inip çıkarken, takılmadan, altında şalvar olmasının verdiği kolaylıkla, kullanımı pratik bir giysi olmuştur (Şekil 5.1).

Önden açık entari, ince bir iç gömleğı üzerine ve şalvar üzerine giyilmektedir. İç gömleğı, çok ince şeffaf açık renk ipeklidendir. Pamukla karıştırılarak dokunmuş gömleklik dokumalar da vardır. Gömleklerin, eteklerinde, kol ağızlarında işlemeli olan örnekleri görülür. 16.yüzyıldan itibaren ayak bileklerine kadar uzun olduğı günümüze gelen resimlerden ve belgelerden anlaşılmaktadır.

18.yüzyıl sonlarına kadar iç gömleğinin boyu uzun olup, 19.yüzyılda kısaltmaya başlamıştır. Aynı kumaşlardan, iç donları da yapılmaktadır. Bunlarda ayak bileklerine kadar uzun, şalvara göre daha dardır. Bu iç çamaşırları üzerine kısa, entari veya hırka adı verilen giysiler giyilmiştir, eteksiz entari derken bunlar kastediliyor olabilir. 16.Yüzyılda Thomas Dallam, İngiltere kraliçesi 1. Elizabeth’in Osmanlı Sarayına hediye ettiğı Orgu

kurmak için, harem dairesinden geçerken şeffaf şalvarlar üzerine kısa cepken ya da entari giyen cariyeleri gördüğünü anlatmıştır (Çağman,1993: 258).

19.Yüzyıl başında entarinin iki yanındaki yırtmaçların derinleşmesinden dolayı bu dönemde entarilere “üçetek” denmeye başlanmıştır.

“Şalvarın üstüne giyilen bu entarinin belden aşağı kısmı üç ayrı parça şeklinde olurdu. Bu entariyi saraydaki cariyeler giydiği gibi, şehir kadınları da giyerlerdi. Cariyeler hizmet ederken çabuk gidip gelebilmeleri için, eteğin üç parça oluşu onlara kolaylık sağlardı. Ön ve yanlarda bulunan parçaları kaldırıp, bellerindeki kuşak veya kemere sokarlardı. Sırma işli olan bu entarinin içi astarlıdır” (Tuğlacı, 1984: 79).

19.Yüzyılın ortalarında, entari derin yırtmaçlı ve Avrupa modasında görülen uzun kuyruklara benzer biçimde yerde sürüklenecek derecede uzun etekli, normal boyutların dışında uzamaktadır. Bu durum, sürecini tamamlamak üzere olan her şey gibi manyerist denebilecek derecede abartılı dönemine geldiğini göstermektedir. Geleneksel Türk entarisinin biçimi ömrünü tamamlamaktadır.

Giysilerini fazla kumaş sarf etmemeye gayret ederek hazırlama eğilimini unutmuş olan toplum, ekonomik koşullar kötüleştikçe daha savurgan olmuştur. Giysilerin yapıldığı kumaşlar 16. ve 17. yüzyıllardaki kadar değerli kumaşlar değildir ama

devlet ekonomisinin iyice bozulduğu bu dönemde saraylı kadınlar kumaşları ve değerli taşlarla, incilerle işlenmiş giysileri savurganca diktirmiş, kendileri giymiş ve hediye etmiştir. Abdülmecit'in kızı için hazırlattığı gelinlik şöyle tarif edilmektedir.

“Sultanefendinin de pederinin gelinlik olarak hazırlattığı güvez kadife üzerine dalları, yaprakları sarı sırma, yaprak damarları inci ile işlenmiş münasip yerlerine pırlantadan küpe çiçekleri konmuş entarisi ve potinleri giydirilmiş,..... uzun ağır eteklerini arkadan tuttular” (Saz, 1974;168,169)

Modayı belirleyen kesim saray ve çevresinde yer alan hanımlardır. Moda hızlı bir şekilde saraydan halka yayılmaktadır.

Geleneksel entari her koşulda kullanılan bir giysi olmuştur. Özel günlerde ya da gündelik hayatta aynı biçimde entari giyilmiştir. İmal edildiği malzeme entarinin fonksiyonunu

belirlemiştir. İş yaparken fonksiyonel biçimi sayesinde etekleri belde toplanabilir ve ayağa dolaşmadan çalışılabilir bir giysidir. “Eteği belinde” gibi deyimler bu kullanılış tarzından dolayı mecazi bir anlam kazanmış gibi görünüyor. Günümüzde, zihnimizde bir entari kavramı vardır ancak bu entari, basit malzemeden yapılmış ev içinde giyilen rahat bir giysiyi hatırlatmaktadır.

Türk giyiminde, entari sözcüğünün kullanılışı, kaynaklarda 16.yüzyıla kadar geri gitmektedir. Ancak 12.yüzyılda kullanılan Türkçe’de, Divanü Lügat-it Türk’te entari sözcüğü mevcut değildir. Bu sözcüğün kökeninin Türkçe olduğunu ispat eden bir kaynağa rastlamadık ancak 16.yüzyıl dan 20.yüzyıla kadar Osmanlıca’da kullanıldığını biliyoruz. Divanü Lügat-it Türk, bize kaftan sözcüğünün Türkçe olduğunu kanıtlamaktadır. Genel olarak giysiyi karşılayan sözcük ise “don”dur. Osmanlıca’da da yerini alan bu sözcük “bir donluk kumaş” gibi kullanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Tarihi süreç içinde entari ve kaftan kavramları birbirine karışabilir gibi görünmektedir. Bize göre ikisi arasında öncelikle anlam farkı vardır. Anlam taşımasından dolayı malzeme de farklılık göstermektedir. Entari yumuşak ve hafif kumaşlardan yapılırken, kaftan ağır ipeklilerden yapıp, kürklerle desteklenerek prestij göstergesi olarak törensel yaşam alanlarında daha çok görülmektedir. Isıtma ve vücudu koruma fonksiyonu olduğu düşünülebilir ama bu görevi basit bir hırka da yapabilir. Ev içinde kullanılırken çoğu zaman törensel gösteriş kaygısı bulunmaz. Gösterişsiz olduğunda benzer formdaki giysiye hırka adını vermek yeterli olmaktadır.

Osmanlılar için kıyafetin anlamı büyüktür . Osmanlı padişahı onurlandırmak istediği, ödüllendirdiği, terfi ettirdiği kişiye bunu hediye ettiği kıyafet ile anlatır. Tabii diğerlerine de ... Hil’at denilen kaftanlar basit kesimi olan ancak değerli kumaşlardan yapılan bir gösterge olup imal edildiği özel terzihaneler saraya bağlı çalışmaktadır. Bu terzihaneler, sarayın sipariş edeceği kaftanları üretmektedir. Kumaşların en kaliteli ve pahalı malzemeden üretilmiş olanı kullanılmakta bu kumaşlar saray için özel üretilmektedir. Herkes tarafından satın alınamaz, kullanılamaz. Sınırlı miktarda üretilir. Saraydan, padişahın yanı sıra, annesi, eşleri ve çocukları da giysiler hediye edip etraflarındaki

insanları taltif etmektedir (Akyıldız, 1998: 43,44).

19.Yüzyılda geleneksel kıyafetlerin kesimlerinde ve süslemelerinde Avrupa kıyafetlerinde görülen kesim ve ayrıntı etkileri başlar (Kat. 49). Örneğin üç etek entarilerin uzun etekleri ile uyumlu uzun kolları, bazı entarilerde manşetli, düğmelerle iliklenen, bilek hizasında son bulan kısa kollara dönüşmektedir (Micklewright, 1987: 33,38).

Entari kesimleri 19.yüzyılda iyice çeşitlenmeye başlamıştır. Birkaç farklı kesim özelliği olan giysi “entari” adı ile anılmıştır. Bir entari çeşidi ikietek entaridir. Önü kapalı olan bu entarinin etekleri oldukça uzundur. İki yanda kalça hizasına kadar açık derin yırtmaçları vardır ve altına şalvar giyilmektedir. Eteğin uçları, üçetekte olduğu gibi bele takılır. Leyla Saz, iki etek adı verilen önü kapalı entarilerin moda olduğu dönemde Sultan Abdülaziz'in huzuruna çıkışını şöyle anlatır:

"Padişahın nazarı dikkati beni o kadar şaşırttı ki saçak öpüp çekilirken eteğime basmışım, iki etekli entari modası idi, eteklerimin uçlarını kuşağıma iliştiirmiştim, sendeledim. Mahcup olarak yerime geldim,..” (Saz,1974:205).

Avrupa giyim kültüründen etkiler alındıkça ortaya çıkan yeni entari türlerinden biri çan biçiminde etekli, ön açıklığı göğüs altına kadar olup önden kapalı, takma kollu, yuvarlak yakalı, bele oturmayan ancak üst kısmı daha dar eteği bol, arkası kuyruklu, ön tarafına göre daha uzun tek parça entariler giyilmeye başlamıştır. Bu kıyafetlerin yırtmaçları yoktur ve altına şalvar giyilmemektedir. Kadife veya atlastan olup dival tekniğinde zengin kompozisyonlarla bitkisel motiflerle işlenmiş olursa, bindallı entari adını almaktadır. Hafif, ince kumaşlardan işlenmesiz olarak yapılmış olanları, etek bluz kıyafetlerle aynı dönemde rahat ev kıyafetleri olarak kullanılmıştır. Önü kapalı boy entarileri, tam olarak Avrupa tarzı giysiler olarak değerlendirilemez ancak takma kolları, Avrupa dantel ve su taşları ile süslenmeleri, kuyruklu etekleri ve kumaşları ile geleneksel kıyafet anlayışından uzaklaşmışlardır. Bu entariler halk arasında dört peşli adını almıştır.

“Dört Peşli, alt kısmı geniş, üstü bedeni kavrayan bir entari türü. Gövde kısmı ön ve arka olarak iki parça halinde kesilir, sonra bu parçalar yandan birbirine dikilirdi. Entarinin belden aşağı kısmının bol ve dalga dalga kıvrılarak zengin bir görüntü vermesini sağlamak için iki yan dikiş arasına aynı kumaştan üçgen biçiminde birer parça eklenirdi. “Peş” denilen bu parçaların baş tarafı yukarı, alt kısmı ise etek hizasına kadar gelirdi. Bunlarla da yetinilmez, entarinin ön ve arkasına da aynı biçimde iki cep daha eklenirdi. Genellikle ipek, atlas ve diğer ağır kumaşlardan yapılan bu entarilerin zengin ve güzel bir görünümü vardı (Tuğlacı,1984: 72).

Geleneksel erkek entarileri kadın entarileri ile pek farklı değildir. En önemli farkları yuvarlak ve kapalı yakalı olmalarıdır. Peşleri daha geniş tutulup yaka hizasından başlatılarak, bedenleri daha geniş hale getirilmiştir (Şekil 5.2). 18.Yüzyıldan itibaren yavaş yavaş erkek kıyafetleri de batılılaşmaya başlamış, 19.yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren erkeklerin pantolon ve ceket giymeleri zorunlu hale gelmiştir. Sultan II. Mahmut'un radikal kıyafet devriminden sonra Osmanlılar için kaftan saltanatı sona ermiştir. Din adamları gibi belli bir kesime kaftan giyme izni verilmiştir (Micklewright, 1986: 217).

Bu çalışmada söz konusu ettiğimiz giysi, entari kadın ve erkek tarafından giyilirken giderek yalnızca kadın giysisine dönüşmüştür. Entarinin kamusal alanda kullanımı, yüzyılın ortasında, erkeklerin çoğunluğu tarafından bırakılmış ancak evlerinde gecelik entarisi şeklinde 20.yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür. Cumhuriyet döneminde kıyafet devrimi yapıldıkça erkeklerin bir kısmı entari giymeyi sürdürmüştür.

“Endüstri devrimi Avrupa tekstilini geliştirmiş, ihracatı artırmış, buharlı gemilerle seyahat, Kırım Savaşı İstanbul'a binlerce yabancı getirmiştir. Bunlar İstanbul'a Avrupa modası ve sosyal adetlerini de getirmişlerdir” (Micklewright, 1986: 8,9).

Batılı kıyafet modasının hızlı bir biçimde yerleşmesi sırasında, evlere, Avrupa mobilyası, özellikle masa, sandalye de gelmiştir.

“Kırım harbi münasebeti ile başlatılan bu alafrangacılık hareketi ilkin Türk Cemiyetinin seçkin aileleri içinde göze çarpar. Ailenin temel yapısı değişmeden ev gelenekleri değişmeye başlar. Sedir ve minderde oturma adeti bırakılmış; Avrupa mobilyası olan koltuk ve kanapeler kullanılmaya başlanmış; yemek yeme adeti ve sofranın düzeni değişir; sininin yerini masa alır” (İrez, 1988: 28).

Sedirde ve minderde Türk usulü ile oturuş biçimine çok uygun olan üç etek entari yerine, kanepede ve sandalyede oturacak olan kadınlar artık yırtmaçları olmayan önü kapalı entari veya etekle korsajlı bluzdan oluşan kıyafetler giymektedir. Geleneksel entarinin Türk usulünde oturulduğunda, konfor sağlayan özellikleri vardır. Batı modası etkisiyle giyilmeye başlanan yırtmaçsız entari aynı oturuş kolaylığını ve zarif görüntüyü vermeyecektir. Bu tür entari kanepede, sandalye üzerinde oturulduğunda daha zarif bir izlenim vermektedir. Evlerde mobilyalar mı

yoksa yeni giysiler mi önce kabul görmüştür? Bunlar kullanılırken ikisinin birbirine uyumu mutlaka dikkati çekmiştir. Bir arada kullanmaya aykırı olan eşyaların ve giysilerin geleneksel olanları yerlerini yenilere bırakmıştır. Batı kültürünü bilinçle benimseyenlerin yanı sıra görüntüyü ön plana alan kişilerin bu modayı yerleştirmekte önemli payı vardır.

“Oryantalizm ve benzeri 19.yy akımlarının, Avrupa ülkelerinin sömürge ve pazar arayışlarına dolaysız katkılarda bulunan birer kültür etkinliği olduğu da tartışılmaz gerçeklerdendir. Teknolojide ilerlemiş bazı ülkelerin, bu yolda geri kalmış bazı ülkeler arasında hegemonya arayışları, yalnız ticari ve endüstriyel alanları değil, kültür alanlarını da amaçları arasına alır. Osmanlı dünyasının alt ve üst toplum katmanlarında Avrupa’dan esinlenen yeni bir yaşam tarzının benimsendiği koşullar, sıkı sıkıya kültürel etkenlerle kuşatılmıştır” (Tansuğ,1997: 66).

Moda zamanının politik ve ekonomik olaylarıyla ilişkilidir. 19.yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu İçin de bu geçerlidir.

“Kuşkusuz ki, altı yüzyıllık Osmanlı yaşamında her alanda olduğu gibi kıyafette de gözüpek II. Mahmut en keskin dönemektir. Ona gelesiye İlmiye mensupları, mevsim kürkü ve üzerine bol biniş, elifi çakşır, sarı mest pabuç giyip başlarına kavuk oturtuyorlardı.... II.Mahmut’un kıyafet devriminde modası hiç geçmeyen pahalı kürk ve şal tutkusunu kökten çözmek te vardır” (Sakaoglu, 1987: 39).

Bu çalışmada entariler biçimleri açısından incelenmiş, 19. yüzyıl içinde, biçimlerine göre sıralama yapılmaya çalışılmıştır. Süslemeleri konusunda da bir iki düşünce aktarmak gerekmektedir. Entarilerin kumaş desenlerinde ve işleme motiflerinde, Osmanlı sanatının her döneminde olduğu gibi diğer sanat dalları ile bir üslup birliği görülmektedir. Batı zevkinin hakim olduğu bu dönemde, kitap süslemesinde, tezhiplerde, Avrupa teknolojisi ile yeni üretilmeye başlanan Türk porselenlerinde, tombak, gümüş gibi madeni eserlerin bezemesinde görülen motiflerin benzerleri, entarilerin işleme ve kumaşlarında görülmektedir. Tezhip sanatında gördüğümüz, rokoko buket denilen tarzda gülün ön planda olduğu buketler (Demiriz, 1996: 118) bindalı entarilerin işlemelerinde yoğun olarak yer almaktadır. SHM koleksiyonunda yer alan 19.yüzyıldan M.1015-9265 ve H.K.706-3765 envanter nolu, tombak ibrik ve sakızlık üzerinde de aynı bitkisel motifler görülmektedir (Yılmaz ve Akalın, 1995: 101).

Entarilerin işlemelerinde ve kumaşlarında tercih edilen motifler, bitkisel motiflerdir. Havlu,

peşkir, kuşak gibi diğer işlemlerde, mimari motifler ve az da olsa hayvan figürleri görülürken, entarilerde tercih edilmemiştir. Diğer işlemlerin seyirlik niteliğinin daha fazla olması, hamamda, sofrada sergilenebilir olması veya entarilere göre motif seçimlerinin daha serbest yapılabilmesi bu konuda etkili olmuş gibi gözükmektedir.

19.Yüzyılda Osmanlı toplumunda entari olarak adlandırılan giysinin geçirdiği evrelerin incelendiği bu çalışma SHM koleksiyonunda yer alan ve bu dönemin tüm aşamalarını bize gösteren 115 eser ve bunlara ilişkin karşılaştırmalarla değerlendirilmiştir. Eserler dört ana gruba ayrılmaktadır. İlk grup önden açık yırtmaçsız entarilerdir. Bu grupta 3 eser bulunur. İkinci grup önden açık, yanları yırtmaçlı entarilerdir. Bu grup 68 eseri kapsar bunların 65'i üçetek entaridir. Üçüncü grup önden kapalı yanları yırtmaçlı olan ve ikietek entari adı verilen üç adet entaridir. Dördüncü grup ise 19. yüzyılın ikinci yarısında teketek entari olarak adlandırılan önden kapalı, yanları yırtmaçsız entarilerdir. Bunlar da 41 adet entaridir, 19'u bindallı denilen entarilerdir (Tablo E.1).

Önden açık yırtmaçlı entariler arasında üç adet erkek entarisi bulunmaktadır. Entarilerden, 10 tanesi aşırı uzun, 31 tanesi uzun, 74 tanesi normal boyda olup 49 tanesi çok uzun kollu olup 66 tanesinin kolları normal uzunluktadır. Entarilerden 11'inin derin oval yaka açıklıkları vardır. İncelenen entarilerden yalnızca dört tanesi 18. yüzyıla ait olup tamamı derin oval yaka açıklıklıdır (Tablo E.2).

Entarilerden 95'i düşük kollu, 20 tanesi takma kollu olup yalnızca 11 tanesinin kol ağzı manşetlidir. 19 entarinin kol ağzları balık ağzı biçimindedir. 22 Entaride saat cebi bulunmaktadır (Tablo E.3).

Entarilerin 85'i ipekli, 20'si kadife, 6'sı yünlü 5'i pamuklu ve bu kumaşlar üzerine 62'si işlemelidir (Tablo E.4).

Entarilerden 35 tanesi İstanbul'dan, 9 tanesi Kütahya'dan, 8 tanesi Ankara'dan, 1'i Beypazarı'ndan, 4'ü Balkanlar'dan, 3'ü Ege'den, 2'si Manisa'dan, 2'si Orta Anadolu'dan, 1'i Yozgat'tan, 1'i Samsun'dan, 1'i Trakya'dan, 1'i İzmit'ten, 1'i Eskişehir'den, 1'i

Trabzon'dan, 1'i Mısır'dandır. 6 Tanesi Yurt dışından satın alınmış olan entarilerin 38'inin geldiği yer belli değildir (Tablo E.5).

Bu istatistiki verilerin bizi yanıltmasına izin vermemek için bazı noktalara vurgu yapmak gerekir. Örneğin entarilerin ülkenin neresine ait olduğu konusunda bilgiler yanıltıcı olabilir. Kökeni İstanbul gözüken entariler göç etmiş bir aileye aitse ve detaylı bilgi alınmamışsa yanılma payı yüksektir. Nereden geldiği bilinmeyen entarilerin büyük kısmı Sadberk Koç'un Müze kurulmazdan önce topladığı örneklerdir. Ankara çevresinden olabilecekleri gibi farklı yerlerden de edinilmiş olabilir. Bütün bu ihtimallere rağmen koleksiyonun ülke genelinden oluştuğu görülmektedir.

Astarları değiştirilmiş entariler vardır. Bunlarda saat ceplerinin yok olmuş olma ihtimali yüksektir. Birkaç entarinin de kolları kısaltılmıştır. Genel olarak değerli malzemelere, ipek gibi , işlenmiş kumaş gibi eğilimin fazla olduğu işlemeli entarilerin tercih edildiği düşünülmektedir. Gösterişli, etek boyları ve kol boyları hoş giderek kullanılmıştır.

Tablo E.4'te yer alan ipekli ibaresi, bünyesinde ipek bulunan dokuma anlamına gelmektedir. Kadife kumaşlar da ipekli kumaşlar sınıfında olabilirdi ancak hepsi ipekle dokunmuş değildir ve yapısı itibarıyla farklı olup özellikle bindallılarda kullanıldığı için ayrı ele alınmıştır.

Sadberk Hanım Müzesi Entarileri 19.yüzyıl özelliklerini yetkin bir şekilde yansıtmakta, birbirine benzemeyen bir çok giysinin yüzyıl boyunca değişerek aynı ad yani entari adı altında giysi kavramını yenilediğini anlatmaktadır. Entariler, ait oldukları yüzyıllar açısından sınıflandırılmamıştır çünkü 18. yüzyıl entarileri az sayıda ve çok belirgindir, büyük çoğunluk 19. yüzyıldandır, 19. yüzyıl sonu ile yirminci yüzyıl başı entarilerin tarihini kesin olarak saptamak pek mümkün olmadığından genel olarak 19. yüzyıl eğilimleri açısından bakılmıştır.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, Ali**, 1998. Mümin ve Msrif Bir Padişah Kızı Refia Sultan,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Alp, Münevver**, 1995. Ev İdaresi, içinde *İstanbul’da Gündelik Hayat*, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Arel, Ayda**, 1975. XVIII. Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İstanbul.
- Arık, R., Dinçsoy, S. ve dig**, 1972. Türk Bölgesel Giysileri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul.
- Atasoy, Nurhan**, 2000. Derviş Çeyizi/Türkiye’de Tarikat Giyim Kuşam Tarihi, Kültür Bakanlığı, İstanbul.
- Belger Krody, Sumru**, 2000. Flowers of Silk and Gold / Four Centuries of Ottoman Embroidery, The Textile Museum, Washington, D. C.
- Cezar, Mustafa**, 1995. Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi, c.I, c.II, Erol Kerim Aksoy Vakfı, İstanbul,
- Çağman, Filiz** 1993. “Selçuk ve Osmanlı Dönemi/Katalog”, Çağlar Boyu Anadolu’da Kadın: Sergi Katalogu, Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel

Müdürlüğü,190-295, İstanbul.

De Fontmagne, Durand, 1977. Kırım Harbi Sonrasında İstanbul, Tercüman Yayınları, İstanbul.

Demiriz, Yıldız, 1996. 19.Yüzyılda Osmanlı Başkentinde Kitap Süsleme Sanatı, içinde *19. Yüzyılın İstanbul'unda Sanat Ortamı*, s.115-128, Sanat Tarihi Derneği, İstanbul.

Demirsar, Belgin, 1989. Osman Hamdi Tablolarında Gerçekle İlişkiler, Kültür Bakanlığı, Ankara.

Dinçel, Kemal, Zafer Işık, 1979. Mobilya Sanat Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Europa und der Orient 800-1900, 1989. Sergi Katalogu, 28 Mayıs-27 Ağustos 1989, München.

Ertuğrul Korle, Sara, 1987. Geçmiş Zaman Olur ki/Prenses Mevhibe Celâlettin'in Anıları, Çağdaş Yayınları, İstanbul.

Esin, Emel, 1970. Bağdaş ve Çökmek Türk Töresinde İki Oturuş Şeklinin Kadim İkonografisi, içinde *Sanat Tarihi Yıllığı III*, s.231-242, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul.

Faroghi, Suraiya, 1997. Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam/Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Faroghi, Suraiya, 2000. 18.Yüzyıl Anadolu Kırsalında Suç, Kadınlar ve Servet, içinde *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Germaner, Semra, 2005. Ressam Osman Hamdi Bey, içinde *Osman Hamdi Bey, sergi katalogu, 1.3.2005-8.4.2005*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayını, İstanbul, s.17-21.

Germaner, Semra; İnankur, Zeynep, 2002. Oryantalistlerin İstanbulu, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul.

Gönül, Sevgi, 1989. A Number of Turkish Customs, In *Sadberk Hanım Museum Catalogue*, s.166-184, İstanbul.

Görünür, Lale, 1999. Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'nda Ondokuzuncu Yüzyıl Kadın Kıyafetleri/Anıların Aynasında Moda, *P Dergisi*, 12, s.88-101.

- Gül, Sabahat**, 2002. Etnografya Bölümü, içinde *Türk ve İslam Eserleri Müzesi*, s.359-379 Akbank Yayını, İstanbul.
- Gülersoy, Çelik**, 1985. Hıdivler ve Çubuklu Kasrı, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- Günay, Reha**, 1999. Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, Yapı Endüstri Merkezi Yayını, İstanbul.
- Gürtuna, Sevgi**, 1999. Osmanlı Kadın Giysisi, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Hatzimichali, Angeliki**, 1984. The Greek Folk Costume II, Benaki Museum Publications, Atina.
- Historical Costumes of Turkish Women**, 1986. İstanbul.
- Işın, Ekrem**, 1995. İstanbul'da Gündelik Hayat, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- İnan, Abdülkadir**, 1967. Altaylar'da Hun Devri Kültürü, *Hayat Tarih Mecmuası*, **12**, 14-20 .
- İrepoğlu, Gül**, 1999. Levni , Kültür Bakanlığı, İstanbul.
- İrez, Feryal**, 1988. XIX. Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Karakışla, Yavuz Selim**, 2003. Osmanlı Hanımları ve Kadın Terziler-I (1869-1923)", *Tarih ve Toplum*, **232**, s.11-20.
- Kaşgarlı Mahmut**, 1985. Divanü Lugat-it-Türk, çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kayaoğlu, Gündag; Pekin, Ersu**, 1992. Eski İstanbul'da Gündelik Hayat, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Kazgan, Haydar**, 1991. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Şirketleşme, Töbank, İstanbul.
- Koçu, Reşad Ekrem**, 1967. Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Sümerbank Yayınları, İstanbul.
- Küçükerman, Önder**, 1996. Türk Giyim Sanayiinin Tarihi Kaynakları, GSD Dış Ticaret A.Ş. , İstanbul.

- Küçükerman, Önder**, 1985. Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- Mahir, Banu**, 1999. Abdullah Buharî'nin Minyatürlerinde 18. Yüzyıl Osmanlı Kadın Modası, *P Dergisi*, **12**, s.70-81
- Mantran, Robert**, 1991. XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat, Eren Yayınevi, İstanbul.
- Micklewright, Nancy**, 1986. Women's Dress in 19th Century İstanbul: Mirror of a Changing Society, *PhD Dissertation*, University of Pennsylvania.
- Micklewright, Nancy**, 1987. Tracing the Transformations in Women's Dress in Nineteenth-Century İstanbul, *The Annual Journal of the Costume Society of America / Dress*, **33**, 33-43.
- Montagu, Mary Wortley**, 1998. The Turkish Embassy Letters, Virago, London.
- Musahipzade Celal**, 1946. Eski İstanbul Yaşayışı, İstanbul.
- Müller, Georgina Max**, 1978. İstanbul'dan Mektuplar, Tercüman, İstanbul.
- Onur, Nur**, 2004. Moda Bulaşıcıdır, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Oral, Mehmet Zeki**, Selçukilerde Giyim Eşyası, *Türk Etnografya Dergisi*, **5**, 14-20.
- Osmanlı Kıyafetleri/Fenerci Mehmet Albümü**, 1986. (Tıpkı basım), Vehbi Koç Vakfı Yayını. İstanbul.
- Osmanlı'da Yahudi Kıyafetleri**, 1999. Gözlem Sanat Galerisi, İstanbul.
- Osmanoğlu, Ayşe**, 1986. Babam Sultan Abdülhamit/Hatıralarım, Selçuk Yayınları, Ankara.
- Otto-Dorn, V. Katharina**, 1964. Kunst Des Islam, Germany
- Ögel, Bahaeddin**, 1985. Türk Kültür Tarihine Giriş V, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Ölçer, Nazan; Çizgen, Engin ve dig.**, 1993. Images D'empire aux origines de la Photographie en Turquie/Türkiye'de Fotoğrafın Öncüleri, Osmanlı Bankası, İstanbul.

- Özel, Mehmet**, 1992. Folklorik Türk Kıyafetleri, Türkiye Güzel Sanatları Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara.
- Pardoe, Julia**, 1839. Beauties of Bosphorus, London.
- Pardoe, Julia**, 1997. 18.Yüzyılda İstanbul, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Paşaoğlu, Muhtar**, 1995. Tandır, içinde *İstanbul'da Gündelik Hayat*, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Sakaoğlu, Necdet**, 1987. Osmanlı Giyim Kuşamı ve {Elbise-i Osmaniyye}, *Tarih ve Toplum*, **47**, s.36-41.
- Savaş ve Barış**/15.-19.Yüzyıl Osmanlı Lehistan İlişkileri, Sergi Katalogu 29.06.1999-20.09.1999, Kültür Bakanlığı Yayını, İstanbul.
- Saz, Leyla**, 1974. Haremin İç Yüzü, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Scarce, Jenifer**, 1987. Women's Costume of the Near and Middle East, London.
- Sevüktekin Apak, Melek, Onat Gündüz, Filiz ve diğ.**, 1997. Osmanlı Dönemi Kadın Giyimleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Seydi Ali Bey**, tarihsiz, Teşrifat ve Teşkilât-ı Kadîmemiz, Tercüman, İstanbul.
- Silks For The Sultans-Ottoman Imperial Garments from Topkapı Palace**, 1996. Ertuğ- Kocabıyık, İstanbul.
- Süslü, Özden**, 1989. Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Tansuğ, Sezer**, 1997. İstanbul'un Sosyal Hayatındaki Değişimler ve Türk Resim Sanatına Yansımaları, içinde *İstanbul Armağanı 3/Gündelik Hayatın Renkleri*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul.
- The Age of Napoleon/Costume From Revolution to Empire 1789-1815**, 1989. The Metropolitan Museum of Art, Newyork.
- The Costume of Turkey**, 1804. London.
- Tezcan, Hülya; Delibaş, Selma ve diğ**, 1986. The Topkapı Saray Museum/Costumes, Embroideries and Other Textiles, A New York Graphic Society Book, Little,

Brown and Company, Boston.

Tezcan, Hülya, 1987. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde Bulunan Bir Terzi Defteri, içinde *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık*, **2**, 166-183, İstanbul.

Tezcan, Hülya, 1988. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yüzyılında Kadın Kıyafetlerinde Batılılaşma, *Sanat Dünyamız*, **37**, 45-51.

Tezcan, Hülya, 1997. "Onsekizinci Yüzyılda Osmanlı Kumaş Sanatı ve Kadın Modası", *P Dergisi*, **8**, 72-85.

Tuğlacı, Pars, 1984. Osmanlı Döneminde İstanbul Kadınları, Cem yayınevi, İstanbul.

Tuğlacı, Pars, 1985. Osmanlı Saray Kadınları, Cem Yayınevi, İstanbul.

Türkiye Kültür Hazinelelerinden Seçme Eserler / Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu, 2002. Sergi Katalogu, 9 Şubat 2002-20 Ekim 2002, Tokyo.

Walsh, Robert, 1838. Constantinople/Seven Churches of Asia Minor

Yener, Enise, 1955. Eski Ankara Kadın Kıyafetleri ve Giyiniş Tarzları, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, **13**, 21-37.

Yılmaz, Hülya; Akalın, Şebnem, 1995. İslam-Türk Bölümü, içinde *Sadberk Hanım Müzesi Katalogu*, İstanbul, s.88-157

ÖZGEÇMİŞ

Eğitim

TED Ankara Koleji Vakfı Özel Ankara Lisesi (1985)

Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü(1992)

İstanbul Teknik Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim dalı,
Yüksek Lisans Programı (1996)

Çalışma

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Prof. Dr. Ayla Ödekan yönetiminde
Türkiye Tabiat ve Kültür Varlıkları pilot envanter projesi (1993-1994)

Sadberk Hanım Müzesi, Müze Uzmanı (1995-)

Entarinin yırtmaçları üç etek olarak adlandırılmayacak kadar kısadır.

Yayınlandığı yerler: Micklewright, 1986: 168-169, 223, 268-269.

Yayınlandığı yerler: Gönül, 1989: 170;Yılmaz, Akalın, 1995:146; Küçükerman, 1996:226.

Yayınlandığı yerler: Türkiye.....,2002: 189.

Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın, 1995: 150; Türkiye.....,2002:189; Görünür, 1999:90.

Yayınlandığı yerler: Türkiye.....,2002:189.

Yayınlandığı yerler:Yılmaz ve Akalın, 1995:146; Çağman, 1993: 276; Sevuğtekin Apak, Onat Gündüz ve diğ, 1997: 117;Görünür, 1999: 91.

Yayınlandığı yerler: Gönül, 1989: 171; Çağman,1993:275; Küçükerman, 1996:158; Sevuğtekin Apak, Onat Gündüz, 1997: 131,134; Demirsar, 1989: 99.

Yayınlandığı yerler: Türkiye....., 2002: 190; Görünür, 1999, 93.

Yayınlandığı yerler:Küçükerman, 1996: 164.

Yayınlandığı yerler: Türkiye....., 2002: 189; Çağman,1993:276; Küçükerman, 1996:166; Sevuğtekin Apak, Onat Gündüz, 1997:131.

Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın 1995: 146;
Yayınlandığı yerler: Türkiye.....,2002:189; Görünür, 1999:97;
Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın, 1995: 146.
Yayınlandığı yerler: Çağman, 1993: 281; Küçükerman, 1996: 143; Sevüktekin Apak,
Onat Gündüz ve diğ, 1997: 138.

Yayınlandığı yerler: Gönül, 1989: 175.
Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın, 1995: 150;
Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın, 1995: 150.
Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın, 1995: 150.
Yayınlandığı yerler: Çağman, 1993: 281; Küçükerman, 1996: 168; Sevüktekin Apak,
Onat Gündüz ve diğ., 1997: 139.

Yayınlandığı yerler: Yılmaz, Hülya; Akalın, Şebnem, 1995:150;
Yayınlandığı yerler: Yılmaz ve Akalın, 1995: 142, 143; Çağman, 1993: 281;
Küçükerman, 1996: 229; Sevüktekin Apak, Onat Gündüz ve diğ., 1997:138; Görünür,
1999: 92.

